ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା
Odisha State Open University, Sambalpur, Odisha
Established by an Act of Government of Odisha.

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ -୪
ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗୀ

ବ୍ଲକ୍ ୨ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା

ପ୍ରଥମ ଏକକ
ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରକାରଭେଦ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ
ଯୋଜନା ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ

ତୃତୀୟ ଏକକ
ସୂକ୍ଷ୍ମସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା (ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଯୋଜନା)

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ
ବ୍ଲକ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା – ସ୍ଥାୟୀ ବିକାଶ ପାଇଁ ରଣନୀତି ବା କୌଶଳ

ପଞ୍ଚମ ଏକକ
ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

ବିଶେଷଜ୍ଞ ପରିଷଦ

୧.	ଶ୍ରୀ ଜଗଦାନନ୍ଦ	ପୂର୍ବତନ ରାଜ୍ୟ ସୂଚନା ଆୟୁକ୍ତ ଏବଂ ସହ ଉଦ୍ୟୋଗୀ, ସି.ୱାଇ ଏସ୍.ଡ଼ି., ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶା	ଅଧକ୍ଷ
୨.	ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୁତି ମହାପାତ୍ର	ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ, ସ୍ୱାଭିମାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟା
୩.	ଡକ୍ଟର ଧର୍ମବ୍ରତ ମହାପାତ୍ର,	ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗ, ରେଭେନ୍‌ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ	ସଭ୍ୟ
୪.	ଡକ୍ଟର ଏମ୍. ଜି. ବାଗେ	ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୫.	ଶ୍ରୀମତୀ ଦୀପ୍ତି ରାୟ,	ସହ-ପ୍ରାଧ୍ୟାପିକା, ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଚାଳନା ବିଭାଗ, ନିଶ୍ୱାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟା
୬.	ଡକ୍ଟର ରବିନ୍ଦ୍ର ଗାରାଡ଼େ	ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିକାଶ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର	ସଭ୍ୟ
୭.	ଡକ୍ଟର ଏସ୍.ଟି. ରେହମାନ	ଶିକ୍ଷଣୀୟ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଓଡିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର	ସଂଯୋଜକ

ଅନୁବାଦକ : ସୋନିଆ ଜେନା,
ରାଜସୁନାଖଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ରାଜସୁନାଖଳା, ନୟାଗଡ଼

ପାଠ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ : ଡକ୍ଟର ବିଳାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ
ଶୈକ୍ଷିକ ପରାମର୍ଶଦାତା, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ ବିଭାଗ,
ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର ।

ଅଳଙ୍କରଣ : ଲିପିନା ସାହୁ, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ବଲପୁର ।

ପ୍ରକାଶକ

ଡକ୍ଟର ମାନସ ରଞ୍ଜନ ପୂଜାରୀ
କୁଳସଚିବ
ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

© OSOU, 2021 "**Gramanchala Bikasha Pain Yojana**" is made available under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0http : creative commons.org/ licences/by-sa/4.0

ପ୍ରଥମ ଏକକ : ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରକାରଭେଦ

ବିଷୟ ଗଠନ :

୧.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୧.୧ ଉପକ୍ରମ

୧.୨ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା

୧.୩ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା

୧.୪ ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ଯୋଜନାର ପ୍ରକାରଭେଦ

୧.୫ ସାରାଂଶ

୧.୬ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ

୧.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୧.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଏକକ ଜାତୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଆମ ଦେଶରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୁଝିବା ପାଇଁ ତୁମକୁ ଜଡିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ? ଏହି ୟୁନିଟ ଶେଷରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍ ।

- ଭାରତରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରକୃତି ସୂଚାନ୍ତୁ - ଉଭୟ ଜାତୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ
- ଯୋଜନାସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗକୁ ସୂଚିତ କରନ୍ତୁ ।

୧.୧ ଉପକ୍ରମ

ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶର ବିଷୟ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ହାସଲ କରିଛି । ଏହା ସହିତ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିଛି । ବିଶେଷକରି ବିକାଶର କେତେକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଏକ ଗୁଗୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଧ୍ୟମ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ? ଏହି ଏକକରେ ଆପଣ ମୁଖ୍ୟତଃ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ ଭାରତରେ ଯୋଜନା କରିବାର ପନ୍ଥା ସହିତ ପରିଚିତ ହେବେ । ଆପଣ ଦେଖିବେ ଯେ ଏହା ଏକ ଜଟିଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଯାହା କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥାର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ସହିତ ଜଡିତ । ଏହି ଏକକ ପଢିବା ପରେ ଆପଣ ଯୋଜନା ସଂରଚନାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ବିଷୟଗୁଡିକ ବିଶେଷ କରି ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟଗୁଡିକୁ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ, ଯାହାକି ଏହି ବ୍ଲକର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକକଗୁଡିକରେ ଧ୍ୟାନର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଟେ ।

୧.୨ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା

ଏଠାରେ ଆମେ ଯେଜନା କରିବାର ବ୍ୟାପକ ସମୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ବଜେଟ ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଯୋଜନାର ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ କିପରି ରଖାଯିବ ତାହା ବିଚାର କରିବୁ।

ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା :

ଯେକୌଣସି ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ଏକ ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଏକ ସେଟ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ। ଭାରତରେ ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ ନୀତି ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଆମର ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଅଛି। ତଥାପି, ଏମିତି କିଛି ଘଟଣା ଅଛି ଯେତେବେଳେ ସରକାର ୧୦ ରୁ ୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି। ଏକ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଯୋଜନା କରିବାର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଉଛି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା।

ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନାର ଢାଞ୍ଚାରେ ଅଧିକ ସମୟ ସୀମାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି। ଭାରତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (MNP) ଏବଂ ଆମ ଦେଶରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ହ୍ରାସ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏହାର ଦୁଇଟି ଭଲ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ।

ପୂର୍ବ ବିଷୟରେ, ଷଷ୍ଠ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଗ୍ରାମୀଣ ଜଳ ଯୋଗାଣ, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ରାସ୍ତା, ଗ୍ରାମୀଣ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌କରଣ, ଭୂମିହୀନ ଶ୍ରମିକ ପାଇଁ ଗୃହ, ସହରାଞ୍ଚଳର ବସ୍ତିର ପରିବେଶ ଉନ୍ନତି, ପୁଷ୍ଟିକର ଇତ୍ୟାଦି ହାସଲ ହେବାକୁ ଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ୧୯୯୦, ୧୯୯୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ଅବଧି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ୨୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ। ଏହିପରି ୧୦,୧୫ କିମ୍ବା ୨୦ ବର୍ଷ ସମୟ ସୀମାରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ପାଇଁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଥିଲା।

ସେହିଭଳି, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ୧୯୮୦ରେ ଷଷ୍ଠ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଶତକଡା ୫୦ ଭାଗରୁ ୧୯୯୫ରେ ୧୦ ପ୍ରତିଶତକୁ ହ୍ରାସ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା। ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ଥିଲା ୧୫ ବର୍ଷର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି ଏବଂ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ୧୫ ବର୍ଷର ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ କିଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ଶାରୀରିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସୂଚିତ କରାଯାଇଥିଲା। ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ଏହିପରି ବର୍ତ୍ତମାନର ଯୋଜନାକୁ ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦୃଶ୍ୟରେ ସ୍ଥାନିତ କରେ ଏବଂ ବିକାଶ ପଥ ବିଷୟରେ ଏକ ବ୍ୟାପକ ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ।

ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା :

ଭାରତରେ ଯୋଜନା କରିବାର ମୁଖ୍ୟ ଯୋଜନା ହେଉଛି ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା। ଆମେ ୧୯୫୧ ରେ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲୁ ଏବଂ କ୍ରମାଗତ ତିନିଟି ଯୋଜନା ଦେଖାଗଲା। ଏହାକୁ ବେଳେବେଳେ "ଯୋଜନା ଛୁଟିଦିନ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ। ୧୯୬୯ରୁ ପୁନର୍ବାର ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି। ଯଦିଚ

ଏଠାରେ ୧୯୭୮ରେ ଏବଂ ୧୯୮୦ରେ ପୁଣି ଏକ ବିରତି ହୋଇଥିଲା। ପଞ୍ଚମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ୧୯୭୪-୭୯ ଥିଲା। ୧୯୭୮ରେ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ପୂର୍ବରୁ ଏକ ବର୍ଷ ପୂର୍ଭରୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ସରକାର ଏହାର ନୀତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୭୮-୮୩ ପାଇଁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ। ତଥାପି ଏହି ଯୋଜନା ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସରକାର ବଦଳିଲେ ଏବଂ ଆମେ, ତେଣୁ ୧୯୮୦-୮୫ ସମୟ ପାଇଁ ନୂତନ ଷଷ୍ଠ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା। ଗୋଟିଏ ପଟେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ ଅଣ୍ୟ ପଟେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବୁଝାମଣା ସମ୍ପର୍କ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିପାରେ। କ୍ଷମତାରେ ଥିବା ସରକାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଉ ବୋଲି ଚାହୁଁଛନ୍ତି। ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ଏବଂ ଏହା ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟମରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ।

ଠିକ୍ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଯୋଜନା ଅବଧି ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ଅଷ୍ଟମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା (୧୯୯୦-୯୫) ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ୧୯୮୭ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା। ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅର୍ଥନୀତିର ସ୍ଥିତି। ଏହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟା ଏବଂ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିକାଶମୂଳକ ସମସ୍ୟା (ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ)ର ସମୀକ୍ଷା ସହିତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା। ଆଭିମୁଖ୍ୟ, ରଣନୀତି ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗଗୁଡିକ (ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର, ଉତ୍ସ ସଂଗ୍ରହ, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ଇତ୍ୟାଦି) ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ମଧ୍ୟରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବୈଠକ ମାଧ୍ୟମରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି। ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ମଧ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ତଥା ଜନପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ମତ ପାଇଁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟ, ଶ୍ରମିକମଙ୍ଗଳ ଏବଂ ସାମାଜିକ ସେବାସଂଗଠନର ପ୍ରମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ସହ ବୈଠକ କରନ୍ତି।

ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସ୍ତରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ବୈଠକ କରନ୍ତି। ଏହି ସଂସ୍ଥା ଯୋଜନା ପାଇଁ ଚିଠା ଅନୁମୋଦନ କରେ। ଡକ୍ୟୁମେଣ୍ଟ ମୂଳତଃ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ଯୋଜନା ଅବଧି ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବାକୁ ଥିବା ରଣନୀତିର ଏକ ବିବୃତି ଅଟେ। ଏହା ପରେ ଆପ୍ରୋଚ ପେପରକୁ ଜାତୀୟ ବିକାଶ ପରିଷଦ (NVC) ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି।

ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ପରିଚାଳନା ଗୋଷ୍ଠୀ / କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଆଧାରରେ କ୍ରନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସ ଆରମ୍ଭ କରେ। ଏକ ଆନ୍ତ-କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରକୃତିର କିଛି ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ, ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଷ୍ଟିକରିଂ ଗୋଷ୍ଠୀ / ଟାସ୍କ ଫୋର୍ସ ଗଠନ କରେ। ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ସଂପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ବିଷୟ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ ଘନିଷ୍ଠ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି। ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ରିପୋର୍ଟକୁ ଆଧାର କରି ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଚିଠା ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ମଧ୍ୟରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆଲୋଚନା ହୁଏ, ଯାହା ପରେ ବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନା ଏକ ରୂପ ଦିଆଯାଏ। ଏହା ପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନାର ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଏକତ୍ରିତ, ସମୀକ୍ଷା, ରୂପାନ୍ତର ଏବଂ ଏକୀକୃତ।

ଏକକାଳୀନ, ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରେ। ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ପଠାଯାଇଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଆଧାରରେ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ। ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାରେ ବ୍ୟାପକ ରଣନୀତି ଏବଂ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ଏବଂ ଯୋଜନା ସମୀକ୍ଷା, ଉତ୍ସଗୁଡିକର ସ୍ଥିତି ଏବଂ କେତେ ପରିମାଣର ଅତିରିକ୍ତ ସମ୍ବଳ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରିବ ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ। ବିଭାଗଗୁଡିକ ବିଭାଗୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ କୁହାଯାଇଛି, ଯାହା ପରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଥମିକତା ଏବଂ ଉତ୍ସ ସ୍ଥିତିକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇ ସାମଗ୍ରିକ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଫ୍ରେମ୍ ମଧ୍ୟରେ ସମୀକ୍ଷା, ରୂପାନ୍ତରିତ ଏବଂ ଏକୀକୃତ ହୋଇଛି। ଏହା ପରେ ଯୋଜନା ଚିଠା ଯୋଜନା ଆୟୋଗକୁ ପଠାଯାଏ, ଯେଉଁଠାରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ସଂପୃକ୍ତ ବିଷୟ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଆଲୋଚନା ହୁଏ। ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଚୂଡାନ୍ତକରଣରେ ଉଭୟ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ତଥା ରାଜ୍ୟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି।

ଆସନ୍ତୁ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଏକ ଉଦାହରଣ ଦେବା। ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ପାଇଁ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ବିଭାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ବିଭାଗର ସଚିବଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାତୋଟି କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା। ସ୍ୱୟଂ ନିଯୁକ୍ତି, ବେତନ ରୋଜଗାର, ଜମି ସଂସ୍କାର, ତାଲିମ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନର ଯୋଗଦାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା, ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶର ପରିଚାଳନା ଏବଂ ପ୍ରଶାସନ, କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ସୁବିଧା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଏହା ଥିଲା। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀ, ପ୍ରତିବଦଳରେ, ଛୋଟ ଉପଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିଥିଲେ। ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ / ଉପ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ଯେଉଁଥିରେ ଅଧିକାରୀ, ଅଣ-ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ରହିଥିଲେ। ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଥିଲେ, ବିଦ୍ୟମାନ ରଣନୀତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ସମୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ଦୀର୍ଘ ସମୟସୀମାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ପାଇଁ ରଣନୀତି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ। ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଥିଲା (ଉଭୟ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଏବଂ ନୂତନ ଯୋଜନା) ଏବଂ ବାହ୍ୟରେଖା ସୂଚିତ କରାଯାଇଥିଲା।

ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଏକୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନକ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଯୋଜନା ତଥା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ସୂଚିତ କରାଯାଇଥିଲା। ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ଅନୁମୋଦନ (ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟୋଗରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ, ପୂର୍ବତନ କ୍ୟାବିନେଟ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଯୋଉଁମାନେ ପୂର୍ବତନ ସରକାରୀ ସଦସ୍ୟ ତଥା ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ସଦସ୍ୟ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ।

ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା :

ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଉଭୟ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୃକ୍ତ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି, ଯାହା ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଛି। ପୂର୍ବ ବର୍ଷର

ସେପ୍ଟେମ୍ବର / ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡିକ ସାଧାରଣତଠ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଯୋହେତୁ ଏକ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଯୋଜନାର ବ୍ୟାପକ ଢାଞ୍ଚା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଆର୍ଥିକ ବାହ୍ୟଲକ୍ଷ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉପଲବ୍ଧ । ତେଣୁ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପଞ୍ଚ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପରି ବିସ୍ତୃତ ନୁହେଁ ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ସେମାନଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଯୋଜନା ଆୟୋଗରେ ଦାଖଲ କରନ୍ତି । ଏହା ପରେ ସଚିବ ସ୍ତରରେ ଚୂଡାନ୍ତ ରୂପେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥାଏ । ଯେଉଁଥିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ମଧ୍ୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଅର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ଅତି ନିକଟତର, କାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ବାର୍ଷିକ ବଜେଟରେ ଏକୀଭୂତ କରିବାକୁ ପଡିବ, ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଫେବୃୟାରୀ ୨୮ରେ ସଂସଦରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ ।

ସେହିପରି ରାଜ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି କାର୍ଯ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ବଜେଟ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତି ପୂର୍ବରୁ ଏଥିପାଇଁ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ରାଜ୍ୟ ସଚିବାଳୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ବିଭାଗ ଏବଂ ଯୋଜନା ସହ ଜଡିତ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ସହ ଏକ ବୈଠକ ଆୟୋଜନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ଜାରି ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ ପାଣ୍ଠି ଉପରେ ଖର୍ଚ୍ଚର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ମନେ ରଖିଥାଏ । ସରକାର ପୂର୍ବରୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଗୁଡିକ ପୂରଣ କରିବା ଏବଂ ବିକାଶର ଉଷ୍ଣତା ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପାଣ୍ଠି ଏବଂ ଉତ୍ସଗୁଡିକର ଉପଲବ୍ଧତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆଗାମୀ ବର୍ଷରେ ନିଆଯାଇଥିବା ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ପାଣ୍ଠିର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ସଗୁଡିକୁ ଆକଳନ ଯାହା ଏକତ୍ରିତ ହୋଇପାରିବ । ଆନ୍ତଃ ବିଭାଗୀୟ ପ୍ରାଥମିକତା, ଏହାର ସ୍କାକ୍ଟୋରାଲ୍ ଶାରୀରିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ବିଚ୍ଛେଦ ସହିତ ଏକ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଛାତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରଷଦ ଅନୁମୋଦନ ପାଇଁ ଦାଖଲ ହେବ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହା ପରେ, ବିଭାଗୀୟ ଆର୍ଥିକ ଆବଣ୍ଟନ ସଂପୃକ୍ତ ବିଭାଗଗୁଡିକ ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଅଟେ, ଯାହା ଯୋଜନାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥାଏ ଏବଂବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନା ଦାଖଲ କରିଥାଏ, ଯୋଜନା ଆୟୋଗରେ ଦାଖଲ ହେବାକୁ ଥିବା ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଡକ୍ୟୁମେଣ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରସ୍ତାବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡିକ ପରେ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରାଯାଏ ଏବଂ ସାମଗ୍ରିକ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଫ୍ରେମ ମଧ୍ୟରେ ଏକୀଭୂତ ହୁଏ । ଏକ ମିଶ୍ରିତ ଚିଠା / ନଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାଖଲ । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡିକ ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ପରାମର୍ଶକୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ଉପାଧକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ବୈଠକରେ ବିଚାର କରାଯାଇ ଚୂଡାନ୍ତ ରୂପେ ନିଆଯାଇଛି । ଏହା ପରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏହି ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାକୁ ବାର୍ଷିକ ବଜେଟରେ ଏକୀକୃତ କରନ୍ତି, ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଫେବୃଆରୀ କିମ୍ବା ମାର୍ଚ୍ଚରେ ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ ।

ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ, କେନ୍ଦ୍ର କ୍ୟାବିନେଟ କିମ୍ବା ଏନ୍‌ଡିସି ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମୁଖ୍ୟତଃ ହୁଏ ନାହିଁ କାରଣ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଏକ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇସାରିଛି, ଯାହା ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦେଇ ଗତି କରିସାରିଛି ।

ବଜେଟ୍ ପ୍ରତିବର୍ଷ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ସ୍ତରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବଜେଟ୍ ହେଉଛି ଆର୍ଥିକ ନୀତିର ଏକ ଉପକରଣ। ଏହା ଆସନ୍ତା ବର୍ଷର ଏପ୍ରିଲ ଏବଂ ୩୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ। ଏଥିରେ ସରକାରଙ୍କ ଉଭୟ ରସିଦ୍ ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ଏଥିରେ ଅଣ-ଯୋଜନା ଏବଂ ଯୋଜନା ଏବଂ ଯୋଜନା ଖର୍ଚ୍ଚ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ଯୋଜନା ବ୍ୟୟ ହେଉଛି ସରକାରଙ୍କ ବିକାଶ ବଜେଟ୍ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ। କେନ୍ଦ୍ରୀୟ / ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ବିଭିନ୍ନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ବିଭାଗର ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରିଥାଏ।

ମଧ୍ୟମ ଅବଧି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ :

ସାଧାରଣତଃ ଏକ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ସମୟରେ, ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଏକ ମଧ୍ୟମ ଅବଧି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଏ। ସପ୍ତମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ୧୯୮୫-୯୦, ୧୯୮୭-୮୯ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଏହା କରିଥିଲେ। ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଜନାର ଅଗ୍ରଗତି ସମୀକ୍ଷା କରିବା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସଙ୍କେତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଉଭୟ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଯୋଜନାର ଅବଶିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପାଇଁ।

ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଲା ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ବିଷୟ ବିଭାଗ। ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ବିଷୟ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ବିଭାଗିୟ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା। ପ୍ରଗତି, ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମସ୍ୟା ଏବଂ ସମସ୍ୟା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ଗତିର ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ମଧ୍ୟ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ। ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଚିଠା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗରେ ବୈଠକରେ ଏଗୁଡିକ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା, ଯାହା ଉପାଧକ୍ଷଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ବୈଠକରେ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଜନା ଆୟୋଗରେ ସମୀକ୍ଷା କରାଯାଇଥିଲା। ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଡକ୍ୟୁମେଣ୍ଟ ପରେ ଏନଡିସି ସମ୍ମୁଖରେ ରଖାଯାଇ ଦୁଇ ସଂସଦରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା।

ତେଣୁ, ଦ୍ୱାଦଶ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନିରନ୍ତର ତଥା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବିକାଶ ପାଇଁ ରଣନୀତି ମାଧ୍ୟମରେ "ସ୍ଥାୟୀ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ" ଗଠନ ପାଇଁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ଯାହା ହେଉଛି -

କ) ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଜାତୀୟ ଗ୍ରାମୀଣ ନିଯୁକ୍ତି ଯୋଜନା (MGNREGS)

ଖ) ସମନ୍ୱିତ ଜଳସେଚନ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (IWDP)

ଗ) ଜାତୀୟ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବିକା ମିଶନ (NRLM)

ଘ) ଇନ୍ଦିରା ଆବାସ ଯୋଜନା (IAY)

ଙ) ନିର୍ମଳ ଭାରତ ଅଭିଯାନ (NBA)

ଚ) ଜାତୀୟ ଗ୍ରାମୀଣ ପାନୀୟ ଜଳ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (NRDWP)

୧.୩ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା

ଆମ ସମ୍ବିଧାନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ରାଜ୍ୟ ନୀତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା, ଯଦିଓ କୌଣସି ଅଦାଲତ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ଦେଶର ଶାସନ ପାଇଁ ମୌଳୀକ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ, ଧାରା ୩୭ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହିଛି ଯେ, ଆଇନ ପ୍ରଣୟନରେ ଏହି ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ। ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହର ସମ୍ବିଧାନର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡିକ ହେଉଛି ଧାରା ୩୮, ୩୯, ୩୯(କ), ୪୦, ୪୧, ୪୩, ୪୬, ୪୭, ୪୮, ଏବଂ ୪୮(କ)। ସଂଲଗ୍ନରେ ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦିଆଯାଇଛି।

ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହାଯାଇଛି, ଧାରା ୩୮ ଲୋକଙ୍କ କଲ୍ୟାଣକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ସହିତ ଜଡିତ, ଧାରା ୩୯ ବ୍ୟାପକ ନୀତି ପ୍ରଣୟନ କରିଛି, ଯାହା ନାଗରିକଙ୍କ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ, ଶିଶୁ ଏବଂ ମହିଳାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥର ସୁରକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦି ଅନୁସରଣ କରିବା ଉଚିତ୍। ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଆୟୋଜନ ସହିତ ଜଡିତ ଥିବାବେଳେ ଧାରା ୪୧ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର, ଶିକ୍ଷା ତଥା କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହାୟତା ସହିତ ଜଡିତ। ଧାରା ୪୩ ଜୀବିକା ମଜୁରୀ ଧାରା ୪୬ ସମାଜର ଦୁର୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷାଗତ ତଥା ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ଜଡିତ। ଧାରା ୪୭ ଜୀବନର ମାନ, କୃଷି ଏବଂ ପଶୁପାଳନ ସଂଗଠନର ଧାରା ୪୮ ଏବଂ ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା ତଥା ଉନ୍ନତି ତଥା ଜଙ୍ଗଲ ତଥା ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଧାରା ୪୮କ ସହିତ ଜଡିତ। ତେଣୁ, ସମ୍ବିଧାନରେ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ବିକାଶ ସଂପର୍କରେ ରାଜ୍ୟ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଥିବା ବ୍ୟାପକ ଦିଗଗୁଡିକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି।

ଯୋଜନା ଆୟୋଗ :

ଆମ ଦେଶରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସୁଗମ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ହେଉଛି ବୈଷୟିକ ସଂସ୍ଥା। ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୫୦ରେ ଏହା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା। ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ହେଉଛି -

କ) ବୈଷୟିକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସମେତ ଦେଶର ସାମଗ୍ରୀ, ପୁଞ୍ଜି ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ବଳର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା, ଏବଂ ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡିକ ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା। ଦେଶର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ଅବଗତ ହେବା।

ଖ) ଦେଶର ସମ୍ବଳର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଏବଂ ସନ୍ତୁଳିତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଏକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା।

ଗ) ପ୍ରାଥମିକତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା, ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଯିବା ଉଚିତ୍ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସଠିକ୍ ସମାପ୍ତି ପାଇଁ ଉତ୍ସ ଆବଣ୍ଟନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବା।

ଘ) କାରଣଗୁଡିକ ସୂଚାଇବା ପାଇଁ ଯାହା ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶକୁ ପଛରେ ପକାଇଥାଏ ଏବଂ ସର୍ତ୍ତଗୁଡିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ, ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ସାମାଜିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଯୋଜନାର ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଉଚିତ୍।

ଙ) ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା, ଯାହା ଏହାର ସମସ୍ତ ଦିଗରେ ଯୋଜନାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସଫଳ ରୂପାୟନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ।

ଚ) ସମୟ ସମୟରେ ଯୋଜନାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିବା ଏବଂ ନୀତି ଏବଂ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକର ସଂଶୋଧନକୁ ସୁପାରିଶ କରିବା - ଯାହା ଏହିପରି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇପାରେ।

ଛ) ଏପରି ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ କିମ୍ବା ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ସୁପାରିଶ କରିବା ଯେପରି ଏହା ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିଷ୍ପାଦନ ସୁଗମ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା, ସାମ୍ପ୍ରତିକ ନୀତି, ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବିଚାର କରିବା କିମ୍ବା ଏହିପର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷଣ ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ମନେହୁଏ। ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ପାଇଁ ପଠାଯାଇପାରେ।

ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ସଂଗଠନ ଦିନକୁ ଦିନ ପ୍ରଶାସନର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଅଧିକ ଜଡ଼ିତ ନ ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନୀତି ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପରାମର୍ଶଦାତା ସଂସ୍ଥା ଭାବରେ ଏହାର ଭୂମିକାକୁ ସହଜ କରିଥାଏ। ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି। ଆୟୋଗର ଜଣେ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ଛଅ କିମ୍ବା ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ସଦସ୍ୟ ଅଛନ୍ତି। ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ କ୍ୟାବିନେଟ ପଦବିର ଅନ୍ୟ କେତେକ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଛନ୍ତି ପୂର୍ବତନ ସଦସ୍ୟ। ବେଳେବେଳେ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଟନ୍ତି। ଜଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ସଚିବ ବୈଷୟିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ସଂଯୋଜନା କରନ୍ତି।

ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଏବଂ ବିଭାଗ ମାଧ୍ୟମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ। ଏଥିରେ ଆଠଟି ସାଧାରଣ ବିଭାଗ ଏବଂ ଅଷ୍ଟାଦଶ ବିଷୟ ବିଭାଗ ଅଛି। ଏଗୁଡ଼ିକର ସବିଶେଷ ସଂଲଗ୍ନ - ୨ ରେ ଦିଆଯାଇଛି।

ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ସାଧାରଣ ସଂଗଠନ ମଧ୍ୟରେ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ସଂଗଠନ (PEO) ୧୯୫୨ ପରଠାରୁ ଏକ ସହାୟକ ସଂସ୍ଥା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଆସୁଛି। ଯୋଜନାକାରୀ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଂସ୍ଥାକୁ ମତାମତ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ମନୋନୀତ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଭାବ ଆକଳନ କରିବାକୁ ଏହା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥାଏ।

ଯୋଜନା ଆୟୋଗର NITI (ନ୍ୟାସନାଲ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ୍ ଫର୍ ଟ୍ରାନ୍ସଫର୍ମିଂ ଇଣ୍ଡିଆ) ଆୟୋଗ ନାମରେ ନାମିତ ହେଲା। ଆମଦେଶରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସୁଗମ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ହେଉଛି ବୈଷୟିକ ସଂସ୍ଥା। ମାର୍ଚ୍ଚରେ ସରକାର ଏହା ସ୍ଥାପନ ହୋଇଥିଲା। ୧୯୫୦, ଏହାକୁ NITI ଆୟୋଗ ଭାବରେ ନାମିତ କରାଗଲା ଏବଂ ଜାନୁଆରୀ ୧, ୨୦୦୫ ରେ ଭାରତର ରୂପାନ୍ତର ପାଇଁ ନ୍ୟାସନାଲ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ୍, ଯାହା ସ୍ଥାୟୀ ବିକାଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଏକ ନୀତି ଥିବା ଟ୍ୟାଙ୍କ ଅଟେ। ଏକ ନିମ୍ନ ଉପାୟ ବ୍ୟବହାର କରି ଅର୍ଥନୈତିକ ନୀତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଭାରତର ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଯୋଗଦାନକୁ ସହଯୋଗ କରି ସହଯୋଗୀ ସଂଘୀୟତାକୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିବା। ଏହାର ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ୧୫ ବର୍ଷର ସଡକ ମାନଚିତ୍ର, ୭ ବର୍ଷର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ, ରଣନୀତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା। AMRUT,

ଡିଜିଟାଲ ଇଣ୍ଡିଆ, ଅଟଳ ଇନୋଭେସନ୍ ମିଶନ, ମେଡିକାଲ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର, କୃଷି ସଂସ୍କାର (ମଡେଲ ଜମି ଲିଜ ଆଇନ୍, କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ବିପଣନ କମିଟି ଅଧିନିୟମର ସଂସ୍କାର, ରାଙ୍କିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ପାଇଁ କୃଷି ବିପଣନ ଏବଂ କୃଷକ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସଂସ୍କାର ସୂଚକାଙ୍କ), ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର କାଯ୍ୟ୍ୟଦକ୍ଷତା ମାପ କରୁଥିବା ସୂଚକାଙ୍କ, ଶିକ୍ଷା ଓ ଜଳ ପରିଚାଳନା, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପ୍ରଯୋଜିତ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତକରଣ ଉପରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ଉପରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ଉପରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପଗୋଷ୍ଠୀ, କୃଷି ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରୀୟ ମାଳା ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ହେଉଛି -

୧) ଜାତୀୟ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ସକ୍ରିୟ ଯୋଗଦାନ ସହିତ ଜାତୀୟ ବିକାଶ ପ୍ରାଥମିକତା କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ ରଣନୀତିର ଏକ ଅଂଶୀଦାରିତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ବିକଶିତ କରିବା।

୨) ନିରନ୍ତର ଭିତ୍ତିରେ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ସହିତ ଗଠନମୂଳକ ସମର୍ଥନ ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳ ମାଧ୍ୟମରେ ସହଯୋଗୀ ସଂଘୀୟତାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା, ଦୃଢ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡିକ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ସ୍ୱୀକାର କରିବ।

୩) ଗ୍ରାମ ସ୍ତରରେ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ଯୋଜନା ଗଠନ କରିବା ଏବଂ ସରକାରଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ କ୍ରମଶଃ ଏକତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳ ବିକାଶ କରିବା।

୪) ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କରାଯାଇଛି, ଜାତୀୟ ନିରାପତ୍ତାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଅର୍ଥନୈତିକ ରଣନୀତି ଏବଂ ନୀତିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି।

୫) ଆମ ସମାଜର ବିଭାଗଗୁଡିକ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଯାହା ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ନ କରିବାର ବିପଦରେ ପଡିପାରେ।

୬) ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ନୀତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକର ପରିକଳ୍ପନା କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରଗତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଉପରେ ନଜର ରଖିବା। ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମତାମତ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିଖା ଯାଇଥିବାଶିକ୍ଷାଗୁଡିକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମଧ୍ୟମ-ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ସଂଶୋଧନ ସହିତ ଅଭିନବ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ।

୭) ପ୍ରମୁଖ ହିତାଧିକାରୀ ଏବଂ ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସମାନ ଚିନ୍ତାଧାରା ଥିବା ଟ୍ୟାଙ୍କ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଗତ ତଥା ନୀତି ଅନୁସନ୍ଧାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସହଭାଗିତାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା।

୮) ଜାତୀୟ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ଏକ ସହ ଯୋଗୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ଜ୍ଞାନ, ନବସୃଜନ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ସହାୟତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିବା। ଅଭ୍ୟାସକାରୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶୀଦାର।

୯) ବିକାଶ ସୂଚୀପତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ତଃବିଭାଗୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ପ୍ରଦାନ କରିବା।

୧୦) ଏକ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଉତ୍ସ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ଶାସନ ଏବଂ ନିରନ୍ତର ତଥା ସମାନ ବିକାଶରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅଭ୍ୟାସ ଉପରେ ଅନୁସନ୍ଧାନର ଭଣ୍ଡାର ହେବା ସହିତ ହିତାଧିକାରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବିସ୍ତାର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ।

୧୧) ଆବଶ୍ୟକ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ଚିହ୍ନଟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବା ଯାହାଦ୍ୱାରା ସଫଳତାର ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ବିତରଣର ପରିସରକୁ ମଜଭୁତ କରାଯାଏ।

୧୨) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ବୈଷୟିକଜ୍ଞାନ ନବୀକରଣ ଏବଂ ଦକ୍ଷତା ବିକାଶ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେବା।

୧୩) ଜାତୀୟ ବିକାଶ ସୂଚୀପତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗ୍ରହଣ କରିବା। (ଉତ୍ସ - niti.gov.in ଏବଂ ଉଇକିପେଡ଼ିଆ)

NITI ଆୟୋଗ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା।

- ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ।
- ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ତଥା କେନ୍ଦ୍ରର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ଶାସନ ପରିଷଦ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ଅଞ୍ଚଳର ବିଧାନସଭା ଏବଂ ଉପରାଜ୍ୟପାଳ (ଦିଲ୍ଲୀ ଏବଂ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ବ୍ୟତୀତ)।
- ଆଞ୍ଚଳିକ ପରିଷଦ ଗଠିତ ଏକରୁ ଅଧିକ ରାଜ୍ୟ କିମ୍ବା ଏକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତିର ମୁକାବିଲା ପାଇଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର କେନ୍ଦ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ତଥା ଉପରାଜ୍ୟପାଳ ଜଣେ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷ, ପାଞ୍ଚଜଣ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ସଦସ୍ୟ, ଦୁଇଜଣ ସାମୟିକ ସଦସ୍ୟ (ଅଗ୍ରଣୀ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ, ଅନୁସନ୍ଧାନ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ) ଚାରିଜଣ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳୀନ ଡାଞ୍ଚା କେନ୍ଦ୍ର ପରିଷଦ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଅଧିକାରୀ (ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସଚିବ ପଦବୀ ସହିତ) ଯିଏ ପ୍ରଶାସନର ଯତ୍ନ ନେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସଚିବ ଅଛନ୍ତି।
- ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ

ଜାତୀୟ ବିକାଶ ପରିଷଦ :

ଆମେ ଦେଖିଛୁ ଯେ, ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଯୋଜନାର ବିଷୟ। ସମନ୍ୱିତ ତାଲିକାରେ ଅଛି। କାରଣ ଏହା ଏକ ବିଷୟ, ଯେଉଁଥିରେ କେନ୍ଦ୍ର ତଥା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହୀ ଏବଂ ଏକଜୁଟ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡିବ। ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଆପର ଦୁଇଟି ଏକୀକୃତ ସଂରଚନା ମଧ୍ୟରେ ନୀତିଗୁଡ଼ିକର ସମନ୍ୱୟ ପାରସ୍ପରିକ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟମରେ ଅଣାଯାଏ। ସାମଗ୍ରିକ ଜାତୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଆଧାରରେ ନୀତି ପ୍ରଣୟନରେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଆମ ଦେଶରେ ଯୋଜନା କରିବାର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିନ୍ଦୁ। ଜାତୀୟ ବିକାଶ ପରିଷଦ (NDC) ହେଉଛି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନୀତି ଭାବରେ ସାରା ଦେଶରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ

ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ। ଏହାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ। ଏହାର ସଦସ୍ୟମାନେ କ୍ୟାବିନେଟ ମନ୍ତ୍ରୀ (କେତେକ, ସମସ୍ତେ ନୁହଁନ୍ତି), ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ। NDC ହେଉଛି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନୀତି ମାନ୍ୟତା ସ୍ତରରେ ଏକ ସଂସ୍ଥା, ଯାହା ପଦ୍ଧତିକୁ ଅନୁମୋଦନ କରେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଯୋଜନା।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଯୋଜନା ଏକକ :

ଯେହେତୁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି ଏବଂ ନୀତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଂଶ ଅଛି, ଯାହା ଶେଷରେ ଏକ ସ୍ଥାନ ପାଇଥାଏ, ଅଧିକାଂଶ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କରିବା ପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମନ୍ୱୟ କରିବା ପାଇଁ ପୃଥକ ବିଭାଗ କିମ୍ବା ଏକକ ରହିଛି। ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଯୋଜନା ଏକକ ଯୋଜନା ଆୟୋଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଭାଗ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସହଯୋଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ। ଏହା ମଧ୍ୟ ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ସଂଯୋଜନା କରେ, ଯାହା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି (ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀର ପରାମର୍ଶକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏହା ପରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବିଭାଗ / ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ହୋଇ ଯୋଜନା କମିଶନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବ।

୧.୪ ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ଯୋଜନାର ପ୍ରକାରଭେଦ

କେନ୍ଦ୍ର ପରି, ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ବିଭାଗ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜଡ଼ିତ ଅଛନ୍ତି। ଚାଲନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କରିବା।

ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗ :

ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପ୍ରଶାସନିକ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଆମ ଦେଶର କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିବିଧତା ହେତୁ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ର ପାଇଁ ଏକକ ୟୁନିଫର୍ମ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତଥାପି, ଯୋଜନା ବିଭାଗରେ ଏକ ବ୍ୟାପକ ବୁଝାମଣା, ଯେହେତୁ ଏହା ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ରାଜ୍ୟରେ ବିସ୍ତାର କରେ, ଏହି ବିଭାଗରେ ଦିଆଯାଇଛି।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟରେ ଏକ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ଅଛି, ଯାହା ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଯୋଜନା। ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା. ଯୋଜନା ଉପରେ ନଜର ରଖିବା ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଶାଖା ମାଧ୍ୟମରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପାଇଁ ଦାୟୀ। ମୁଖ୍ୟତଃ ରାଜ୍ୟରେ ବିକାଶ ପ୍ରୟାସର ସମନ୍ୱୟ ପାଇଁ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ଦାୟୀ।

ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରେ, ଯେଉଁଥିରେ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ। ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀକୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଏ। ଯୋଜନା ବିଭାଗ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ରାଜ୍ୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ୟାପକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଟେ।

ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟରେ, ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗ ବ୍ୟତୀତ, ସେଠାରେ ଏକ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବୋର୍ଡ ଅଛି । ଏଥିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ବିଶେଷଜ୍ଞ, ଅଣଅଧିକାରୀ ଏବଂ ଅଧିକାରୀ ରହିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଯୋଜନା ରଣନୀତି ସହିତ ଏହିପରି ବୋର୍ଡର ଭୂମିକା ପରାମର୍ଶଦାତା ଅଟେ । ଏହା ସହ ରାଜ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ଉପାୟ ଏବଂ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି । ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଭାଗ, ମାନବସମ୍ବଳ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ବିଭାଗ ।

ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟରେ, ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗର ପ୍ରଶାସନିକ ଗୁଣ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନ, ମାନବସମ୍ବଳ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ବିଭାଗ ଅଛି । ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଭାଗ ଯୋଜନା ତଥା ନିରୀକ୍ଷଣ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ତଥା ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ବୈଷୟିକ କର୍ମଚାରୀ ଯୋଗାଇଥାଏ । ମାନବ ବିଭାଗ ଆଗାମୀ ବର୍ଷରେ ମାନବ ଶକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଆକଳନ କରେ ଏବଂ ଏହି ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସକ୍ଷମ କରେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ମାନବ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହୁଏ । ଏଥି ସହ ମାନବସମ୍ବଳ ବିଭାଗକୁ ବେଳେବେଳେ ସେବା ଅଧିକାରୀଙ୍କ ତାଲିମ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ବିଭାଗ, ଯେପରି ନାମ ସୂଚାଏ । ଏକକାଳୀନ କିମ୍ବା ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆଧାରରେ କରାଯାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ସଂଶୋଧନ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନକୁ ସକ୍ଷମ କରିବା ପାଇଁ ଏହିପରି ଅଧ୍ୟୟନ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କୁ ମତାମତ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏଜେନ୍ସି :

ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଅଧିକାଂଶ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ଅଧିକାରୀମାନେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, PWD, ଜଳସେଚନ, ଜନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ବିଭାଗ, ରାଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବୋର୍ଡ, ଜିଲ୍ଲା ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ, ମୁଖ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଯନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ଅଧିକାରୀମାନେ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଏକ ଅଂଶ ।

ପ୍ରମୁଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ IRDP, NIP ଏବଂ RLGP ୧୯୮୦ ରେ ଜିଲ୍ଲା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା (DRDA) ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ଯୋଜନା, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଏବଂ ତଦାରଖ ପାଇଁ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏମାନେ ପଞ୍ଜୀକୃତ ସମାଜ, ସାଧାରଣତଃ ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ସଂସଦର ସଦସ୍ୟ ଏବଂ ସେହି ଜିଲ୍ଲାର ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭା ସଦସ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଅନେକ ରାଜ୍ୟରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଜନା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି । ସାଧାରଣତଃ ଏହିପରି ଶରୀରଗୁଡ଼ିକ ତିନି ସ୍ତରର ଏବଂ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ସ୍ତରର । ବିଶେଷ କରି ଗୁଜରାଟ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ନିକଟରେ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ସଂପର୍କରେ ଏହି ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି ।

ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ପରି ରାଜ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏବଂ ବିକାଶ କମିଟି (DPDC) ଅଛି, ଯାହା ଜିଲ୍ଲା ତଥା ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଜନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାଏ। ଏହିପରି କମିଟିଗୁଡିକ ମନ୍ତ୍ରୀ କିମ୍ବା ଅଣଅଧିକାରୀଙ୍କ ଅଧକ୍ଷତାରେ ହୋଇପାରେ। ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟି ଥାଇପାରେ, ଯାହାକି ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଂଯୋଜନା କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକର ସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି, ଯେପରିକି ବିଦ୍ୟୁତ୍‌କରଣ ହେବାକୁ ଥିବା ବିଦ୍ୟାଳୟ, ରାସ୍ତା, ଗ୍ରାମ, ଯେଉଁଠାରେ ପାନୀୟ ଜଳ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଇତ୍ୟାଦି।

ସମ୍ବିଧାନର ୭୪ତମ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ, ୧୯୯୨ ରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟି (DPC) ଗଠନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି, ଯାହାକି ଜିଲ୍ଲାର ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ପୌରସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ ଏକୀଭୂତ କରିବା ଏବଂ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହୋଇଛି। ସମୁଦାୟ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ARTICLE ୨୪୩ D (i) । ଏପ୍ରିଲ ୨୦୦୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୪ଟି ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ତିନୋଟି କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳରେ DPCS ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା।

୧.୫ ସାରାଂଶ

ଏହି ଏକକର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ ଅଛି, ଯଥା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ ଜାତୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରପାତି। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥା ଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଧାରଣା ଦିଆଯାଇଛି।

ଆମେ ଦେଖିଲୁ ଯେ ଯୋଜନା କେବଳ ଶାରୀରିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଏକୀକରଣ ନୁହେଁ, ବରଂ ବିକାଶ ପ୍ରୟାସକୁ ଏକ ଦିଗ ଦେବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅଟେ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଫଳ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ, ବିଶେଷକରି ଅସାମାଜିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚେ।

ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ବିକାଶର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି। ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୀର୍ଘମିଆଦି ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡିକ ସହିତ ମେଳ କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଆମକୁ ଜାତୀୟ ପ୍ରୟାସ ବଢାଇବାକୁ ସକ୍ଷମ କରେ। ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରେ। କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକୁ ସଠିକ ମାର୍ଗରେ ରଖିବା ପାଇଁ ନିରୀକ୍ଷଣ, ସମୀକ୍ଷା ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ। ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସରକାରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଉପଲବ୍ଧ ଉତ୍ସକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖି ଲୋକଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଜବାବ ଦେବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିଥାଏ।

ଆମଭଳି ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଏବଂ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ, କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରାମର୍ଶ ଏବଂ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଯୋଗଦାନ ଆଧାରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିକଶିତ ହୋଇଛି। ଆମେ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କଲୁ ଏବଂ ଉଭୟ ଭୂଲମ୍ବ ଏବଂ ଭୂସମାନ୍ତର ଆନ୍ତରିକତା ଦେଖିଲୁ।

୧.୬ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ

- ସ୍ଥୂଳସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା - ସମୁଦାୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା, ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଶ କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା।
- ଭିତ୍ତିଭୂମି - ସେହି ଶକ୍ତ ବା ସୁବିଧା, ଯାହା ବିକାଶ ପାଇଁ ମୌଳିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଯଥା ପରିବହନ, ଶକ୍ତି, ସଡକ, ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି।

୧.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

(୧) ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଷୟ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ।

- ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା
- ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା
- ଜାତୀୟ ବିକାଶ ପରିଷଦ (NDC)ର ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା।

(୨) ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବିଭାଗର ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭୂମିକା କ'ଣ?

୧.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୫୨), The First Five Year Plan, Planning Commission, New Delhi.
- ଭାରତ ସରକାର(୧୯୭୦), Fourth Five Year Plan, Planning Commission, New Delhi.
- ସାକିରିଆ କମିଶନ୍ (୧୯୮୮), Commission on Centre-State Relations Report, Government of India Press, New Delhi.
- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୮୮), ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ, Ministry of Law, Justice & Company Affairs, New Delhi.

ଦ୍ୱିତୀୟ ଏକକ : ଯୋଜନା ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ

ବିଷୟ ଗଠନ :

୨.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୨.୧ ଉପକ୍ରମ
୨.୨ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା
୨.୩ ବହୁମୁଖୀ - ଯୋଜନାର ସ୍ତର ଗଠନ
୨.୪ କିଛି ସମସ୍ୟା
୨.୫ ସାରାଂଶ
୨.୬ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ
୨.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୨.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୨.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

- ଏହି ଏକକ ଆପଣଙ୍କୁ ବହୁ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଏକ ବୁଝାମଣା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ ରଖିଛି, ଯାହାକି କୌଣସି ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀର ବିକାଶ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଏହି ଏକକ ଶେଷରେ, ଆପଣମାନେ ସକ୍ଷମ ହେବା ଉଚିତ୍।
- ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତା ଦର୍ଶାନ୍ତୁ। ବହୁ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାରେ ବିବେଚନା କରାଯିବାକୁ ଥିବା କାରଣଗୁଡିକ ସୂଚାନ୍ତୁ, ଏବଂ ଯୋଜନା ସ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣନା କର।

୨.୧ ଉପକ୍ରମ

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ MRD-POP ଆପଣଙ୍କୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକଗଠନ ଏବଂ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପ୍ରଶାସନର କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏକ ଧାରଣା ଦେବା ଉଚିତ୍। କୋର୍ସ MRD -୧୦୨ ଆପଣଙ୍କୁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଚିତ୍ର ଦେଇଥାନ୍ତେ। ଏହି ବ୍ଲକର ପୂର୍ବ ଦୁଇଟି ଏକକରେ, ଆପଣ ଭାରତରେ ବିକାଶ ଯୋଜନା ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ। ସାମଗ୍ରିକ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରୁ ନିମ୍ନଗଠନଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକା ବିଷୟରେ ଆମେ ସେଠାରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛୁ। ଏହି ଏକକ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ସଂରଚନାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରେ।

ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାକୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଏବଂ ବିକାଶର ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକ ସହିତ ଦେଖାଯିବା ଉଚିତ୍। ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପଇଁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏବଂ ସମୁଦାୟ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ। ପ୍ରକଳ୍ପର ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଡିଜାଇନ୍ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ସମୟରେ ବିକାଶ ପ୍ରକଳ୍ପ ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଏହିପରି ପ୍ରକଳ୍ପର ନିରୀକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଏହି ବୁଝାମଣା ଜରୁରୀ।

୨.୨ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାକୁ ସେହି ଯୋଜନା ରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି, ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ଗ୍ରହଣ କରିବା, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଏବଂ ତଦାରଖ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବିସର୍ଜନ କରାଯାଇଥାଏ। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ଏହି ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି, ଗ୍ରହଣ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଛି।

ଆମକୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା କାହିଁକି ଦରକାର? ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ନିଜେ ଭଲ କିମ୍ବା ଖରାପ ନୁହେଁ। ଯୋଜନା କରିବାର ଏହି ଦୁଇଟି ପଦ୍ଧତି ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରକୁ ରାଜନୈତିକ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଗଠନ, ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନ, ଅତୀତ ଅଭ୍ୟାସ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଚାପରୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରିଥାଏ। କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ଦେଶର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ, ଜଳବାୟୁ ଏବଂ ପରିବେଶ ବିବିଧତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିପାରିବ ନାହିଁ, ଯେପରି ଭାରତରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅବସ୍ଥା ପଇଁ ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ କରିଥାଏ। ଅନେକ ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶରେ, ସମାଜବାଦୀ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା ମଡେଲକୁ ଅନୁସରଣ କରି, ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ, କିଛି ମାତ୍ରାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା। ଅବଶ୍ୟ, ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ବିଲୋପ ମାଧ୍ୟମରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ମିଶ୍ରଣ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ ଥିବାରୁ ଭାରତରେ ଯୋଜନା କିଛି ପରିମାଣରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ହୋଇଛି। ବାସ୍ତବରେ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକୁ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସଂସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଇଛି। ଅଧିକାଂଶ ସମୀକ୍ଷକ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଦିଗରେ ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ। ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ବିଚାର ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ସ୍ୱୀକୃତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ। କଠୋର ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଏକ ନିବେଦନ ସୂଚିତ କରେ ଯେ, କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହାକି ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ସଂପାଦିତ ହୋଇପାରିବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଛି। ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ, ତେଣୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ନିବେଦନ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ କରାଯିବାକୁ ଥିବା ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ଏକ ଅନୁମାନକୁ ସୂଚିତ କେ। ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ପଦ୍ଧତି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରିଥାଏ। ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ, ଉଭୟ ସ୍ତର ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ଏପରି ଉପଯୁକ୍ତତା ସାମାଜିକ-ରାଜନୈତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ପଡିବ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତା ଏକାଧିକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରଦାନ କରେ। ପୂର୍ବଟି ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାକୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅଧିକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ କରିଥାଏ, ଯାହାଙ୍କ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରାଯାଇଛି। ତଥାପି, ଏକାଧିକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଏକୀଭୂତ ହେବାକୁ ପଡିବ। ଏହା ହେଉଛି ପ୍ରାଥମିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ବହୁ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ।

ସଂକ୍ଷେପରେ ତେଣୁ ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାକୁ ଅନେକ ସୁପରିଭାଷିତ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତର ଏବଂ ସଂସ୍ଥା ସ୍ତରର ଉପଯୋଗ ଭାବରେ ପରିଭାଷିତ କରାଯାଇପାରେ, ଭଲ ବୁଝାମଣା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, ସମାନ ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ଏହିପରି ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକ।

ଆସନ୍ତୁ ବହୁସ୍ତରୀୟ ଲେଭଲ ଯୋଜନାରେ ଥିବା କାରଣଗୁଡିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବା। ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ସ୍ତରର ଚିହ୍ନଟକୁ ବୁଝାଏ। ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ନ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱର ସମ୍ପୃକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ। ଏଥିରେ ମାନଦଣ୍ଡର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଆଧାରରେ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ଏହିପରି ଆବଣ୍ଟନ କରାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ସଂରଚନାକୁ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକୀକୃତ କରାଯାଇଥାଏ। ଏକାଧିକା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା, ଏହିପରି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ବିକ୍ରନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ନେଇଥାଏ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଗୁଣ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକତା :-

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ଅଧୀନରେ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ନେବା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସମ୍ଭବ। ତଥାପି ସୂଚନା ପାଇବା, ସମୟ ହରାଇବା, ସମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମାନ ଭାବରେ ଧାରଣା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରେ ଅସୁବିଧା, କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପଠାଇବାରେ ବିଭ୍ରାଟର ସମସ୍ୟା, ଯାହା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ। ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣର ଏକ ବ୍ୟୟ-ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କୋଣରୁ, ଏକ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଉଚ୍ଚନୀଚ କ୍ରମ ଢଙ୍ଗରେ ଅନେକ ସଂସ୍ଥା ସ୍ତର ରହିବା ଭଲ, ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କ୍ଷମତା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ। ଅଧିକନ୍ତୁ, ସାମାଜିକ- ରାଜନୈତିକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକଗୁଡିକ ଆବଶ୍ୟକ କରିପାରନ୍ତି ଯେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ। ସେହିଭଳି ସମାନ ଏଜେନ୍ସି କିମ୍ବା ବିଭିନ୍ନ ଏଜେନ୍ସି ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇପାରେ। କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ତୁଳନାରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଆଞ୍ଚଳିକ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଥାଏ। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା, ଏକ ପ୍ରକାରେ, ନିମ୍ନରୁ ଯୋଜନାକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ଏବଂ ପ୍ରାଧିକରଣ-ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ନିମ୍ନ ଏବଂ ଭୂସମାନ୍ତର ସ୍ତରକୁ ବିସ୍ତାର କରେ। ଏହା, ଏହିପରି ଲୋକପ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଏବଂ ଉପଆଞ୍ଚଳିକ କାରଣଗୁଡିକର ମୂଲ୍ୟ ଏବଂ ବହୁଜନ ସମାଜର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଏ।

ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ନାଲିଫିତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ, ତେଣୁ ପରିଚାଳନା ଦକ୍ଷତାରେ କ୍ଷତି ହୁଏ। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂର କରିବାରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ଶକ୍ତିର କେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ହୋଇପାରେ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଏହିପରି ପଦକ୍ଷେପ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇପାରେ । ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏହି ସମ୍ଭାବବାକୁ ଦୂର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଯୋଜନାରେ, ସୂତ୍ରକାରୀମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ବାସ୍ତବତା ବିଷୟରେ ଅବଗତ ନୁହଁନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାୟତଃ ମାନକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ, ଯାହା ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାରେ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଅଧିକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ନିଜସ୍ୱ ଅକ୍ଷମତା ଅଛି :

ଏଗୁଡିକ ହେଉଛି - ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା, ବେଳେବେଳେ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଥମିକତାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ ନାହିଁ, ଯାହା କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଯୋଜନାରେ ସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ଏହା ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଶକ୍ତିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାରେ କିମ୍ବା ବିଭାଜନକାରୀ ଶକ୍ତି ବଢିବାରେ ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାରେ, ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ପ୍ରଶାସନିକ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ସଂରଚନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ । ବିକାଶର ଲାଭକୁ କୋଣ ଅନୁକୋଣରେ କିମ୍ବା ଲୁକ୍କାୟିତ କିମ୍ବା ଅତ୍ୟଧିକ ବିରୋଧକୁ ବିରୋଧ କରି ଏହା ହୋଇପାରେ, ଯାହା ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସଶକ୍ତ କରିବା ଅସାମାଜିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦାବିକୁ ଭାଗ କରିବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ଯୋଜନାରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରାୟତଃ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ସୀମିତ । ସନ୍ତୁଳନ ଉପରେ, ତଥାପି କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଏବଂ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମିଶ୍ରଣ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମନେ ହୁଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ଯେପରିକି ମୂଳ କ୍ଷେତ୍ରଶିଳ୍ପ, ଯୋଗାଯୋଗ ଇତ୍ୟାଦି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ କରିପାରନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ କୃଷି, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ, ଜଳଯୋଗାଣ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହୋଇପାରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ, କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ଯାହା ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ବିସ୍ତୃତ, ଉତ୍ସଗୁଡିକରେ ଭିନ୍ନ ଏବଂ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଅଛି, ଯାହା ସ୍ଥାନୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ କରେ । ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ହେଉଛି ଏକ କ୍ଷେତ୍ର, ଯାହା ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ପୂରଣ କରେ ଏବଂ ଯୋଜନାର ଏକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅବଶ୍ୟକ କରେ ।

ଭାରତରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା :

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏବଂ ନିମ୍ନରେ ଯୋଜନା ର ଯୋଜନା ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ପରିଚିତ । ଅନେକ ରାଜ୍ୟରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାରେ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ୧୯୭୨ ମସିହାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବୋର୍ଡ ସହିତ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ପରୀକ୍ଷଣ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚାର ବିଷୟ ପାଲିଟିଛି । ୧୯୮୦ ଦଶକରେ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା

କରିଥିଲେ। ଯୋଜନାର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବର୍ଷରେ ଜାତୀୟ ସୁରକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକତା, ଗୋଟିଏ ପଟେ ଏକତା ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପଟେ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ପୁନର୍ବଣ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ କିଛି କଠିନ ପସନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡିଲା। ଯେହେତୁ ପୂର୍ବଟି ପରବର୍ତ୍ତୀକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲା, ତେଣୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇ ରାଜ୍ୟସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂଲମ୍ବ ରହିଲା। ଦେଶରେ ସ୍ଥାପିତ ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ବିକାଶର ପରିକଳ୍ପନା, ଉପ-ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହ ବିଚାର କରି ନ ଥିଲା। ଦ୍ୱିତୀୟ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଯୋଜନାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭୂସମାନ୍ତର ଯୋଜନା, ଜିଲ୍ଲା, ବ୍ଲକ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ଯୋଜନା ଉପରେ ଆଧାର କରି ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏବଂ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଦାୟିତ୍ୱ ବଣ୍ଟନ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା। ଅବଶ୍ୟ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସାମଗ୍ରିକ ଢାଞ୍ଚା ଜାରି ରହିଥିବା ହେତୁ ଏବଂ ଏହି ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରକୁ ମଜଭୁତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଗଲା। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା କେବଳ ପଞ୍ଚମ ଯୋଜନାର ଆଗମନ ସହିତ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସଂସ୍ଥା ସହିତ, ଅନେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇଥିଲା।

ଷଷ୍ଠ ଯୋଜନା ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ, ଆର୍ଥିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା। ତଥାପି ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା, ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବା ପାଇଁ ସଠିକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି, ସଠିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂରଚନାର ବିକାଶ ଏବଂ ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ବୈଷୟିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ କରେ। ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ନିଜସ୍ୱୀକରଣକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଶିଖିବା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣକରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଜି.ଭି. କେ. ଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (CAARD) ପାଇଁ ବିଦ୍ୟମାନ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଏକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରୀୟ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା। ରାଓ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ପାଇଁ ପୁନର୍ଗଠିତ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷମତାର ବିସର୍ଜନ ପାଇଁ (CAARD) କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି।

ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ସହିତ ଭାରତୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ମିଶ୍ରିତ। ୧୯୮୪ର ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପ୍ ରିପୋର୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି, ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶାସନର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖାଦେଇଛି, ଯୋଜନା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟତଃ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶାସନର ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହିଛି, ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ଜଡିତ। ଅନେକ ରାଜ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ବୋର୍ଡ କିମ୍ବା ପରିଷଦ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଯଦିଓ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି ଯେ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ପରିମାଣ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ।

୧୯୯୨ର ୭୩ତମ ଏବଂ ୭୪ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ପୌରସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ତଥା ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟି ଗଠନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛି।

୨.୩ ବହୁମୁଖୀ-ଯୋଜନାର ସ୍ତର ଗଠନ

ଭାରତରେ ଯୋଜନା କରିବାର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଏହା ଏକ ଫେଡେରାଲ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଢାଞ୍ଚାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଯାହା ଜାତୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ଏକକାଳୀନ ଯୋଜନା ସହିତ ଜଡିତ।

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନର ସଂଘୀୟ ପ୍ରକୃତି ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ଦୁଇସ୍ତରରେ ଯୋଜନା କରିବାକୁ ଦାବି କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ (ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଯୋଜନା) ସମ୍ବିଧାନର ଏକାକାଳୀନ ତାଲିକାରେ ରହିବ। ତଥାପି, ବହୁମୁଖୀ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶ ଏବଂ କେତେକ ରାଜ୍ୟର ବୃହତ ଆକାରର ମିଶ୍ରିତ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଉପରାଜ୍ୟ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ। ତେଣୁ, ଭାରତରେ ବହୁସ୍ତରୀୟ ପ୍ଲାନିଂକୁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ତଥା ସଂସ୍ଥା ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ପଡିବ, ଯାହା କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଢାଞ୍ଚାଠାରୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତାର ହେବ।

ରାଜନୈତିକ-ପ୍ରଶାସନିକ ସଂରଚନା ଉପରେ ଆଧାର କରି ଦେଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବାର ଏକ ବହୁସ୍ତରୀୟ ସଂରଚନା ନିମ୍ନରେ ସାରଣୀ ୩.୧ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି।

ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏବଂ ସ୍ଥୁଳ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ଆଞ୍ଚଳିକ ସମାନତା ଯଥାକ୍ରମେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି। ତଥାପି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଶବ୍ଦ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ଲାଗିବ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକୃତ ସ୍ତରର ଯୋଜନାଗୁଡିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇ ନାହିଁ। ଭାରତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରର ବିସ୍ତୃତ ଆଞ୍ଚଳିକ ସମାନ ହେଉଛି ଜିଲ୍ଲା। ଅବଶ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିବା ସମନ୍ୱିତ ଏକୀକୃତ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (ଆଇଆରଡିପି) ରେ, ବିକାଶର ସର୍ବନିମ୍ନ ଏକକ, ପ୍ରଶାସନିକ ସ୍ତରରେ ଏହି ବ୍ଲକକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଏକକ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି।

ସ୍ଥୂଳ କିମ୍ବା ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ଉତ୍ସ ବଣ୍ଟନ ଢାଞ୍ଚାର ବ୍ୟାପକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ। ଏଥିରେ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଏବଂ ସମ୍ବଳର ବିଭାଗୀୟ ବଣ୍ଟନକୁ ସ୍ଥଗିତ କରେ। ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତର କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲା ଏବଂ ନିମ୍ନସ୍ତରର ଯୋଜନାଗୁଡିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରାଥମିକତା ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଆଧାରିତ। ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକରୁ ଏଗୁଡିକର ଫଳାଫଳ ମିଳିଥାଏ। ଏହିପରି ଯେହେତୁ ଆମେ ଯୋଜନାର ନିମ୍ନ ସ୍ତରକୁ ଯିବା, ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକତା ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଆକର୍ଷଣ କରେ। ଭାରତ ପରି ଦେଶରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଅଧିକ ଗ୍ରାମୀଣ ଭିତ୍ତିକ ହେବ।

ବହୁ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ବିଚାର କରିବା। ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାରକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାକୁ ହେବ -

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ, ଅନେକ ସଂସ୍ଥା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇପାରନ୍ତି, ଯାହା ପରସ୍ପରଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଥିବା ପରି ଦେଖାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଆନ୍ତଃ ସମ୍ପର୍କର ଜ୍ଞାନର ଏକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପୃକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରେଳ ଲାଇନ ଲଗାଇବା କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ରେଳ ଲାଇନକୁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଉଥିବା ଏକ ବସ୍ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରୀୟ ସାର୍ବଜନୀନ ଉଦ୍ୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଯେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ବସ ଯାତ୍ରା ଜାତୀୟ ରାଜପଥ, ରାଜ୍ୟ ରାଜପଥ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ ସଡକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିପାରେ, ପଞ୍ଚାୟତ ଇତ୍ୟାଦି ନିୟନ୍ତ୍ରଣକରେ। ଏହିପରି, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା କିମ୍ବା ସ୍ଥାନୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ଅନ୍ୟ ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ସହିତ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବାକୁ ପଡିବ, ବିଶେଷତଃ ଶାରୀରିକ କିମ୍ବା ସ୍ଥାନୀୟ ଦିଗଗୁଡ଼ିକର ପରିକଳ୍ପନାରେ।

ସରକାରୀ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ପାରସ୍ପରିକ କ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଗଠନ ଯେପରିକି ସମବାୟ ସମିତି, କୃଷକ ସଙ୍ଗଠନ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ନିଜେ କିମ୍ବା ଏକ ଉଚ୍ଚସ୍ତର ଦେଇ ସଂଲଗ୍ନ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ୟୁନିଟ ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ। ଏହିପରି, ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗାଁ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଏକ ଆନିକଟ୍ ଅଛି, ତେବେ ତଳେ ଥିବା ଗାଁ ପାଇଁ ପାଣି ରହି ନ ପାରେ। ସେହିଭଳି ଗୋଟିଏ ଗାଁର ଶିଳ୍ପ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗାଁରେ ପ୍ରଦୂଷଣ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ। ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଅଣ ଗ୍ରାମୀଣ ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକ କଠୋର ରେଖା ଅଙ୍କନ କରିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ। ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର ଗାଁ ଅଛି। ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ, ନିରନ୍ତରତା ଏବଂ ପ୍ରବାହ ହେତୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ-ସହରାଞ୍ଚଳର ନିରନ୍ତର ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ରହିଛି। ଅନେକ ଉପତ୍ୟକା ସେବା ପାଇଁ ସହରାଞ୍ଚଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। ଅବଦାନଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସହରାଞ୍ଚଳ ବଜାରରେ କିଣାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସହରୀ ବଜାରକୁ ମଧ୍ୟ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ପଡିପାରେ। କେତେକ ଶିକ୍ଷାଗତ ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁବିଧା, ମରାମତି ସୁବିଧା ଇତ୍ୟାଦି କେବଳ ସହରରେ ଉପଲବ୍ଧ। ତେଣୁ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତେଣୁ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା କେବଳ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ସୀମିତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସହରାଞ୍ଚଳରେ ଯୋଜନା ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା ଉଚିତ୍।

ସ୍ଥିରତା କାରକ :

ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ବୈଷୟିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ବିକାଶ ଯୋଜନା ଧ୍ୟାନ। ତେଣୁ ଯେକୌଣସି ଯୋଜନାର ପ୍ରାଥମିକ ଚରିତ୍ର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ନିଆଯାଇଥିବା ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିରତା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ସ୍ତରରେ ନିଆଯାଇଥିବା ଯୋଜନା ଅନ୍ୟ ସ୍ତରରେ କାରଯାଇଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହିତ ସମାନ ହେବା ଉଚିତ୍।

ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଯୋଜନାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ କାରଣଗୁଡିକ ପାଇଁ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚୟନ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବା ଉଚିତ୍।

୧) **ସମ୍ଭାବନା କିମ୍ବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା :** ବ୍ଲକ ସହିତ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସମ୍ଭାବ୍ୟତା କିମ୍ବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏକ ଯୋଜନା ଅନୁରୂପ କିମ୍ବା ପ୍ରଦାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଦେଇପାରେ ନାହିଁ। ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ସମାନ ଓଜନ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଅନୁଦିତ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତାର ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସୂଚାଇ ଦିଏ ଯେ, ବ୍ଲକରୁ ଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ସେବାଗୁଡିକର ପ୍ରବାହ ଏକ ସ୍ତରକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ଯେଉଁଥିରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ସେବା ପ୍ରବାହ ପାଇଁ ଏହା ଦେୟ ଦେଇପାରେ। ଯେହେତୁ ବ୍ଲକଟି ଏକ ଅଂଶ, ଯଦିଓ ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ଛୋଟ ଅଂଶ, ତେଣୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ।

୨) **ପ୍ରାଥମିକତା ସ୍ଥିର କରିବାର ସ୍ୱାଧିନତା :** ଯେହେତୁ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ତରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସ୍ଥିତି ଜାତୀୟ ଦୃଶ୍ୟଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ। ଏକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଏହାର ପ୍ରାଥମିକତା ଯୋଜନାରେ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଥମିକତାକୁ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଓଜନ ଦେଇପାରେ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ; ଆସନ୍ତୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଆତ୍ମନିଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଆୟ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ପରିକଳ୍ପିତ ଏକ ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବିଚାର କରିବା। ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯୋ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ମନୋନୀତ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାଥମିକତା କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମ୍ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ ଭିନ୍ନ ହେବ। ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଦେଶର ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ କୁକୁଡା ଚାଷ କିମ୍ବା ଦୁଗ୍ଧ ପ୍ରକଳ୍ପ ମାଧ୍ୟମରେ ରୋଜଗାର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ।

୩) **ଧାର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ :** ଉପଲବ୍ଧ ଉତ୍ସ ଏବଂ ଏହାର ନିଜସ୍ୱ ଅଭିଜ୍ଞତା ଉପରେ ଏକ ବ୍ଲକ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ, ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାବତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ନିଜସ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାର ସ୍ୱାଧିନତା ରହିବା ଉଚିତ୍। ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ? ଏହା ଏକ ପରିମାଣିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଯାହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ଏହାର ସଫଳତା ପାଇଁ ସମୟ ସୀମାକୁ ସୂଚିତ କରେ। ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାବେଳେ ଉତ୍ସଗୁଡିକର ପରିମାଣ ଏବଂ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ତଥା ସାଂଗଠନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ମାନବ ଶକ୍ତି, ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାକୁ ହେବ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଆଗରେ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟର ପରିମାଣକୁ ଆକଳନ କରିବାକୁ ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ। ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭାବରେ, ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବିଚାର କରନ୍ତୁ। ଧରନ୍ତୁ ଯେ, ବ୍ଲକରେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୭୦ ପ୍ରତିଶତ ଗରିବ ଏବଂ ଏହି ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡପିଛା ଖର୍ଚ୍ଚ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସର୍ବନିମ୍ନଠାରୁ ବହୁତ କମ୍ ଅଟେ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ଲକ୍ ଯୋଜନା ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ କରିବାରେ ପ୍ରୟାସର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାବେଳେ, ଆପଣ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ନିଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଆୟ ଉପାର୍ଜନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ଗରିବ ଲୋକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଭାବରେ ସେବା କରିପାରିବେ। ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ, ତୁମ ଆଗରେ ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟର ମହାନତାକୁ ଆକଳନ କରିବାକୁ ପଡିବ। ତେଣୁ, ଅବଶିଷ୍ଟ ୪୦ ପ୍ରତିଶତ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ ସେବା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ।

୪) ସୂଚନା ଆଧାର : ସୂଚନା ଆଧାର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦାନ ଏବଂ ଏହାକୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏହାକୁ ଏକ ସମନ୍ୱିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାବରେ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ପଡିବ, ଯାହା ସୂଚନା ପ୍ରବାହ ଉଭୟ ଭୂସମାନ୍ତରାଳ ଏବଂ ଭୂଲମ୍ବ ଭାବରେ ଆନ୍ତଃ-ଲିଙ୍କେଜ୍‌କୁ ମଜବୁତ ଏବଂ ଦୃଢ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏକ ସୂଚନା ଆଧାରର ଡିଜାଇନ୍ କରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତିଗତ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସହିତ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ଏବଂ ପ୍ରସାରଣ ସୁବିଧା ଆବଶ୍ୟକ ।

୫) ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ : ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂମ୍ପନ୍ନ କିମ୍ବା ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇପାରେ । ଯଦି ଏକ ଯୋଜନା, ଯାହା ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସକାରାତ୍ମକ ଅବଦାନ ଦେଇଥାଏ, ଦ୍ୱିତୀୟରେ ମଧ୍ୟ ସକରାତ୍ମକ ଅବଦାନ ଦେଇଥାଏ କିମ୍ବା ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ଅବଦାନ ନ ଥାଏ ତେବେ ଏକ ସଂପୃକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ସୁନିଶ୍ଚିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ, ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଖକ ସମ୍ପର୍କର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସକାରାତ୍ମକ ଅବଦାନ (କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତତଃପକ୍ଷେ) ଅନ୍ୟଟିରେ ନକାରାତ୍ମକ ଅବଦାନ ଆଣିପାରେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ରୋଜଗାର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂପୃକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଏବଂ ଆୟ ଏବଂ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତମ ବଣ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ । ଅପରପକ୍ଷେ, କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ଆୟବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଏହା ଉତ୍ତମ ବଣ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ (ଅନ୍ତତଃପକ୍ଷେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ) ଏବଂ ଅଧିକ ଆୟବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ନିଯୁକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଅଛି ।

ଯେହେତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ଲକ ଏବଂ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଘଟେ, ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର ପ୍ରକୃତି ଚିହ୍ନଟ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ତା'ପରେ ଉପଲବ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ ଉପକରଣ ଏବଂ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ- ସର୍ବସାଧାରଣ ବିନିଯୋଗ, ରିହାତି, ଋଣ ସୁବିଧା, ଶୁଳ୍କ, ସମ୍ପତ୍ତି ମାଲିକାନାର ସାର୍ବଜନୀନ ତଥା ସହଯୋଗୀ ଫର୍ମ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଗଠନ- ଏପରି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ଯେ, ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିପକ୍ୱତାକୁ ଦୃଢ କରିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବିବାଦ ଆସେ, ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଯଥା ବଳିଦାନ ଦିଅ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ- କୃଷି ଉତ୍ପାଦନକୁ ବଢାଇବା ପାଇଁ ପରିକଳ୍ପିତ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଧିକ ଆୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ କୃଷି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଜରୁରୀ ନୁହେଁ । ଏହିପରି, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଧିକ ସମାନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ ବିବାଦ ହୋଇପାରେ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡିପାରେ ।

୨.୪ କିଛି ସମସ୍ୟା

ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତର, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ଏଜେନ୍ସିଗୁଡିକର ଚିହ୍ନଟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ। ଆସନ୍ତୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ଏଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରିବା।

** କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତରର ପରିଚୟ :**

ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁଳ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ। ତଥାପି ସ୍ତରଗୁଡିକ କ'ଣ ହେବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରଗୁଡିକ କିପରି ଏକ ସମନ୍ୱିତ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ଏକ ବିତର୍କର ବିଷୟ।

ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସମସ୍ୟା, ବହୁଳ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ। ଏହା ହେଉଛି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ଜଡିତ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକକ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ସମୟ ସହିତ ଉଭୟ ରାଜନୈତିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତିକ୍ତତା ଦେଖାଇଦେଇଛି। ଆମ ଦେଶରେ କେନ୍ଦ୍ର-ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ତୀବ୍ର ବିତର୍କର ବିଷୟ ହୋଇଛି। କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷମତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ରାଜ୍ୟମାନେ ବିଶେଷ କ୍ରୋଧିତ ହୋଇଛନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ଅନୁଯାୟୀ ଏହା ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱାଧୀନତା କ୍ଷେତ୍ରରେ, ନିଜସ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଅକ୍ଷମ କରିଛି। ପ୍ରଶାସନିକ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଗ, ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଆୟୋଗ ଏବଂ ସରକାରୀ କମିସନ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେନ୍ଦ୍ର-ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ଆପତ୍ତିଜନକ ରିପୋର୍ଟଦାଖଲ କରିଛନ୍ତି। ତଥାପି, ସମୟରେ ଉଠାଯାଇଥିବା ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଶେଷକରି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା କେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଭିନ୍ନଏକ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇନାହିଁ।

ଉପଯୁକ୍ତସ୍ତର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ, କେବଳ କୌଶଳ ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ନୁହେଁ, ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ସଂରଚନାକୁ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ। ସ୍ୱାଧୀନତା ସମୟରେ ଟେକ୍ନିକାଲ ସାର୍ବଭୌମ ଏକକ, ବିଭିନ୍ନ ଆକାର ଏବଂ ଭିନ୍ନ ସଂରଚନାଗୁଡିକର ଏକ ବୃହତ ନମ୍ବରକୁ ଏକ ସମନ୍ୱିତ ସଂସ୍ଥାରେ ଏକୀକରଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା। ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସଂଘୀୟ ଗଠନ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲେ। ମୌଳିକ ଏକକ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଥିବା ଜିଲ୍ଲାଗୁଡିକ, ଯେଉଁଠାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ, ବେଳେବେଳେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖାଇଯାଇଥିଲା। ଏକ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ପଚାଶ ଦଶକର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଗ୍ରାମଗୁଡିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିକାଶ ବ୍ଲକ ଏକୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା। ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକକ ଗଠନ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପଚାଶ ଦଶକର ଏକ ବଡ ସଫଳତା ଥିଲା।

ସମନ୍ୱୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତର ଅଛି। ତେଣୁ, ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ "ଅଞ୍ଚଳିକ ପରିଷଦ" (ଯଥେଷ୍ଟ ସକ୍ରିୟ ନୁହେଁ) ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା। କେତେକ ବୃହତ ରାଜ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲାଗୁଡିକର ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରଶାସନିକ ସମନ୍ୱୟ ପାଇଁ ଏକ ବିଭାଗ ଅଧୀନରେ ଅଛନ୍ତି। ଆନେକ

ରାଜ୍ୟରେ ନିୟାମକ ପ୍ରଶାସନ ଏକ ତାଲୁକ୍ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାଏ (ଯାହାକି ଏକ ବିକାଶ ବ୍ଲକ ସହିତ କୋଟରମିନସ ଭାବରେ ପୁନଃ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଇଥାଏ) ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଗୁଡିକ ଏକ ସବ୍ -ଡିଭିଜନ ଅଧୀନରେ ଗୋଷ୍ଠୀଭୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ।

ରାଜ୍ୟ ତଳେ ଥିବା ଏକକଗୁଡିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଅଧୀନରେ ଅଛି। ଅଶି ଦଶକର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ବ୍ଲକ ସ୍ତରକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ମଣ୍ଡଳଗୁଡିକୁ ଏକକ ଭାବରେ ସମାନ, କିନ୍ତୁ ଏକ ବ୍ଲକଠାରୁ ଛୋଟ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପରିଚୟ :

ଏକ ସମସ୍ୟା, ତଥାପି, ସମସ୍ୟା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ଜଡିତ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱର ବିଭାଜନ ସମ୍ବିଧାନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଏହି ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ, ଅଧିକାଂଶ ସଂଘ ପରି, ଉଭୟ ରାଜନୈତିକ ତଥା ଆର୍ଥିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିମାନରେ ସଂଘ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତିକ୍ତତା ଦେଖାଦେଇଛି।

ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଆଲୋଚନା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଉଛି ରାଜ୍ୟ ତଥା ଉପ-ରାଜ୍ୟ ସ୍ତର ମଧ୍ୟେ କ୍ଷମତା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ବିଭାଜନ, ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯିବା ଉଚିତ କି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ବ୍ୟକ୍ତଗତ ରାଜ୍ୟକୁ ଛାଡି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍। ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନିରନ୍ତରତା ଏବଂ ସତ୍ୟତାକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଣୟନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା, ବିଶେଷକରି ଉପ-ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି। ୧୯୯୨ ସଂଶୋଧନ କହୁଛି ଯେ, "ପଞ୍ଚାୟତ-ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାରି ରହିବ" .... (ଧାରା ୨୪୩ ର) ଏହା ମଧ୍ୟ "ନିର୍ବାଚନ.......... ପଞ୍ଚାୟତକୁ ସମସ୍ତ ନିର୍ବାଚନ" ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ ଆୟୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରଦାନ କରିଛି...... (ଧାରା ୨୪୩ କ)।

ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏବଂ ସ୍ଥୂଳ ଦିଗ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଡିଗ୍ରୀ କିମ୍ବା ଲିଙ୍କେଜ୍, ବିକାଶସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟାଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଉପରେ ଆଧାର କରି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଭିନ୍ନତା ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଉନ୍ନତ କରାଯାଇଛି।

ସରକାରୀ କମିଟିଗୁଡିକ (ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ ୧୯୮୪ ର ହନୁମନ୍ତ ରାଓ ୱାକିଂ ଗ୍ରୁପ୍ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି), ତଥାପି ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଗଠନ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଏବଂ ତଦାରଖ କରିବା ଏବଂ ବିସ୍ତୃତ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ନକଲ (ଏବଂ ଗ୍ରହଣ କରିବା)ର କୌଶଳ ଏବଂ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ଧ୍ୟାନଦେଇଥିଲେ। ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ଜଡିତ ଜଟିଳତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଭାରତସରକାର ନମୁନା ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା (୧୯୮୮ ରେ) ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ।

ନବମ ଯୋଜନାରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି ଯେ ୭୩ତମ ଓ ୭୪ତମ ସଂଶୋଧନ ଅଧୀନରେ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶୀ ରାଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ "ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ଯେଜାନ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟିର ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାଧ୍ୟମରେ" ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡିବ। ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନା ପାଇଁ ହିତାଧିକାରୀ ଚୟନରେ ଗ୍ରାମସଭା ପ୍ରାଥମିକତା ଏବଂ ଏକ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିବ।

ଗ୍ରାମସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଯୋଜନାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ ଏବଂ ଶହେରେ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ମିଶ୍ରିତ ହେବ, ଏହି ଯୋଜନାରେ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟି କେବଳ ନିମ୍ନରୁ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ ଏକତ୍ର କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ବରଂ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଉଚିତ୍। ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଏବଂ ଚିହ୍ନିତ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡିକ :

ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକର ପରିଚୟ :

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ସ୍ତରର ସଂସ୍ଥା, ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଆନ୍ତଃସମ୍ପର୍କ, ଉଭୟ ଭୂଲମ୍ବ ଏବଂ ଭୂସମାନ୍ତର (ଅର୍ଥାତ୍ ପାର୍ଶ୍ୱରେ) ନୀତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତରରେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଛି। କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତର ଏବଂ ସମାନ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସୁବିଧା ପାଇଁ, ଏହି ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ରାଜନୈତିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ସଂସ୍ଥାରେ ବର୍ଗୀକୃତ କରାଯାଇପାରେ, ଯୋଜନା ସଂଗଠନ, କର୍ମଚାରୀ ସଂସ୍ଥା (ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ), ରେଖା ସଂସ୍ଥା (ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ବିଭାଗ), ସାର୍ବଜନୀନ ଉଦ୍ୟୋଗ ଏବଂ ଏହା ବ୍ୟତୀତ, ସେଠାରେ ଅନେକ ବିଶେଷ ସଂସ୍ଥା ଅଛି, ବିଶେଷ କରି ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ, ସୋସାଇଟସ୍ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟୀ ଅଧୀନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। ସମନ୍ୱିତ ଯୋଜନା ପାଇଁ ସରକାରୀ କମିଟି ଆକାରରେ ଅଧିନିୟମ ଉପରେ। ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କୃଷକ, ବ୍ୟବସାୟୀ ଏବଂ ଶିଳ୍ପପତିଙ୍କ ସଙ୍ଗଠନ ପରି ଅନେକ ଘରୋଇ ସଂସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଜଡିତ ହୋଇପାରନ୍ତି।

ଏହିପରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୌଗୋଳିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ସରକାରୀ ସ୍ତର ଅଛି, ଯେପରିକି କେନ୍ଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଏବଂ ସମାନ ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଅନେକ ସଂସ୍ଥା। ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଗର ସମ୍ପର୍କ ସର୍ବୋଚ୍ଚ-ଅଧସ୍ତନ, ସମାନ, ପ୍ରକୃତିର ଅର୍ଦ୍ଧ-ସ୍ୱାଧୀନଠାରୁ ଡିଗ୍ରୀରେ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ। କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ସ୍ତରର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱର ଦଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତରରେ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡିକ କିପରି ଭାବରେ ଗଠନ ହୋଇଛି ଏବଂ ଉତ୍ସ-କ୍ଷମତା ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାର କ୍ଷମତାରେ ପ୍ରକୃତିର ସମ୍ପର୍କ। ସୂକ୍ଷ୍ମସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ମୂଳ ଗଠନ କରେ ଯେତେବେଳେ ଉପରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଢାଞ୍ଚା ଭିନ୍ନ ଏବଂ ଅସ୍ପଷ୍ଟ, ବାସ୍ତବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସଂରଚନା ସହିତ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ (ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ନାମରେ କପଟୀ କିମ୍ବା ପ୍ରକୃତ କେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ଅଭିଯୋଗ ଆଣିଥାଏ)।

୨.୫ ସାରାଂଶ

ଏହି ଏକକରେ, ଆମେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପର ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ନକ୍ସା ପାଇଁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ଦେଖିଲୁ।

ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା, ଆମେ କହିଛୁ, ଏକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ କରେ। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବିଭିନ୍ ସ୍ତରରେ ସଂପନ୍ନ ହେବାକୁ ଥିବା ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ଅନୁମାନକୁ ବୁଝାଏ। ବହୁସ୍ତରୀୟ-ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସିଷ୍ଟମର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଏହି ଅନୁମାନଗୁଡିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥାଏ। ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ, ସାମାଜିକ-ରାଜନୈତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଭୟ ସ୍ତର ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ। ସାମାଜିକ-ରାଜନୈତିକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକଗୁଡିକ ଆବଶ୍ୟକ କରିପାରନ୍ତି ଯେ ସମାନ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଏକରୁ ଅଧିକ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କ୍ଷମତା ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ। ତେଣୁ, ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଅନେକ ଭଲ ପରିଭାଷିତ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ତର ଏବଂ ସଂସ୍ଥା ସ୍ତରର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ବୁଝାଏ। ଏକ ସମସ୍ୟା, ଆମେ ଦେଖିଲୁ, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବିଷୟଗୁଡିକ ସହିତ ଜଡିତ ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତରରେ ଭାବରେ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ବହୁସ୍ତରୀୟ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥିରତା କାରଣକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛୁ।

୨.୬ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ

- ଆନିକଟ - ଜଳସେଚନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ନଦୀ ଉପରେ ବନ୍ଧ
- ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ - ଏକ କ୍ରମରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ନିଷ୍ପତ୍ତିଗ୍ରହଣ କ୍ଷମତାର ପ୍ରତିନିଧି
- ମିଶ୍ରିତ ଅର୍ଥନୀତି - ସରକାରୀ ଏବଂ ବେସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସହ-ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ ଅର୍ଥନୀତି।

୨.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧) ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତୁ।

୨) ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ତିନୋଟି ଗୁଣ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ।

୩) କିଛି ଆୟୋଗର ନାମ ଦିଅ, ଯାହା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେନ୍ଦ୍ର-ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ବିଚାର ବିମର୍ଶ କରିଛି।

୪) ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ସେହି ଅଞ୍ଚଳ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ।

୨.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଆୟୋଗ Y.K. (୧୯୭୩), "District Planning for Integral Development" Journal of the Lal Bahadur Academy of Administration, Mussoorie.
- ରେଞ୍ଚ Y. Venugopal (1979), Multi-Level Planning in India, Vikas, New Delhi.

ତୃତୀୟ ଏକକ : ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା (ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଯୋଜନା)

ବିଷୟ ଗଠନ :

୩.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୩.୧ ଉପକ୍ରମ

୩.୨ ସୂକ୍ଷ୍ମ / ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ଅର୍ଥ ଏବଂ ପରିସର

୩.୩ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସିଷ୍ଟମ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ / ତୃଣମୂଳସ୍ତର ଯୋଜନା

୩.୪ ଦୁଇ ସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା – ଆଦିବାସୀ ଯୋଜନା

୩.୫ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତର ଯୋଜନାରେ ଜଡିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା

୩.୬ ଗୁରୁତର ବିଶ୍ଳେଷଣ – PRI ଏବଂ ତୃଣମୂଳସ୍ତର ଯୋଜନା

୩.୭ ସାରାଂଶ

୩.୮ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୩.୯ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୩.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶରେ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ଏହି ଧ୍ୟାନ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଛି । ଏହି ଏକକରେ ଆବଣ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ –

- ତୃଣମୂଳସ୍ତରର ଯୋଜନା କ'ଣ, କାହିଁକି ଓ କିପରି ?
- ୭୩ତମ ଏବଂ ୭୪ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଆଇନ ଏବଂ ତୃଣମୂଳ ଯୋଜନାରେ ଏହାର ଭୂମିକା, ଗାଁ ସ୍ତରରେ ତିନି ସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଯୋଜନା ।
- ଦୁଇସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଆଦିବାସୀ ଯୋଜନା
- ଗ୍ରାମସ୍ତରରେ ଯୋଜନାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ମୁଖ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ଗ୍ରାମସଭା ଏବଂ ସାମାଜିକ ଅଡିଟ୍ ।

୩.୧ ଉପକ୍ରମ

ସାମାଜିକ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ମୁଖ୍ୟତଃ ଉଭୟ ସ୍ଥାନିକ ତଥା ସାମୟିକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଲକ୍ଷ୍ୟର ବ୍ଲୁପ୍ରିଣ୍ଟର ସ୍କେଚିଂ ବା ଚିତ୍ରକୁ ସୂଚିତ କରେ । ଏଥିରେ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପ୍ରାଥମିକତା ଦେବା ଏବଂ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହା ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନର ସମାଲୋଚନା ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ ଏବଂ ପୁରୁଷ, ଅର୍ଥ, ସାମଗ୍ରୀ, ସଂଗଠନ ଏବଂ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ବଳ ହାସଲ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ସର୍ବନିମ୍ନ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ସର୍ବାଧିକ ଫଳାଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।

ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ କରିବା, କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଯୋଗକୁ ସର୍ବାଧିକ କରିବା, ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା, ଆୟ ବୃଦ୍ଧି, ଆଞ୍ଚଳିକ ତଥା ଜାତିଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୂର କରିବା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଏବଂ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଜୀବନଶୈଳୀରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ସାମାଜିକ ଯୋଜନା ହେଉଛି ସମୁଦାୟ ଜାତି।

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ପ୍ରାୟ ତିନି-ଚତୁର୍ଥାଂଶ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାରତ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ କୃଷି ସମାଜ ଅଟେ। ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଉପରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି। ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରାମୀଣ ଜନସାଧାରଣ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବିକାଶମୂଳକ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ରହିବେ, ଦେଶକୁ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ବୃଥା ହେବ। ସ୍ୱାଧୀନତା ପରଠାରୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ପ୍ରଗତି ଏବଂ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଯେଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଛି। ପ୍ରାୟ ଚାରି ଦଶନ୍ଧି ଧରି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସାମାଜିକ ଯୋଜନା "ଟ୍ରିକ୍ ଡାଉନ୍ ପନ୍ଥା" ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା, ଯେହେତୁ ଆପଣ ବ୍ଲକର ପୂର୍ବ ଏକକଗୁଡିକରେ ପଢିସାରିଛନ୍ତି। ଯୋଜନା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ପ୍ରଶାସକମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଥିବା ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବେ। ସମସ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ପ୍ରୟାସ ସତ୍ତ୍ୱେ, ନିମ୍ନରୁ ଯୋଜନା କରିବା ଅବହେଳିତ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ଜଡିତ ନ ହେବା ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଯେଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ସମସ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇ ରହିଲେ। ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର ଆଶା କରାଯାଉଥିବା ଫଳାଫଳ ଉପରେ ଏହାର ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପଡିଥିଲା।

ସମୟ ଗଡିବା ସହିତ, ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଉପରୁ ଯୋଜନାଠାରୁ ତଳୁ ଯୋଜନା କରିବ। ଏହି ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ଲୋକମାନେ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମସ୍ୟାକୁ ପ୍ରାଥମିକତା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ଲକ ଏବଂ ଗାଁର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି। ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ କରିବା ପାଇଁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ୧୯୯୨ରେ ୭୩ ତମ ଓ ୭୪ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା।

ଏହି ଅଧିନିୟମ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜକୁ ଏକ ସାମ୍ବିଧାନିକ ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ, ଯାହା ପଚାଶ ଦଶକ ପୂର୍ବରୁ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା। ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆସନଗୁଡିକର ଉପଯୁକ୍ତ ସଂରକ୍ଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅସାମାଜିକ ମହିଳା, ଏସ୍‌ସି, ଏସ୍‌ଟି, ଓବିସି ସମେତ ସମାଜର ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ସମ୍ପୃକ୍ତି ସୁନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଛି।

୩.୨ ସୂକ୍ଷ୍ମ / ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ଅର୍ଥ ଏବଂ ପରିସର

ଯେପରି ଆମେ ଆଗରୁ ଜାଣିଛୁ, ଦେଶର ବିକାଶରେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ଏକ ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ବହନ କରେ। ଏହି ଧ୍ୟାନଗୁଡିକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ପାଇଁ ଅନେକ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଛି। କୃଷି ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଯୁବକ ନିଯୁକ୍ତି, ଜଳଯୋଗାଣ, ଭିତ୍ତିଭୂମି ବିକାଶ, ଗୃହ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଅନେକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି। ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ ଯୋଜନାକାରୀମାନେ ଭୂମି ବାସ୍ତବତା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଗତ ନ ହୋଇ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ପାଇ ସମୟକ୍ରମେ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଉଥିଲା । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (CDP) ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଅବଧିରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । କୃଷି ବିକାଶ CDP ର ମୂଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା । କେତେକ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଅନୁଷ୍ଠାନ, ବ୍ଲକସ୍ତରୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ, ଗ୍ରାମସଭା, ମହିଳାମଣ୍ଡଳ, ଯୁବ କ୍ଲବ, କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ ଭଳି ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡିକ କୌଣସି ବିଧିଗତ ବିକଳ୍ପ ବିନା ମୁଖ୍ୟତଃ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗୀୟ ବିଭାଗ ମାଧ୍ୟମରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ପାଇଁ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଇଥିଲା, ଯାହାକି କଙ୍କାଳ କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତରର କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ସହିତ ସିଧାସଳଖ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକତା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏବଂ ପରେ ଅନେକ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା । ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଦୁର୍ବଳ ଯୋଜନା କ୍ଷମତା ଏବଂ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗ୍ରାମଭିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଅନୁପସ୍ଥିତି ତୃଣମୂଳସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ଚିତ୍ର -୧ ଉପରୁ ଯୋଜନା ସୂଚନା ଏବଂ ଉତ୍ସଗୁଡିକର ପ୍ରବାହ ପ୍ରଦାନ କରେ । "ଉପରୁ ଯୋଜନା"ର ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ହେଉଛି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ସେବାଗୁଡିକର ପରୋକ୍ଷ ଗ୍ରହଣକାରୀ । ଏହି ଦୂରଦର୍ଶନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନାଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିଲା, କାରଣ ସେମାନେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଫଳାଫଳ ଦେଇପାରି ନ ଥିଲେ ।

ଚିତ୍ର -୧ - ଯୋଜନା ଶୀର୍ଷରେ କରାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସୂଚନା ଏବଂ ଉତ୍ସଗୁଡିକ ନିମ୍ନସ୍ତରକୁ ପଠାଯାଇଥାଏ ।

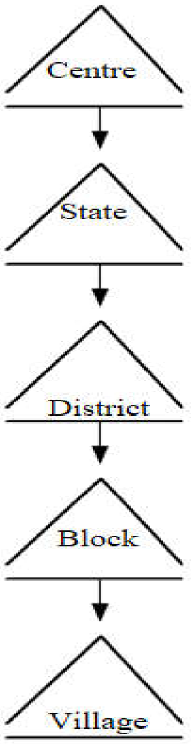

ଚିତ୍ର -୧

ତେଣୁ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କୁ ଜଡିତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ନୀତି ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟରେ ଅଭାବକୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ଯୋଜନାରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । "ଉପରୁ ଯୋଜନା" ପରିବର୍ତ୍ତେ "ନିମ୍ନରୁ ଯୋଜନା" ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା, ଯାହା ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା କରିବାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା, ଯେଉଁମାନେ ବିକାଶମୂଳକ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ ।

ଆସନ୍ତୁ, ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଏହାକୁ ବ୍ଲକ ଏବଂ ଗାଁର ନିମ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ତରର ଯୋଜନା କରିବାର ରୂପ ଭାବରେ

ପରିଭାଷିତ କରାଯାଇପାରେ, ଯେଉଁଠାରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ବର୍ଗର ଲୋକମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକତା ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ସଗୁଡିକର ଦୃଶ୍ୟ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଗଠନ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଏବଂ ତଦାରଖ କରନ୍ତି। ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟି ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନାଗୁଡିକ (ଚିତ୍ର - ୨) ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ଉତ୍ସ ଏବଂ ସୂଚନା ପ୍ରବାହକୁ ଦର୍ଶାଏ। ଏହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ହେଉଛି, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ଯେଉଁଠାରେ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କର କେବଳ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ବରଂ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଉତ୍ସ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ତଥା ସମଗ୍ର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ତଦାରଖ କରିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଛି। ଏହା ମଧ୍ୟ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ତଥା ଦେଶର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ନିଜ ମଧ୍ୟରୁ ଦାୟିତ୍ୱଏବଂ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟିବା ସହିତ ଜଡିତ।

ଚିତ୍ର - ୨

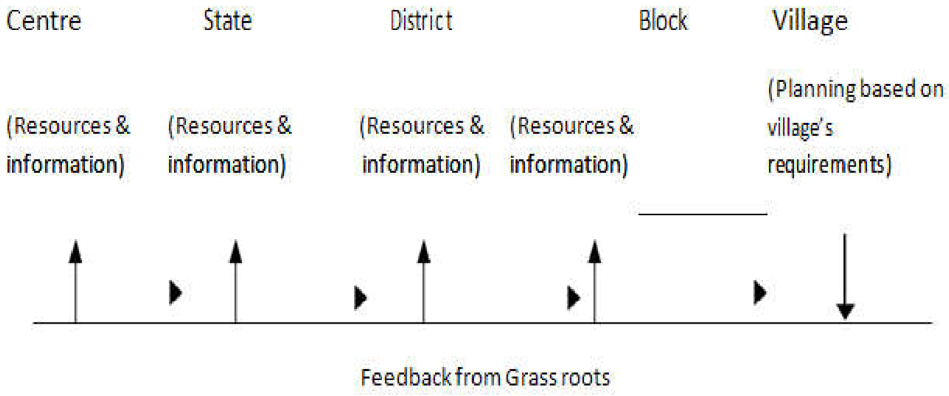

ଚିତ୍ର - ୨ - ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ଗ୍ରାମସ୍ତରରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଇଥିବା ଲୋକମାନେ ନିଜେ କରନ୍ତି।

କେନ୍ଦ୍ରରୁ ରାଜ୍ୟ, ଜିଲ୍ଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତା ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଏବଂ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏକ ଅତ୍ୟଧିକ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀକୁ ପୁନଃ ନିର୍ମାନ କରିବାର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାୟ ହୋଇପାରେ। କେନ୍ଦ୍ରୀୟକରଣ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ କଲ୍ୟାଣ ତଥା ବିକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଏବଂ ଉଦାସୀନ କରିପାରିଛି। ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ଏବଂ ଦକ୍ଷତାବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ଫଳାଫଳ ଦେଇଥାଏ।

ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପ୍ରଣାଳୀ ଅଧୀନରେ, ଯାହାକୁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ କୁହାଯାଏ। ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ସଦସ୍ୟ ଚୟନ କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି। ଗ୍ରାମ ସଦସ୍ୟମାନେ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଯୋଜନା ଏବଂ ଗ୍ରାମସଭା ମାଧ୍ୟମରେ ଏହାର ନିରୀକ୍ଷଣ, ତଦାରଖ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। ଏହି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ଏକ ଅନନ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ଯୋଗଦାନ।

ସମାଜର ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକ, ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍, ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜଡ଼ିତ ନୁହଁନ୍ତି। ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ଏକ ଅଂଶ ହେବାର ଆଇନଗତ ଅଧିକାର ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ। ଅନୁସୂଚିତ ଜାତି, ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତି, ଅନ୍ୟ ପଛୁଆ ବର୍ଗ ଏବଂ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ୱାର୍ଡ ଏବଂ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରେ ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗର ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ପଛରେ ଥିବା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବିଷୟବସ୍ତୁ ହେଉଛି ନିଜ ନିଜ ସାଥୀମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ। ସେହିଭଳି ମହିଳାମାନେ ପଞ୍ଚାୟତରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମୟରେ ମହିଳାଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ ସହ ଜଡ଼ିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠାଇଲେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି।

ତୃଣମୂଳ ଯୋଜନାରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବିକାଶ ସହ ଜଡ଼ିତ ଏବଂ ଅନେକ ସମସ୍ୟା ସହ ମଧ୍ୟ ଜଡ଼ିତ, ଯେପରିକି ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା, ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଜମିକୁ ଏନକାଉଣ୍ଟରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା, ପାରମ୍ପରିକ ପାନୀୟ ଜଳ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ, କଠିନ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ବିସର୍ଜନ ଏବଂ ତରଳ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ପରିବେଶ ସ୍ୱଚ୍ଛତାରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ, ସାର୍ବଜନୀନ ବଜାରର ପରିଚାଳନା, ଭେକ୍ଟର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ସଡକ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାର୍ବଜନୀନସମ୍ପତ୍ତିର ସୁରକ୍ଷା, ରାସ୍ତା ଆଲୋକ ଏବଂ ଏହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ, ପ୍ରତିରୋପଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ଏବଂ ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ଚାଷ କରିବା। କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ମୃତ୍ତିକା ସୁରକ୍ଷା, ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି ଏବଂ ପନିପରିବା ପ୍ରୋତ୍ସାହନ। କୃଷ୍ଣ-ଭବନର ଚାଷ ଏବଂ ପରିଚାଳନା।

ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା, ଯୋଜନାର ପରିସର ବହୁତ ବିସ୍ତୃତ। ଏଥିରେ ପଶୁ ଏବଂ ଦୁଗ୍ଧ ଚାଷ, ଛୋଟ ଜଳସେଚନ, ମତ୍ସ୍ୟଚାଷ ଭଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ସାମାଜିକ ବନବିଭାଗ, କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ, ଗ୍ରାମୀଣଗୃହ, ଜଳ ଯୋଗାଣ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଏବଂ ଶକ୍ତି, ଶିକ୍ଷା, ଜନକାର୍ଯ୍ୟ, ଜନସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିମଳ, ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ, ଅନୁସୂଚିତ ଜାତି ଏବଂ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିର ବିକାଶ ଏବଂ କଲ୍ୟାଣ, କ୍ରୀଡା ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ବ୍ୟାପାର, ଜନସାଧାରଣ ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସମୟରେ ରିଲିଫ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି। ଏହି ସମସ୍ତ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟତୀତ, ଗାଁର ବିକାଶ ପାଇଁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ରକ୍ଷା କରିବା ପଞ୍ଚାୟତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ।

ତେଣୁ, ଏହା ସୂଚିତ ହୋଇପାରେ ଯେ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ମୂଳ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମନେ ହୁଏ। ୧୯୯୩ର ୭୩ ତମ ତଥା ୭୪ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ସହିତ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନ (PRI) ଏବଂ ସହରାଞ୍ଚଳ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍ଥା ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିଛନ୍ତି। ଯଦିଓ କିଛି ଅସୁବିଧା ସ୍ୱାଭାବିକ, PRIS କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ସଫଳତାର କାହାଣୀ ଦେଶର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥରେ ରିପୋର୍ଟ କରାଯାଇଛି। ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉପବିଭାଗରେ, ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜଙ୍କ ଭୂମିକା କିଛି ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି।

୩.୩ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ / ତୃଣମୂଳସ୍ତର ଯୋଜନା

ଏହା ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ସହମତ ହୋଇଛି ଯେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମସ୍ୟାର ସ୍ଥାନୀୟ ସମାଧାନ ରହିଛି ଏବଂ ଏକ କମ୍ବଳ ରାଜନୀତି ଏକ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିବାରେ ଲାଭଦାୟକ ହେବ। ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ୧୯୫୨ ମସିହାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା। ଗ୍ରାମୀଣ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନଥରିକ ଜୀବନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିପାରିନ ଥିଲା। ଏହାର କାରଣ ବୁଝିବା ପାଇଁ "ବଳବନ୍ତ ରାୟ ମେହେଟ୍ଟା କମିଟି" ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା, ଯାହାକି ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲା। ଏଥିରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜର ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଛି। ୧- ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦ, ୨- ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ସମିତି ଏବଂ ୩- ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ।

ଅନେକ ରାଜ୍ୟକମିଟିର ସୁପାରିଶକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ପ୍ରକାର ନ ଥିଲା। ଅଧିକାରୀ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରୀୟ ରାଜନେତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଉଦାସୀନତା କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁତା ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା। ପଞ୍ଚାୟତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ କ୍ଷମତା ବହୁତ ସୀମିତ ଥିଲା। ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ନିଜେ ଜିଲ୍ଲା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଲୋପ ହୋଇପାରେ। ପଞ୍ଚାୟତ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ବହୁତ ଅନିୟମିତ ଥିଲା। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ୧୯୬୫ ପରଠୁ କ୍ଷୀଣ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା। ୧୯୭୭ରୁ ୧୯୮୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଉପକମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇ ଏହାର ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଏହାର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତା ତଥା ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ। ଅଶୋକା ମେହେଟ୍ଟା କମିଟି, ୧୯୭୭, ଜିଭି କେ ରାଓ କମିଟି, ୧୯୮୫, ଏଲଏମ ସିଂ ଭି କମିଟି ,୧୯୮୬ ଏବଂ ଭି.ଏନ ଗଡଗିଲ, ୧୯୮୯ ଭଳି କମିଟି ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ଅଧ୍ୟନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ। ସେମାନେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମୋଡାଲିଟି ଏବଂ ଗଠନରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଭିନ୍ନ ଥିଲେ। (ଏହି କମିଟିଗୁଡିକର ବିବରଣୀ MRD-POP, BLOCK - 4. UNIT - ୨, ରେ ଦିଆଯାଇଛି)। ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି କମିଟିଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବା ପ୍ରମୁଖ ସୁପାରିଶଗୁଡିକ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସଂସ୍ଥାକୁ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିବା ସହିତ ତିନି ସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ସ୍ଥିର ଅବଧି ଏବଂ SC / ST ଏବଂ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ୨୪ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୯୩ରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବା ୭୩ତମ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ, ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାର କ୍ଷମତା, ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିକୁ ସାମ୍ବିଧାନିକ ମଞ୍ଜୁରୀ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା, ତିନି ସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ସ୍ଥିର ଅବଧି ଏବଂ SC/ ST ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ମହିଳାମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ୭୩ତମ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ ୧୯୯୨ ଯାହା ୨୪ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୯୩ ରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା। ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକର କ୍ଷମତା, ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସାମ୍ବିଧାନିକ ଅନୁମୋଦନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା।

ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରେ ଘଟିଥିବା ଏକ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି ଯେ ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଧାର ବିସ୍ତାର ହୋଇଛି। ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବରୁ, ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଆମର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଢାଞ୍ଚା ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟର ଦୁଇଟି ଗୃହ, ୨୮ଟି ରାଜ୍ୟସଭା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳର ଦୁଇଟି ଆସେମ୍ବଲିରେ ସୀମିତ ରହିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ ୫୯୪ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚାୟତ, ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ ୬୦୦୦ ବ୍ଲକ / ତହସିଲ / ମଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ୨୫୦,୦୦୦ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଅଛି। ଏହି ଗଠନମୂଳକ ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡିକର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ, ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ୩୪ ଲକ୍ଷ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚିତ ହୁଅନ୍ତି। ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ମହିଳା ଅଟନ୍ତି। ଯଦିଓ ଏହି ଜମିର ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଚାୟତରାଜଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା। ତଥାପି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ କ୍ଷମତା ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଆର୍ଥିକ କିମ୍ବା ଆଇନଗତ କ୍ଷମତା ନ ଥିଲା। ଏହି ଅଧିନିୟମ ବିକାଶରେ ବହୁ ବଡ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଞ୍ଚାୟତର ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ। ବର୍ତ୍ତମାନ ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକ ନିୟାମକ, ପ୍ରଶାସନିକ ଏବଂ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଥିବା ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ସଶକ୍ତ କରଯାଇଛି। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କୃଷି, ଜମି ଉନ୍ନତି, ପଶୁପାଳନ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ, ନିରାପଦ ପାନୀୟଜଳ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ପରିମଳ, ଦାରିଦ୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ପରିବାର କଲ୍ୟାଣ, ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇଛି।

ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରମୁଖ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡିକ :

ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା କିପରି କରାଯାଏ, ତାହା ବୁଝିବା ପୂର୍ବରୁ ବିଦ୍ୟମାନ ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୌଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବୁଝିବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା। ଏହା ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱୟଂ ଶାସନର ଏକ ତିନି ସ୍ତରୀୟ ଗଠନ ଯେଉଁଠାରେ ଗ୍ରାମସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ନାଗରିକ ତଥା ବିକାଶ ପ୍ରଶାସନର ଯତ୍ନ ନିଏ। ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ସଂସ୍ଥା କିମ୍ବା ବ୍ଲକ ପଞ୍ଚାୟତ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତକୁ ସାହଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ ବୈଷୟିକ ପରାମର୍ଶ ଏବଂ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦେଇଥାଏ। ଏଠାରେ, ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଜନସଂଖ୍ୟା ୨୦ ଲକ୍ଷରୁ କମ୍ ଥିବା ଛୋଟ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ମଧ୍ୟବବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରୀୟ ପଞ୍ଚାୟତ ନ ହୋଇ ବିକଳ୍ପ ରହିବ। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରର ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ତଥା ସଂଯୋଜନାକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଟେ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଏବଂ

ରାଜ୍ୟ ତଳେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେତୁ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ। ନୂତନ ପ୍ରଶାସନର ଗଠନକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରୁଥିବା ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଗାଁର ସମସ୍ତ ଭୋଟରଙ୍କୁ ନେଇ ଗ୍ରାମସଭା ପ୍ରତିଷ୍ଠା। ଏହା ହେଉଛି ଗ୍ରାମସଭା, ଯାହା ପଞ୍ଚାୟତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୋଟର ଭାବରେ ପଞ୍ଜୀକୃତ ସମସ୍ତ ବୟସ୍କ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ। ଗଣତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗ୍ରାମସଭା ହେଉଛି ମୌଳିକ ଏକକ। ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୟସ୍କ ନାଗରିକ ଗ୍ରାମସଭା ମାଧ୍ୟମରେ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ। ଯୋଜନାରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ଗ୍ରାମସଭାର ଅଧିକାର ଅଛି। କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ତଦାରଖ କରିବା ସହିତ ଏହାର ସମ୍ପୃକ୍ତି ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି। ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଏହାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଗ୍ରାମସଭା ଉତ୍ତରଦାୟୀ। ନିମ୍ନ ସ୍ତରର ପଞ୍ଚାୟତର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ଗ୍ରାମ ସଭା ଏକ ଜଗୁଆଳି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ। ଗ୍ରାମସଭାର ସମ୍ବିଧାନ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବୈଠକ ଅନୁଯାୟୀ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗରେ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଆସାମରେ ଚାରିଥର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନତା ରହିଛି। ତାମିଲନାଡୁ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ପରି କେତେକ ରାଜ୍ୟ ଗ୍ରାମସଭାକୁ ହିତାଧିକାରୀ ଚୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକୀଭୂତ କରିଛନ୍ତି, ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ କରିଥାଏ। ଏହା ମଧ୍ୟ ହିତାଧିକାରୀ ଚୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟା, ଅନେକ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକ ସ୍ୱଚ୍ଛ କରିଥାଏ।

ବର୍ତ୍ତମାନର ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ମହିଳା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଛୁଆ ଜାତି ସମେତ ଦଳିତଙ୍କ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଉଭୟ ଗଠନମୂଳକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ PRIS ର ଦାୟିତ୍ୱ ପୂରଣ କରିବାକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ। ଏହି ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣର ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିଛି। PRIS ରକାର୍ଯ୍ୟରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମହିଳା, SC / ST ପରି ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗର ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ୍ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଆସନ ଏବଂ ପଦବୀ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଜନସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ଅନୁସୂଚିତ ଜାତି SC ଏବଂ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତି ST ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷିତ ଥିଲା। ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ମହିଳା ହେବା ଜରୁରୀ। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ମହିଳାମାନେ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚାୟତ, ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ୨୦୦୦ରୁ ଅଧିକ ବ୍ଲକ / ତହସିଲ / ମଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ୮୫,୦୦୦ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି। ଆହୁରି ମଧ୍ୟ SC / ST ବର୍ଗର ପ୍ରାୟ ୭୦୦,୦୦୦ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ଅଛନ୍ତି। ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଦଳ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣକାରୀ ସଂସ୍ଥାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି।

ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆଉ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିର୍ବାଚନ ଦ୍ୱାରା ସବୁ ସ୍ତରରେ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ ହେବ। ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଅଟେ। ନୂତନ ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ସଦସ୍ୟ ଗଠନ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଶେଷ ହେବା ଉଚିତ୍। ବିଲୋପ ହେଲେ ଛଅ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବେ ନିର୍ବାଚନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ଏଥିସହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅଧୀକ୍ଷକ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ନିର୍ବାଚନ ଆୟୋଗ ଗଠନ କରାଯାଇଛି। ସିଧାସଳଖ ନିର୍ବାଚନ ସବୁସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀକୁ ସିଧାସଳଖ ଉତ୍ତରଦାୟୀ କରିଥାଏ, ଫଳସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରାମବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଧିକ ଚାପ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା।

୩.୪ ଦୁଇ ସ୍ତରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା - ଆଦିବାସୀ ଯୋଜନା

ଆଦିବାସୀ ସମାଜଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କର ଅନନ୍ୟ ଜୀବନଶୈଳୀ, ପାରମ୍ପରିକ ନିୟମ, ସାମାଜିକ - ସାଂସ୍କୃତିକ ବଳୟ ପାଇଁ ଜଣାଶୁଣା । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଜନସଂଖ୍ୟା, ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ନୁହଁନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସାଂଖ୍ୟିକ ଭାବରେ ବହୁତ ଛୋଟ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟମାନେ ବଡ । କେତେକ ଜନଜାତି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସାମାଜିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅସୁରକ୍ଷିତ । ଅନେକ ଆଦିବାସୀ ସମାଜ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ଜୀବନଜାପନ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ସେମାନଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରଶାସନିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି । ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣକୁ ବିଚାର କରୁଥିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦିବାସୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ନୈତିକତାକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

PRIS ସହିତ ପାରମ୍ପରିକ ଆଦିବାସୀ ପଞ୍ଚାୟତର ଏକୀକରଣ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାରମ୍ପରିକ ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ କିପରି ଭାବରେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ବିଧାନସଭା PRIS ର ବହୁତ ଗଠନ ସହିତ ଏକୀଭୂତ ହୋଇପାରିବ, ତାହା ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପଞ୍ଚାୟତକୁ ଅନୁସୂଚିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସୁପାରିଶ କରିବାକୁ "ଭୁରିଆ କମିଟି"ନାମରେ ଜଣାଶୁଣା ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଛି । ଆଦିବାସୀ ସମାଜର ପରମ୍ପରା ଏବଂ ରୀତିନୀତିର ସୁରକ୍ଷା ତଥା ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ପାରମ୍ପରିକ ପରିଚାଳନା ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ସ୍ୱଶାସନ କିମ୍ବା ତୃଣମୂଳ ଶାସନ ପାଇଁ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶାସନିକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । "ଭୁରିଆ କମିଟି" ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଇଥିବାସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ୧୯୯୬ରେ ସଂସଦରେ ଏକ ବିଲ୍ ପାରିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ବି ପଞ୍ଚାୟତର ବ୍ୟବସ୍ଥା (ଅନୁସୂଚିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ) ଅଧିନିୟମ, ୧୯୯୬ ନାମରେ ଜଣାଶୁଣା ।

ଆସନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ଧ୍ୟାନ ଦେବା । ଉପରୋକ୍ତ ଆଇନର ପ୍ରମୁଖ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡିକ ଉପରେ । ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ଅଧିନିୟମର ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ ।

ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ ଯେକୌଣସି ନିୟମ ପାରମ୍ପରିକ ଆଇନ, ସାମାଜିକ ତଥା ଧାର୍ମିକ ପ୍ରଥା ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସମ୍ବଳର ପାରମ୍ପରିକ ପରିଚାଳନା ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ଅନୁରୂପ ହେବ । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡତା ଏବଂ ପରିଚୟକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ ପରିବିସ୍ତାରିତ ଅଧିନିୟମ ପ୍ରଣୟନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଛୋଟ, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଆଦିବାସୀ ବସ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏକ ଗ୍ରାମ ଭାବରେ ଘୋଷିତ ହୋଇଛି । ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ, ଅଧିକାଂଶ ପାହାଡିଆ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଗ୍ରାମଗୁଡିକ ଜନସଂଖ୍ୟା ଜ୍ଞାନୀ ଛୋଟ ଏବଂ ବିସ୍ତୃତ । ୧୯୯୨ ଅଧିନିୟମ ଏହି ଛୋଟ ହାମଲେଟ କିମ୍ବା ଟୋଲକୁ ବା ତୋଳାକୁ ନିଜ ଗ୍ରାମ ସାବ ସହିତ ଗ୍ରାମ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରେ । ବିସ୍ତାରିତ ଆଇନର ଏହା ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଏହା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇଥାଏ । ଏକରୁ ଅଧିକ ଗାଁ ମିଳନ, କେବଳ ସଂଖ୍ୟା ପାଇଁ, ଛୋଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଉପରେ ବହୁତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତା । ଗ୍ରାମ ସଭା ହେଉଛି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ତୃଣମୂଳ

ସ୍ତରର ଯୋଜନା । ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଧିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟ, ଯାହାର ନାମ ସେହି ଗାଁର ନିର୍ବାଚନ ତାଲିକାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଗ୍ରାମସଭାର ସଦସ୍ୟ । ଲୋକମାନଙ୍କର ପରମ୍ପରା, ରାଜନୀତି ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିଚୟ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମ୍ବଳ ତଥା ପାରମ୍ପରିକ ପଦ୍ଧତି ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବିବାଦର ସମାଧାନ ତଥା ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଗ୍ରାମସଭାଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷମତା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଗ୍ରାମ ସଭା ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଭାଗ ନେଇଥାଏ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଦ୍ୱାରା ବିକଶିତ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁମୋଦନ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାର ଶକ୍ତି ଅଛି । ଗ୍ରାମସଭା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ହିତାଧିକାରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରେ ଏବଂ ଚୟନ କରେ । ଗାଁର ସାମାଜିକ -ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଗ୍ରାମସଭାଠାରୁ ପାଣ୍ଠିର ଉପଯୋଗ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ପାଇବା କଥା । ତେଣୁ ଆମେ ଦେଖୁ ଯେ ଏହି ଅଧିନିୟମ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାୟରେ ସଂସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି ଯେଉଁଠାରେ ସାଧାରଣ ଆଦିବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ନୀତି ଏବଂ କାଯ୍ୟର୍କ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।

ଆଦିବାସୀମାନେ ତଥାକଥିତ ବିକାଶମୂଳକ ପ୍ରକଳ୍ପର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି, କୁହନ୍ତୁ, ବନ୍ଧ ଏବଂ ସଡକପଥ ନିର୍ମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ସମୟରେ ଅତୀତରେ ସେମାନେ ନିଜ ପରିବେଶରୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପୁନଃ ଥଇଥାନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦୟାରେ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଧିନିୟମ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ସିଧାସଳଖ କିମ୍ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ବିଷୟ ଉପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଅଧିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ, ବିକାଶମୂଳକ ପ୍ରକଳ୍ପ ପାଇଁ ଜମି ଅଧିଗ୍ରହଣ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହିପରି ପ୍ରକଳ୍ପ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପୁନଃ ଥଇଥାନ ଗ୍ରାମସଭା କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଭ୍ୟାଟ୍ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରର ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରକଳ୍ପର ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ସମନ୍ୱୟ ହେବ । ସେହିଭଳି, ଖଣି ଲିଜ୍ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଲାଇସେନ୍ସ ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ନିଲାମ ଦ୍ୱାରା ଛୋଟ ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥର ଶୋଷଣ ପାଇଁ ରିହାତି ଅନୁଦାନ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମସଭା କିମ୍ବା ପଞ୍ଚାୟତର ସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ପଡିବ ।

ସାଧାରଣତଃ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳ ଖଣିଜପଦାର୍ଥ, ଜଙ୍ଗଲ ଏବଂ ଜଳ ଭରପୁର ଅଟେ । ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ, ଆଦିବାସୀମାନେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବହାର କରିଆସୁଛନ୍ତି, ଯାହା କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ମୂଲ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ସହିତ ସାମାଜିକ-ସାଂସ୍କୃତିକ ଏବଂ ଧାର୍ମିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବଜାୟ ରଖିବା ଉଚିତ୍, ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳ ସମ୍ପଦର ଯୋଜନା ତଥା ପରିଚାଳନା ତଥା କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ଖଣି କିମ୍ବା ଲିଜ୍ ପାଇଁ ଲାଇସେନ୍ସ ପ୍ରଦାନ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । ଏହା ବେଆଇନ ଖଣି କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳର ଅତ୍ୟଧିକ ବ୍ୟବହାରକୁ ହ୍ରାସ କରିବ ।

ବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଧିନିୟମ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ କ୍ରମାଗତ ସମସ୍ୟାକୁ ବିଚାରକୁ ନେଇଥାଏ ଯେପରିକି ବଢୁଥିବା, ଋଣ, ଜମି ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା, ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ୟା, ବିସ୍ଥାପନ ସମସ୍ୟା, ମଦ୍ୟପାନ, ଜଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ। ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମି ଅଧିଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମସଭା କିମ୍ବା ପଞ୍ଚାୟତକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରରେ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି। ସେହିଭଳି ଏହିପରି ପ୍ରକଳ୍ପରୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ପୁନଃତଇଥାନ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକର ପରାମର୍ଶ ନିଆଯିବ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପୁନଃ ବିସ୍ଥାପନ ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ପ୍ରଭାବିତ ପରିବାରଗୁଡିକ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣୀୟ ଅଟେ।

ଉପରୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କ୍ଷମତା ବ୍ୟତୀତ, ଗ୍ରାମସଭା କିମ୍ବା ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାଧତାମୂଳକ କ୍ଷମତା ପାଇବେ –

କ) ନିଷେଧାଦେଶକୁ ବାଧତାମୂଳକ କରିବା କିମ୍ବା କୌଣସି ମଦ୍ୟପାନର ବିକ୍ରୟ ତଥା ବ୍ୟବହାରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କିମ୍ବା ସୀମିତ ରଖିବା।

ଖ) ଛୋଟ ଜଙ୍ଗଲ ଉତ୍ପାଦନର ମାଲିକାନା ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଗ୍ରାମ ବଜାର ପରିଚାଳନା କରିବା।

ଗ) ଜମି ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାକୁ ରୋକିବା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିର କୌଣସି ଅନୈତିକ ଭାବରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଥିବା ଜମିକୁ ପୁନଃସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା।

ଘ) ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଋଣ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା।

ଙ) ଆଦିବାସୀ ଉପ-ଯୋଜନା ସହିତ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୋଜନା ଏବଂ ଏହାର ଉତ୍ସ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ।

ଏହି ଆଇନର ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ହେଉଛି ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଏକ ଦୃଢ଼ କାର୍ଯ୍ୟ। ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିଙ୍କ ପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ସ୍ଥାନ ସଂରକ୍ଷଣ ସମୁଦାୟ ଆସନ ସଂଖ୍ୟାର ଅଧାରୁ କମ୍ ହେବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷଣ ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଜନସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ହେବ। ଏଥିସହ ସମସ୍ତ ସ୍ତରର ପଞ୍ଚାୟତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିଙ୍କ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷିତ ରହିବେ। ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ପଞ୍ଚାୟତରେ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଯାହାର କୌଣସି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ନାହିଁ, ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଏହିପରି ଉପସ୍ଥାପିତ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କରିବେ, କିନ୍ତୁ ଏହି ନାମାଙ୍କନପତ୍ର ପଞ୍ଚାୟତରେ ସମୁଦାୟ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଏକ ଦଶମାଂଶରୁ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ। ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପଛରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଆଦିବାସୀ ନେତାମାନେ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଏକ ଉତ୍ତମ ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହକର୍ମୀଙ୍କ କଲ୍ୟାଣକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିପାରିବେ।

ସ୍ୱୟଂ ଶାସନର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ଗ୍ରାମସଭାକୁ କ୍ଷମତା ଏବଂ ଅଧିକାର ଦିଆଯାଇଛି। ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ ସେମାନଙ୍କର ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ନିତି ତଥା ପ୍ରକଳ୍ପର ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଶକ୍ତି ରହିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯାଇଛି। ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥା ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ପାଇଁ ସୁବିଧାକାରୀ ଏବଂ

ପରାମର୍ଶଦାତା ଭାବେ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ୍। ବିକାଶମୂଳକ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ତଥା ପରିଚାଳନାରେ ରାଜନୈତିକ ନେତୃତ୍ୱ କିମ୍ବା ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା କ୍ଷମତାର ଅପବ୍ୟବହାରକୁ ସୀମିତ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି। ଏହା ସିଷ୍ଟମର ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଏବଂ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଆଣିବ ଏବଂ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟତର ନିରୀକ୍ଷଣକୁ ଆଗେଇବ।

୩.୫ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତର ଯୋଜନାରେ ଜଡିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା

ଆସନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ କିମ୍ବା ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେବା। ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟତର କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଏକ ପନ୍ଥା, ଯାହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ବିକାଶମୂଳକ ପ୍ରାଥମିକତା ସ୍ଥିର କରିପାରିବେ ଏବଂ ଯୋଜନା ଏବଂ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରଦାନ କରେ, ଯେଉଁଥିରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବିକାଶରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। ତୃଣମୂଳ ଯୋଜନା ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଜଣାଶୁଣା। ଏହା ଏକ କୌଶଳ, ଚିହ୍ନଟ କରିବାରେ, ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଥମିକତା ଦେବାରେ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗଠନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ସୀମିତ ଉତ୍ସ ସହିତ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାଧିକ ବିକାଶ ହାସଲ ହୋଇପାରିବ। ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା କରିବାର ମୁଖ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ଅଧିକ କିମ୍ବା କମ୍, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ।

୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ଦାୟିତ୍ୱ। ସମ୍ପୃକ୍ତି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଥିଲା। ଅବଶ୍ୟ, ଅବଶ୍ୟକତା ଭିତ୍ତିକ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଉପରେ।

୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ଦାୟିତ୍ୱ। ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଥିଲା। ଅବଶ୍ୟ, ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତ୍ତିକ ବିକାସମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଭାବରେ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ଦାୟିତ୍ୱ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରଶାସନିକ ଅଧିକାର ଏବଂ ସମ୍ବଳ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲା। ସମ୍ପ୍ରତି ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅଧିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କୁ ଉଭୟ ଗ୍ରାମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର କଲ୍ୟାଣ ତଥା ବିକାଶ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ଆବଶ୍ୟକ କରିବା ପାଇଁ ଉଭୟ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତଥା ଆବଶ୍ୟକ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଇଛି।

ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ, ଉପତ୍ୟକାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ସରକାରୀ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଗାଁ ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ ଏକ ସୁପ୍ତ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଉପତ୍ୟକାବାସୀ ଏଥିରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନ ଥିଲା। ଏହା ଏକ "ନିର୍ଭରଶୀଳତା ସିଣ୍ଡ୍ରୋମ" ସୃଷ୍ଟି କରିଛି। ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶାସନିକ, କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଆଡକୁ ଚାହିଁଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କର ବଞ୍ଚିବା ତଥା

ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷ କିମ୍ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କହିବେ ନାହିଁ। ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏକ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଗୁରୁ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ'ଣ ଭଲ ତାହା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସର୍ତ୍ତାବଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇପାରେ। ? ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଦଶନ୍ଧି ଧରି ଜାରି ରହିଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଓଲଟପାଲଟ କରିବା ଏକ ଚ୍ୟାଲେଞ୍ଜ, ଯେଉଁଥିରେ ଲୋକମାନେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ଅଟନ୍ତି। ସରକାରୀ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଏକ ସାହାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଭାବରେ ସେଠାରେ ରହିବା ଉଚିତ୍। ତୃଣମୂଳ ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ଦିଗ ହେଉଛି ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱୟଂ ଶାସନ ମାଧମରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ବିକାଶରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ।

PRIS ପାଇଁ ସ୍ୱଶାସନର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ମାନବ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ରହିବା ଉଚିତ୍। ୧୯୯୨ର ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଏହି ସର୍ତ୍ତଗୁଡିକ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ପରି ମନେହୁଏ, ଯାହାଫଳରେ ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥା ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିପାରିବେ। ତୃଣମୂଳସ୍ତରର ଯୋଜନାଗୁଡିକର ମୋଜାଲିଟି ଭିତରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ। ଆସନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ନଜର ପକାଇବା। ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହକଦାର।

ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାଗୁଡିକର ମୁଖ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର :

୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ୨୯ଟି ଜିନିଷ ଅଛି, ଯାହା ଗ୍ରାମଗୁଡିକର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ, ଯେପରିକି ନାଗରିକ ସୁବିଧା, ସାମାଜିକ ସେବା ଏବଂ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଗାଁର ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳର ବିକାଶ ତଥା ଉନ୍ନତି ତଥା ନିୟାମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗର ବିକାଶ, ବିଶେଷ କରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ଥିବା ପରିବାରଗୁଡିକ ଚଳ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ୨୯ଟି ଜିଷ୍ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସାତଟି ପ୍ରମୁଖ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇପାରିବ।

କ୍ଷେତ୍ର - ୧ କୃଷି ଏବଂ ସହଯୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ

୧- କୃଷି ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ

୨- ଜମି ଉନ୍ନତି, ଜମି ସଂସ୍କାର, ଏକୀକରଣ, ମୃତ୍ତିକା ଏବଂ ଜଳ ସଂରକ୍ଷଣ

୩- କ୍ଷଦ୍ର ଜଳସେଚନ

୪- ପଶୁପାଳନ, ଦୁଗ୍ଧ, କୁକୁଡା ଇତ୍ୟାଦି

୫- ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ

କ୍ଷେତ୍ର ୨ - ଜଙ୍ଗଲ ଏବଂ ପରିବେଶ

୬- ସାମାଜିକ ଏବଂ ଚାଷ ଜଙ୍ଗଲ

୭- ଇନ୍ଧନ ଏବଂ ଖାଇବା

୮- ଛୋଟ ଜଙ୍ଗଲଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ

୯- ଅଣ ପାରମ୍ପରିକ ଶକ୍ତି ଉତ୍ସ ।

କ୍ଷେତ୍ର - ୩ - ଶିଳ୍ପ

୧୦ - ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ସହିତ ଛୋଟ ଶିଳ୍ପ

୧୧- ଖଦିଗ୍ରାମ ଏବଂ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ

କ୍ଷେତ୍ର - ୪ - ଭିତ୍ତିଭୂମି, ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ସାମାଜିକ ସେବା

୧୨ - ରାସ୍ତା, କଲଭଟ ବ୍ରିଜ. ଫେରି ଇତ୍ୟାଦି

୧୩ - ଗ୍ରାମୀଣ ବିଦ୍ୟୁତିକରଣ

୧୪ - ପାନୀୟ ଜଳ

୧୫ - ଗ୍ରାମୀଣ ଗୃହ

୧୬ - ଶିକ୍ଷା

୧୭ - ବୈଷୟିକ ଏବଂ ଧନ୍ଦାମୂଳକ ଶିକ୍ଷା

୧୮ - ବୟସ୍କ ଏବଂ ଅଣ-ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା

୧୯ - ଲାଇବ୍ରେରୀ

୨୦ - ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ପର୍ବ ଇତ୍ୟାଦି

୨୧ - ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପରିମଳ ଇତ୍ୟାଦି

୨୨ - ପରିବାର କଲ୍ୟାଣ

୨୩ - ଜନସାଧାରଣ ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା

୨୪ - ବଜାର ଏବଂ ମେଳା

କ୍ଷେତ୍ର - ୫ - କଲ୍ୟାଣ

୨୫ - ମହିଳା ଏବଂ ଶିଶୁ କଲ୍ୟାଣ

୨୬ - ଭିନ୍ନକ୍ଷମ ଏବଂ ମାନସିକ ଭିନ୍ନକ୍ଷମ କଲ୍ୟାଣ ସହିତ ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ

୨୭ - ଅନୁସୂଚିତ ଜାତି ଏବଂ ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତିର ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ

କ୍ଷେତ୍ର - ୬

୨୮ - ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ

କ୍ଷେତ୍ର - ୭

୨୯ - ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସମ୍ପତ୍ତିର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ

PR ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତିନୋଟି ସ୍ତରରେ ଏହି ୨୯ଟି ଜିନିଷ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବା କଷ୍ଟକର ହେବ, ଯଦି ସେଗୁଡିକର ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନଗୁଡିକ ପୃଥକ କରାଯାଇ PR ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତିନି ସ୍ତରର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ତରର ବଣ୍ଟନ ନ ହୁଏ। ଏଠାରେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକର ତିନି ସ୍ତରୀୟ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଜିନିଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟକାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବଣ୍ଟନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି। କର୍ତ୍ତୁପକ୍ଷ, ଉତ୍ସବଣ୍ଟନ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡି ବିଭାଗରେ ସରକାରୀ ସ୍ତରର ଭୂମିକା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା ସହିତ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡିକ ତିନିସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି। ୨୯ଟି ଜିନିଷକୁ ପ୍ରାୟ ୨୯୦ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା ପରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ଯେଉଁଥିରୁ ୧୦୮ଟି ଜିଲ୍ଲା ଉପାଦାନ, ୮୭ଟି ବ୍ଲକ ଉପାଦାନଏବଂ ୯୫ଟି ଗ୍ରାମ ଉପାଦନ।

ଏବେ ଆସନ୍ତୁ ଗାଁ ପଞ୍ଚାୟତ ପାଇଁ ଆୟର ଉତ୍ସ ଦେଖିବା। ଆର୍ଥିକର ଏକ ବଡ ଅଂଶଜବାହାର ରୋଜଗାର ଯୋଗ ଭଳି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ ରାଜ୍ୟ ଅନୁଦାନ ଆକାରରେ ଆସିଥାଏ। ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ ଟିକସ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବାର ଅଧିକାର ପାଇଛନ୍ତି, ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ଘର ଟିକସ ସମ୍ପତ୍ତି କର, ଗୋରୁକର ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଖର୍ଚ୍ଚ ପୂରଣ ପାଇଁ ସମାଜକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ନାଗରିକ ସେବା ଖର୍ଚ୍ଚ। ତଥାପି ଅନେକ ପରିବାର ଗରିବ ଏବଂ ସେବାର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିତିରେ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ କମ୍ ହାର ଦେବାକୁ କୁହାଯାଇପାରେ ଏବଂ ସେହି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତକୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେବା ଉଚିତ୍।

ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟର ତଦାରଖ :

ଗାଁ ପଞ୍ଚାୟତ ମୁଖ୍ୟତଃ ନିଜ ନିଜ ଗ୍ରାମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟର ତଦାରଖ କରିବା ପାଇଁ ସାମଗ୍ରିକ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରେ। ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ଏବଂ ଜିଲ୍ଲାପରିଷଦ ସରକାରୀ ତଥା ଅଣ-ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଉପରେ ନଜର ରଖିବା ସହ ଶଂଶୋଧନ ପଦକ୍ଷେପ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରିବେ। ତଥାପି, ସାମାଜିକ ଅଡିଟ୍ ଏବଂ ତଦାରଖ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରାମସଭା ସହିତ ଅଛି।

ପଞ୍ଚାୟତର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଗ୍ରାମସଭାକୁ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଦିଆଯାଇଛି। ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆବଶ୍ୟକତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଉପରେ ଆଧାର କରି ଗ୍ରାମସଭା ସ୍ଥିର କରେ ଯେ ପ୍ରାଥମିକତା ଭିତ୍ତିରେ ପଞ୍ଚାୟତଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବ? ଗ୍ରାମସଭାଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବୈଠକରେ ପଞ୍ଚାୟତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଏବଂ ଯାଞ୍ଚ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ବାର୍ଷିକ ଆର୍ଥିକ ବିବରଣୀ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିପାରିବେ। ଏହି ଅଧିନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଗ୍ରାମସଭା ନିଜେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଙ୍ଗଲଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ମାଲିକାନା, ବିକାଶମୂଳକ ଯୋଜନା ଅନୁମୋଦନ, ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଧୀନରେ ହିତାଧିକାରୀ ଚୟନ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳସମ୍ପଦ ପରିଚାଳନା, ଖଣିଜ ଲିଜ୍ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ଗ୍ରାମପରିଚାଳନା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ବଜାର ଏବଂ ମଦ୍ୟପାନର ବିକ୍ରୟ ନିଷେଧ।

ସାମାଜିକ ଅଡିଟ୍‌ର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ତୁଲାଇବାକୁ ଏକ ସମୟରେ ଗ୍ରାମସଭାକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି, ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଶାସନର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରେ ଦୁର୍ନୀତି ପ୍ରାୟତଃ ବ୍ୟାପକ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ। ଏହି ସାମାଜିକ ଅଡିଟ୍ ଗ୍ରାମସଭା ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇଛି। ଏହା ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦୂର ବିଧାୟକଙ୍କ ପରି ଭୋଟରଙ୍କ ନିକଟରେ ସିଧାସଳଖ ଉତ୍ତର ଦେଇଥାଏ। ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱକୁ ପରିଚିତ କରାଇବା ପାଇଁ,ସାମାଜିକ ଅଡିଟ ର ଗ୍ରାମସଭାର ଭୂମିକାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍। କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତି ଗ୍ରାମସଭା ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଏହା ପରେ ହିଁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପଯୋଗ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ଗ୍ରାମସଭା ଅନୁମୋଦନ ବିନା, ସରକାରୀ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଜାରି ହୋଇଥିବା ସାର୍ଟିଫିକେଟ ବୈଧ ବୋଲି ଧରାଯିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ।

ପ୍ୟାରିସ ଦ୍ୱାରା ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାର ପ୍ରକ୍ରିୟା :

ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜଡିତ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀ ତଥା କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ଜାଣିବା ପରେ ଆସନ୍ତୁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର କିପରି ଦେଖିବା। ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସଦସ୍ୟମାନେ ନିୟମିତ ଭାବେ ସେମାନଙ୍କର ସଭା କରନ୍ତି, ଯାହାର ବାରମ୍ବାର ସଂପୃକ୍ତ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ପଞ୍ଚାୟତରାଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି। ଏହା ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅଟେ ଯାହା ହାରାହାରି ମାସରେ ଥରେ। ପଞ୍ଚାୟତ ଭବନରେ କିମ୍ବା ଗାଁର କୌଣସି ସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ବୈଠକରେ ଦୁଇ-ତୃତୀୟାଂଶ ସଦସ୍ୟଙ୍କ କୋଇମ୍ ଆବଶ୍ୟକ। ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ସଦସ୍ୟମାନେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ PR ଆକ୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ନିୟମ ଏବଂ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ବିଭିନ୍ନ ଉପ-କମିଟି ରୂପରେ ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ (୨୯ ବସ୍ତୁରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବାପରି) ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଦାୟିତ୍ୱ ବାଣ୍ଟନ୍ତି। ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସଭାଗୁଡିକରେ ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଢାଞ୍ଚା ଅଛି, ଯେଉଁଠାରେ ସାଧାରଣତଃ ସଭାପତି କିମ୍ବା ସରପଞ୍ଚ ଅଧିବେଶନ ଗୁଡିକର ଅଧକ୍ଷ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଜଡିତ ଯେକୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଧିକାଂଶକୁ ଦ୍ୱାରା ନିଆଯାଏ। ବ୍ଲକ ତଥା ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଧାରା ଅନୁସରଣ କରାଯାଏ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ହାରାହାରି ଗ୍ରାମସଭାଗୁଡିକ ଅତି କମରେ ତିନି ମାସରେ ଥରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ। ଅବଧି ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ) ଗ୍ରାମସଭାର କୋରମ ଏହାର ଅଞ୍ଚଳର ଭୋଟରଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ୧୦ ପ୍ରତିଶତ ହେବ। ଯଦି ଗ୍ରାମସଭା ପାଇଁ କୋରମ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନ ଥାଏ, ପୁନର୍ବାର ବୈଠକ ଡକାଯାଏ। ଏଥର ପୁନର୍ବାର ଡକାଯିବାବେଳେ କୋରମ ୫୦ ଜଣ ହେବା ଉଚିତ୍। (ଏହା ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଜ୍ଞାନଠାରୁ ଭିନ୍ନ)। ଗ୍ରାମସଭାର ବୈଠକରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ଭିତ୍ତିରେ ସଂକଳ୍ପ ପାରିତ ହୋଇଛି। ଗ୍ରାମସଭାର ଭୂମିକା ବାସ୍ତବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଏହା ଗାଁ ପାଇଁ ବିକାଶମୂଳକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏହିପରି ଯୋଜନାଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ତଦାରଖ କରିଥାଏ।

ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ତଦାରଖ କରିବାର ଶକ୍ତି ରହିଛି । ଏହା ଗାଁରେ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଅଗ୍ରଗତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିଥାଏ । ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ଗ୍ରାମସଭା ସମ୍ମୁଖରେ ବିଦ୍ୟମାନ ତଥା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଅଗ୍ରଗତିର ରିପୋର୍ଟ ରଖିବା ଉଚିତ୍ । ଭୋଟରଙ୍କ ଏହି ଗ୍ରାମସଭା ଚଳିତ ବର୍ଷ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଖର୍ଚ୍ଚକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିଥାଏ । ଏହା ଖାତାର ବାର୍ଷିକ ବିବରଣୀ ଏବଂ ପୂର୍ବ ବର୍ଷର ପ୍ରଶାସନ ରିପୋର୍ଟ ଯାଞ୍ଚ କରେ । ଯଦି କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଗ୍ରାମସଭାର କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ତେବେ ରଷ୍ଟ୍ରପତି କିମ୍ବା ସରପଞ୍ଚ ଏହାର କାରଣ ଗ୍ରାମସଭା ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଇବେ । ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ, ବ୍ଲକ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚାୟତ ୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା ପରି ଗ୍ରାମସଭାର ପରାମର୍ଶକୁ ଯଥାର୍ଥ ବିଚାର କରିବେ । ଗ୍ରାମସଭା ଯେକୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା ଏବଂ ଯୋଜନା ଏବଂ ଏହାର ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ତଥା ଏହାର ଅଧିକାର ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱର ଆଗକୁ ବଢିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣ କିମ୍ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉପ-କମିଟି ଗଠନ, ଚୟନ କିମ୍ବା ଗଠନ କରିପାରିବ ।

୩.୬ ଗୁରୁତର ବିଶ୍ଳେଷଣ - PRI ଏବଂ ତୃଣମୂଳସ୍ତର ଯୋଜନା

୭୩ ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତର ଯୋଜନାରେ ଏକ ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ତଥାପି, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଗଠନରେ ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଜ ଗତିରେ ଆସେ । ନୂତନ ପଞ୍ଚାୟତ ରାଜପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଇଛି । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆସୁଥିବା କିଛି ଆହ୍ୱାନ ଉପରେ ଆସନ୍ତୁ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ।

ଯଦିଓ PRI ଗୁଡ଼ିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ମହିଳାଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିଛନ୍ତି, କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗଦାନ ସୀମିତ । ସେମାନଙ୍କର ପରିବାର ସଦସ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ଯାହା ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରକୁ ହକଦାର । ପ୍ରାୟତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ମହିଳାମାନେ ସେହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମହିଳାମାନେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ଦେଖାଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସ୍ତରରେ ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଜରୁରୀ । ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମହିଳା ନେତାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସଦସ୍ୟ ତଥା ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ ଭାବରେ ତାଲିମ୍ ଦେବା ପାଇଁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, SC, ST ଏବଂ ପଛୁଆଗର୍ବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକରେ କେବଳ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ସୁନିଶ୍ଚିତ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷତା ବିକାଶକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା, ଯାହା ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ସ୍ତରରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଆବଶ୍ୟକତା । SC / ST/ OBC ର ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟମାନେ ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ଗମ୍ଭୀର ସଚେତନତା ଏବଂ ତାଲିମ ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହାଫଳରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଏହି ବଞ୍ଚିତ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚିତ କାର୍ଯ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାକାର ହୋଇପାରିବ ।

ଗ୍ରାମସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବାପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ। ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କୁ ସପରିବାରେ କୌଣସି ନମନୀୟତାକୁ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାରଣ ସେମାନେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ / ରାଜ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ତେଣୁ ଛାଡି ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ପସନ୍ଦ ପ୍ରାଥମିକତା ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ପରିସର। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ଜବାହାର ରୋଜଗାର ଯୋଜନା (JRY) କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଯେଉଁଥିରେ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ସିଧାସଳଖ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରଯାଇଥାଏ, ଯାହାକି ରୋଜଗାର ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ, ବୈଷୟିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଅନୁମୋଦନ ପାଇଁ ପ୍ରାଧିକରଣ ବ୍ଲକ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ, ସ୍ତରୀୟ ଅଧିକାରୀ ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯେଉଁଠାରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି, ସେମାନେ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରେ ସମନ୍ୱୟ ବିନା କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବାର କ୍ଷମତା ପାଇଁ ନାହାଁନ୍ତି।

କେନ୍ଦ୍ର / ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜିତ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଆର୍ଥିକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି ଏବଂ ଏହିପରି ଯୋଜନାରେ ଅଛି। ଗ୍ରାମ ବିକାଶ ପାଇଁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଏହା କୌଣସି ପରିସର ପ୍ରାଦନ କରେ ନାହିଁ।

ପ୍ରକୃତ ଅଭ୍ୟାସରେ, ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ସାଂସଦ ଏବଂ ବିଧାୟକମାନେ ଜିଲ୍ଲା ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ବୈଠକରେ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀକୁ ପ୍ରାଥମିକତା ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବା ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି। ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏହି ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ତଥା ଜାତୀୟ ସ୍ତରର ବିଧାୟକମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ ପାଣ୍ଠି ପ୍ରାୟ ୫୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ବାର୍ଷିକ ଏକ କୋଟି - ଏହି ପରିମାଣ ସହିତ, ସେମାନେ ନିଜ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀକୁ ନେଇ କୋଣସି ବିଧାନସଭା ଭୂମିକାକୁ କଳ୍ପନା କରୁଥିବା ପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ। ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ, ସେମାନେ ଏହି ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଆର୍ଥିକ ବିନିଯୋଗ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଅଟକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, ଯାହା ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ।

ଉପରୋକ୍ତ କାରଣ ବ୍ୟତୀତ, ସେମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇଥିବା ୨୯ଟି ଜିନିଷର ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ PRI ର ଭୂମିକା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଛି। ଏହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ୨୯ଟି ଜିନିଷର ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ପୃଥକ କରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରର ଚଜଓ ଗୁଡ଼ିକୁ ବଣ୍ଟନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ତିନୋଟି ସ୍ତରରେ ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରଭେଦ କରିବାକୁ। ଏହାକୁ ଜିଲ୍ଲା, ବ୍ଲକ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ଉପାଦାନ ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରବ।

୩.୭ ସାରାଂଶ

ନଗର ଯୋଜନା ଆଶା କରାଯାଇଥିବା ଫଳାଫଳ ଦେବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ଯୋଜନାକାରୀମାନେ, ତେଣୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ନିମ୍ନ ଯୋଜନା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କଲେ । ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକରଣ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୯୨ରେ ୭୩ ତମ ତଥା ୭୪ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଏକ ତିନି ସ୍ତରୀୟ ସାଧାରଣ ପ୍ରଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି - ଗ୍ରାମସ୍ତରରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ, ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଗ୍ରାମସଭା ହେଉଛି ନୂତନ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସିଷ୍ଟମର ଏକ ଜରୁରୀ ଏବଂ ଜୀବନ୍ତ ଉପାଦାନ । ଗ୍ରାମସଭା ମାଧ୍ୟମରେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ନିଜ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । ଏହା ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରେ । ପଞ୍ଚାୟତ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ସାମାଜିକ -ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶର ୨୯ଟା ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ଯେପରିକ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ, କ୍ଷୁଦ୍ରଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି, ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଯୋଜନା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ଗ୍ରାମସଭା ସହିତ ପରାମର୍ଶ ।

ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ "ପଞ୍ଚାୟତର ବ୍ୟବସ୍ଥା" (ଅନୁସୂଚିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବିସ୍ତାର) ଅଧିନିୟମ, ୧୯୯୬ ଆଦିବାସୀ ପରିଚୟକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ ରଖିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି । ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ଅଧିନିୟମରେ, ଗ୍ରାମସଭାଗୁଡିକୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପ୍ରଶାସନିକ ଢାଞ୍ଚା ଆଦିବାସୀ ପରିଚୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପାରମ୍ପାରିକ ରୀତିନୀତି ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ତଥା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମ୍ପତ୍ତି ତଥା ସ୍ଥାନୀୟ ବିବାଦର ସମାଧାନରେ ପରିଣତ କରାଯାଇଛି ।

୩.୮ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧) ସୂକ୍ଷ୍ମ କିମ୍ବା ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନା କ'ଣ ?

୨) ବର୍ତ୍ତମାନର ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଅନୁଷ୍ଠାନର ତିନୋଟି ସ୍ତର କ'ଣ ?

୩) ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ଯୋଜନାରେ ଗ୍ରାମସଭାର ଭୂମିକାକୁ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୪) ୭୩ତମ ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଅନୁଯାୟୀ PRI କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ୨୯ଟି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସାତୋଟି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର ।

୩.୯ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- Jen S.P. (1997), "The Gram Sabha - Gateway to Grassroots Democracy," Journal for Rural Development, Vol. 16, No.4, October- December.

- Jha S. & Mathur P.C. (1999) - Decontrazation and local politics, Sage Publication, New Delhi
- Mathyu Jarj (1994) - Pancayatiraj - From Legislation to Movement, Concept Publishers, New Delhi
- maThyu Jarj Aid (2000) State of Panchayatiraj in the State in India, Concept Publishing House, New Delhi.

ଚତୁର୍ଥ ଏକକ : ବ୍ଲକ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା - ସ୍ଥାୟୀ ବିକାଶ ପାଇଁ ରଣନୀତି ବା କୌଶଳ

ବିଷୟ ଗଠନ :

୪.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୪.୧ ଉପକ୍ରମ

୪.୨ ଅର୍ଥ ଏବଂ ପରିସର

୪.୩ ବ୍ଲକ୍ ଯୋଜନାରେ ଅଗ୍ରଗତି

୪.୪ କ୍ଷେତ୍ରବିକାଶ ପାଇଁ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ।

୪.୫ ବ୍ଲକ୍ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା

୪.୬ ସାରାଂଶ

୪.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୪.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୪.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଏକକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ସଂକଳ୍ପ ବିଷୟରେ ଏକ ବୁଝାମଣା ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଏହା ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଜଡିତ ପଦ୍ଧତି ଏବଂ କୌଶଳ ସହିତ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ସଂକଳ୍ପ ଏବଂ ଅତୀତର ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ । ତା'ପରେ ଆମେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ଏବଂ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଅନୁସରଣ ହେବାକୁ ଥିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବୁ ।

ଏହି ଏକକ ପଢିବାପରେ ଆପଣମାନେ ସକ୍ଷମ ହେବେ -

- ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡିକ ଦର୍ଶାନ୍ତୁ ।
- ଏକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ଉପାଦାନଗୁଡିକୁ ଗଣନା କରନ୍ତୁ ।
- ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କର, ଯାହାକି ଏକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସମୟରେ ଅନୁସରଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୪.୧ ଉପକ୍ରମ

ଏହି ବ୍ଲକର ପୂର୍ବ ଏକକଗୁଡିକରେ, ଆପଣ ସାଧାରଣତଃ ଯୋଜନା ବଂ ଏହାର ବହୁସ୍ତରୀୟ ଗଠନ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ। ଆପଣ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହିତ ନିଜକୁ ପରିଚିତ କରିଛନ୍ତି। ପୂର୍ବ ୟୁନିଟରେ ଆପଣ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ପଢନ୍ତି। ଏହି ଏକକରେ ଆପଣ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ପଢିବେ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ଲକ୍, ଯାହା ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ଆରମ୍ଭରୁ ମୌଳିକ ବିକାଶ ୟୁନିଟ ହୋଇଆସୁଛି ଏବଂ ଏହା ଅନୁଯାୟୀ ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକକ ଅଟେ। ୧୯୯୨ର ସାମ୍ବିଧାନିକ ସଂଶୋଧନ ଅଧିନିୟମ। ଆପଣ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ଏକ ସମନ୍ୱିତ ଦୃଶ୍ୟ ପାଇବେ।

୪.୨ ଅର୍ଥ ଏବଂ ପରିସର

ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ଭୂମିକାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବା ପାଇଁ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପରିସର ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ମଧ୍ୟରେ ବ୍ଲକର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବା - ଏହା ବାର୍ଷିକ, ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କିମ୍ବା ଅଧିକ ସମୟ ଅଟେ। ଯେତେବେଳେ କି ଏକ ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଏକ ସ୍ଥୂଳ ସ୍ତରରେ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବ, ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ମୁଖ୍ୟତଃ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଗତି କରେ। ଏହା ସୂଚିତ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯୋ ଏହା ଏପରି ସ୍ତରରେ ଅଛି ଯେ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସଫଳତା କିମ୍ବା ବିଫଳତା ଅଧିକ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ। ଏହା ଲୋକପ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ। ଏହିପରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ଭିତ୍ତିକ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥାଏ।

ଏହି ବ୍ଲକ ବିକାଶ ଯୋଜନାରେ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ଅଛି -

୧) କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ ଉପାଦାନ

୨) ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ ହିତାଧିକାରୀ ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ ଉପାଦାନରେ, ଉତ୍ସ ଏବଂ ଭିତ୍ତିଭୂମି ବିକାଶ ଏବଂ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇଦେବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳିତ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଡିବ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ କେବଳ ହିତାଧିକାରୀ ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରଦାନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସମାଜର ବହୁ ଅସାମାଜିକ ବିଭାଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିବା। ଆବଶ୍ୟକତା ଉପୁଜେ କାରଣ ପ୍ରାୟତଃ, ଏହିପରି ବିଭାଗଗୁଡିକ ସାଧାରଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମୟରେ ପାସ୍ ହୋଇଥାଏ। ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଥିବା ପରି, ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରରେ, ଯୋଜନାଟି ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ତେଣୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ସମାଧାନ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଫୋକାଲ୍ ପଏଣ୍ଟ ଏବଂ ସେବା କରିବାକୁ ଥିବା କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ :

- ବ୍ଲକ୍ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଯାହା ସମ୍ଭବତଃ ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ଲକ୍ଷ୍ୟ ସହିତ ସମାନ ହେବା ଉଚିତ୍। ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡିକ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଛି -
- ରୋଜଗାର ଏବଂ ଆୟର ବୃଦ୍ଧି, ବିଶେଷକରି ଗରିବ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଜନସାଦାରଣ ରୋଜଗାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ।
- ବିକାଶରୁ ଲାଭର ବଣ୍ଟନ ଯେପରି ସେମାନେ ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି, ଯଥା - ମାର୍ଜିତ କୃଷକ, କୃଷି ଶ୍ରମିକ ଇତ୍ୟାଦି।
- ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ନିର୍ମାଣ।
- ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ ସାମାଜିକ ସେବାଗୁଡିକର ଉପଲବ୍ଧତା ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଜନସାଧାରଣ ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିସ୍ତାର।
- ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଗରିବ ଏବଂ ଅସୁରକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ / ସଂଗଠନ ଗଠନ।
- ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସମ୍ପତ୍ତି ମାଲିକାନାର ଏକ ଅଧିକ ସମାନତା ଗଠନକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା।
- ଟେକ୍ନୋଲୋଜିର ନବୀକରଣ, ଉତ୍ପାଦକତା ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ଦକ୍ଷତା ଗଠନରେ ଯୋଗଦାନ।

ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ / ଆପ୍ରୋଚ୍ ଅଞ୍ଚଳ :

ବ୍ଲକ ଯୋଜନାରେ ଗ୍ରାମୀଣ ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକଅବସ୍ଥାର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତଃ-ବିଭାଗୀୟ ସଂଯୋଗକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ପଡିବ। ଅନ୍ୟଥା, ଏକ ପ୍ରକୃତ ବିପଦ ଅଛି, ଯାହା ବିକାଶ ବିକୃତ ହୋଇପାରେ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ସମନ୍ୱିତ କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ ପଦ୍ଧତି ଆବଶ୍ୟକ।

ଆନ୍ତଃ-ବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନାର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ, ଆମେ ଖାଦ୍ୟ ଏବଂ କୃଷି ସଂଗଠନ (FAO) ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ସୂଚାଇ ପାରିବା, ଯାହା ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ତୁର୍କୀର ଆନାଟୋଲିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା। ପ୍ରାୟ ୪୦ ହଜାର ହେକ୍ଟର ଜମି କମାଣ୍ଡ ଏରିଆ ଅଧୀନରେ ଅଣାଯାଇଥିଲା। ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଅବଶ୍ୟ ଜଳସେଚନ ସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ୧୫ ବର୍ଷ ପରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭାବନାର ମାତ୍ର ୧୫ ପ୍ରତିଶତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ। ଏହି କଠିନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ବୈଷୟିକ କୌଶଳର ଅଭାବ କିମ୍ବା ଅର୍ଥର ଅଭାବ ହେତୁ ନୁହେଁ, ବରଂ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ହୋଇଥିଲା। ରିପୋର୍ଟ ହୋଇଥିଲା ଯେ କୃଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବଳ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ନ ଥିଲେ। ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଏହି ଦିଗ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲା। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଜଳସେଚନ ସୁବିଧାଗୁଡିକର ଉପଯୋଗର ସ୍ତରରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଲା ଏବଂ କୃଷି ଉତ୍ପାଦନରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା।

ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ, ବିପଣନ ଏବଂ ପରିବହନ ସୁବିଧା ମାଧ୍ୟମରେ କୃଷି ଉତ୍ପାଦନର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯତ୍ନ ନେବାକୁ କୌଣସି ଯୋଜନା ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ନିଯୁକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ପଡୋଶୀ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ। ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେତୁ ବିଭିନ୍ନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସୁବିଧା ତଥା ସେବା ଯେପରିକି ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଗୃହ ଏବଂ ଜଳ ଯୋଗାଣ ପରି ଚାପ ବଢିଚାଲିଛି। ପରିଶେଷରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯୋଜନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା। ଏହିପରି, ଯଦିଓ ମଧ୍ୟ ଯୋଜନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା। ଏହିପରି ଯଦିଓ ଧାରଣା କେବଳ ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ-କୃଷି ସମସ୍ତ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେକୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା। ତେଣୁ ସମସ୍ତ ଆନ୍ତଃ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖି ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ସାଂଘାତିକ ବିକାଶ ଯୋଜନା :

ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଥିବା ପରି, ଏକ କ୍ଷେତ୍ରର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ପାଇଁ, ସମସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଏକକାଳୀନ ଯୋଜନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଯେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସଂଯୋଗ କରୁଥିବା ଏକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁର ହୁଏ, ଏହା ଏକ ବିସ୍ତୃତ ବିକାଶ ଯୋଜନାରେ ପରିଣତ ହୁଏ। ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ବିକାଶକୁ ଆଗକୁ ବଢାଇବାକୁ ହେଲେ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ର ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଡିବ। ଏହିପରି, ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଯୋଜନାର ଉତ୍ପାଦନଗୁଡିକରେ ଉତ୍ସ ବିକାଶ, ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ଏବଂ ସାମାଜିକ ସେବା ସୁବିଧା ପାଇଁ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଭୂକ୍ତ। ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଭାଗରେ ଏକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ଉପାଦାନଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା। ଏହିପରି ବିଭାଗୀୟ ଅଧିକାରୀ DRDA ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଯଦି ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଏକୀଭୂତ ହୁଏ, ତେବେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ଯୋଜନା ଗଠନ ହେବ।

ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା :

ଏହା ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ତରରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ସୁବିଧାଗୁଡିକର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା ସମ୍ଭବ ଅଟେ। ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମସ୍ତରୀୟ କିମ୍ବା ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଏକ ଅନନ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ଏହି ଅଞ୍ଚରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ତେଣୁ ଏହା ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା।

ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡିକ ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ଦୂରତା ଭିତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଯେଉଁଥିରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କୁ ଏହି ସୁବିଧା ଯୋଗଇ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍। ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନାର ଅବସ୍ଥାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, କାରଣ ଯୋଜନାର ସଫଳତା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆସିଥିବା ସ୍ଥାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ। ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟରେ ଏକୀକରଣକୁ ସହଜ କରିଥାଏ। ଏହିପରି ସୁବିଧା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ଯାହା ପରସ୍ପର ପାଇଁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ଏବଂ ଏକୀକରଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରାଯାଇଛି।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା :

ବ୍ଲକ୍ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ (୧୯୭୮) ଦେଖିଲେ ଯେ, ବ୍ଲକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ। ଯୋଜନାକାରୀ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ବୁଝାମଣାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବାକୁ କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ ଜନସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ଛୋଟ ଅଟେ, ଯେଉଁମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି - ଯୋଜନା ଏବଂ ଲୋକ।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନ ଏକ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡିତ ଏବଂ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପଦକ୍ଷେପ ଭାବରେ ଦେଖାଯିବ। ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଗୋଟିଏ ପଟେ ଜିଲ୍ଲା ତଥା ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ ବ୍ଲକ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗ୍ରାମଗୁଡିକର ଏକକ ଯୋଜନା ସହିତ ଏକୀଭୂତ ହେବାକୁ ପଡିବ।

ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ପ୍ରମୁଖ ଜଳସେଚନ ପ୍ରକଳ୍ପ ପରି କେତେକ ପ୍ରକାରର ବିକାଶ ଯୋଜନା ରାଜ୍ୟ କିମ୍ବା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶୟକତା ସହିତ ଭଲ ଭାବରେ ମେଳ ହୋଇ ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଏକୀଭୁତ ହୋଇଥିବା ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଫଳତା ପାଇଁ ଭୂସମାନ୍ତର ଏବଂ ଭୂଲମ୍ବ ଲିଙ୍କେଜ୍ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତାଧାରା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡିକ ଜିଲ୍ଲା ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ସାମଗ୍ରିକ ଫ୍ରେମ୍ ବା ଢାଞ୍ଚା ପୃଥକ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆନ୍ତଃ-ଲିଙ୍କେଜ୍ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ଜରୁରୀ। ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବା ପାଇଁ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକ ପାଇଁ ଲିଙ୍କେଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ମଧ୍ୟ ଜରୁରୀ ଅଟେ, ଯେଉଁଥିରେ ବ୍ଲକ୍ ଅପେକ୍ଷା ଏକ ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଅଛି ଏବଂ ଦୁଇ କିମ୍ବା ଅଧିକ ବ୍ଲକର ସମନ୍ୱିତ ଯୋଜନା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମିଂ ଆବଶ୍ୟକ।

ରାଜ୍ୟ କିମ୍ବା ବିଭାଗୀୟ ସ୍ତରରୁ ବ୍ଲକ କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲା ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଜନା କି ନାହିଁ, ତାହା ପ୍ରଶ୍ନ କୌଣସି ଦୃଢତା ସହିତ ଦେଖାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ। ସମାନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ଅଂଶ ଭାବରେ ଏହି ସମସ୍ତ ସ୍ତରର ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଭର୍ଚ୍ଚୁଆଲ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ବ୍ଲକ ଯୋଜନା କମିଟି (୧୯୭୮) ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିଛି ଯେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଦଳ ଜିଲ୍ଲା ମୁଖ୍ୟାଳୟରେ ରହିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗଦେବା ଉଚିତ୍। ଏହା ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ନଜର ରଖିଛି।

ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ଆଶାରେ ଏକ ଅଧିକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଯୋଜନା ପ୍ରୟାସ, ଏକ ଛୋଟ ପ୍ରସାରଣ ସହିତ କେବଳ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ, ବରଂ ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତି କରିବ। ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଦୁର୍ବଳ ବିଭାଗର ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ଏହାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ କରିବା ଅର୍ଥରେ।

୪.୩ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାରେ ଅଗ୍ରଗତି

୧୯୫୨ ମସିହାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (ସିଡିପିଓ) ଅଧୀନରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିକାଶ ବ୍ଲକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ଏହି ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉତ୍ପତ୍ତି ରହିଛି। ଏହି ବ୍ଲକଗୁଡିକ ଯୋଜନା ଏବଂ ବିକାଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ୟୁନିଟ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଥିଲା% କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ହାରାହାରି ୧୦୦ଟି ଗ୍ରାମ ଏବଂ ଜନସଂଖ୍ୟା ଥିଲା। ୬୦,୦୦୦ ରୁ ୮୦,୦୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଚିନ୍ତା କରାଯାଉଥିଲା ଯେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଏହି ଆକାର ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରର ପରିଣାମ ସହିତ ସ୍ଥାନୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ସମସ୍ୟା ବୁଝିବା ସହଜ ହୋଇପାରେ। ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ଏହା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ଲୋକଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଏବଂ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ସହଜ କରିବ।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ତଥାପି ଆବଶ୍ୟକ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ଗୋଟିଏ ପଟେ ପାରଦର୍ଶିତା ଅଭାବ ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ ସେହି ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟର ଅଭାବ। ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଯଦିଓ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରର ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ପାଇଁ ଦାୟୀ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଚୟନ କରାଯାଇଥିଲା। ଏଗୁଡିକ ପୃଥକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଥରଲା। ଅବଶ୍ୟ, ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଏକ ବ୍ଲକରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବଣ୍ଟନ ସୂଚାଇବା ପାଇଁ ଏକତ୍ର କରାଯାଇଥିଲା।

ତେଣୁ, ୧୯୭୭ରେ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ପ୍ରଫେସର ଏମ୍‌ଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରିଥିଲେ। ବ୍ଲକ ଯେଜନା ପାଇଁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଢାଞ୍ଚାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ଏହି କମିଟି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଏକ ଯୋଜନା ଦଳର ଗଠନ ପାଇଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲା, କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ଲକ ପାଇଁ ପୃଥକ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ବ୍ଲକସ୍ତରର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଦାୟୀ ରହିବେ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲାବେଳେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାଦଳ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ବୋର୍ଡ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ। ଏହା ମଧ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ, ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଦଳ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ହେବା ଉଚିତ୍।

୧ - ମୁଖ୍ୟ ଯୋଜନା ଅଧିକାରୀ

୨ - କାର୍ଟୋଗ୍ରାଫର / ଭୂଗୋଳ

୩ - ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ / ପରିସଂଖ୍ୟାନ

୪ - କ୍ରେଡିଟ, ଯୋଜନା ଅଧିକାରୀ

୫ - କୃଷି ବିଜ୍ଞାନୀ

୬ - ଯନ୍ତ୍ରୀ (ଜଳସେଚନ / ନାଗରିକ)

୭ - ଶିଳ୍ପ ଅଧିକାରୀ (କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ)

ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୭୮ ରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ। ଶ୍ରୀ ଅଜିତ୍ ମଜୁମଦାରଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ କମିଟି ଦ୍ୱାରା ସୁପାରିଶ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ, ବିସ୍ତୃତ ବିକାଶ ଯୋଜନା ଗଠନ ଗାଁ ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା। ପରେ, ଯେପରି ତୁମେ ଆଗରୁ ଶିଖିଛ, ୧୯୭୮ ରେ ସମନ୍ୱିତ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (IRDP) ଭାବରେ ଜଣାଶୁଣା ଏକ ହିତାଧିକାରୀ ଆଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ବିଭାଗ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି ଯେ ବ୍ୟାପକ ବ୍ଲକ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତକରାଯିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ବିକାଶ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ IRDP କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ଅବଶ୍ୟ, ଏକ ଦଶନ୍ଧି ପରେ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ପ୍ରାୟ ୪୦ ଟି ବ୍ଲକ ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା। ଏପରିକି ମୁଖ୍ୟତଃ, ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନ ଏବଂ କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଏହା କରାଯାଇଛି। ତେଣୁ ଏହା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା ଯେ, IRDPର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ପରିସର କେବଳ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଯୋଜନାରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଏହି ସୀମିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ IRDP ବ୍ଲକ ଯୋଜନା କୁହାଯାଉଥିଲା।

ଯେହେତୁ ବିସ୍ତୃତ ବିକାଶ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ, ଯୋଜନା ଆୟୋଗ ଏହାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ପୁନର୍ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ପନ୍ଥା ହେଉଛି ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ଯାହାକି ଅବରୋଧ ଏବଂ ଗ୍ରାମ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାକୁ ଆହୁରି ତଳକୁ ଯିବାକୁ ପଡିବ। ଏହିପରି, ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ସଂକଳ୍ପ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଏକ ପଞ୍ଚାୟତ କରିଛି। ତଥାପି ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ସମୟ ସମୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥାଏ। ମହାରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଚାରୋଟି ମନୋନୀତ ବ୍ଲକରେ ପାଇଲଟ୍ ପ୍ରକଳ୍ପ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଥିଲା। ଆସାମରେ ଉପ-ବିଭାଗୀୟ ଏକକଗୁଡିକ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି। ସେହିଭଳି ବିହାରରେ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକରେ ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସ ଚାଲିଛି, ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସ ଆହୁରି ତଳକୁ ଖସି ଆସିଛି ଏବଂ ମଣ୍ଡପଗ୍ରାମ ଗୋଷ୍ଠୀ-ଯୋଜନା ପାଇଁ ଏକକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି। ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ, ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଜିଲ୍ଲା ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ ସଂସ୍ଥା (DRDAS), IRDPର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି ଜାରି ରଖିଛି। ଏହିପରି, ଦେଶବ୍ୟାପୀ, IRDP ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଯୋଜନା, ଯାହାକି ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ଧାରଣା ବ୍ୟବହାର କରେ।

ଦେଶରେ କେବଳ ହାତଗଣତି ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କଥା ଦେଶରେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଅଭ୍ୟାସକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଇଛି। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ସବସିଡ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ଦେଶରେ ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାର ଅଗ୍ରଗତିକୁ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ କରିଛି। ତେଣୁ, ଦେଶର କିଛି ପକେଟରେ କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରୟାସର ପ୍ରେରଣା, ବ୍ଲକ, ଯୋଜନା, ବାସ୍ତବରେ ବାସ୍ତବ ରୂପ ନେବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଛି। ତେଣୁ ଆଗାମୀ ବର୍ଷଗୁଡିକରେ ଏକ ସମନ୍ୱିତ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ପ୍ରଥମେ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରରେ ଏହି ସଂରଚନାକୁ ସଂସ୍ଥାପନ କରିବାର ଉପାୟ ଏବଂ ଉପାୟ ସହିତ ହିସାବ କରିବାକୁ ପଡିବ। ଯଦି ଏହା ନ ହୁଏ, ଆମେ କେବଳ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ଏକ ଅବାସ୍ତବସ୍ତର ବିଷୟରେ କହିବୁ।

୪.୪ କ୍ଷେତ୍ରବିକାଶ ପାଇଁ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା

ଯେହେତୁ ଆମ ଦେଶର ଗ୍ରାମଗୁଡିକ ବହୁତ ଛୋଟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦ ପ୍ରତିଶତ ଲୋକଙ୍କର ୫୦୦ରୁ କମ୍ ଜନସଂଖ୍ୟା ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୌଳିକ ସୁବିଧା ଏବଂ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଏହି ଗ୍ରାମଗୁଡିକୁ ଗୋଷ୍ଠୀଭୁକ୍ତ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସ୍ଥାନରେ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇବା ଆବଶ୍ୟକ। ସେବା କରିବାକୁ ଥିବା ସର୍ବନିମ୍ନ ଜନସଂଖ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ସୀମା, ଜନସଂଖ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏଥି ସହିତ ସୁବିଧାଜନକ ଦୂରତା ମଧ୍ୟରେ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇ ଦିଆଯିବା ଜରୁରୀ ଅଟେ।

ଉତ୍ସବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା :

ସମ୍ବଳ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ହେଉଛି -

- କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର
- ସହଯୋଗୀ କ୍ଷେତ୍ର, ଯଥା ଜଙ୍ଗଲ, ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ ଇତ୍ୟାଦି, ଶିଳ୍ପ
- ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା।

କୃଷି :

ଏକ କୃଷି-ଯୋଜନା ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି ଦିଗ ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ।

୧) କୃଷି ଜମି, ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ

୨) କୃଷି ନିବେଶ

୩) ବିପଣନ ଏବଂ ଭଣ୍ଡାର

ଉପଯୁକ୍ତ ଫସଲ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସହଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରଦାନ କରି ଜମିର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଉପଯୋଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍। ଆମଦାନୀ ଋତୁ ପରେ ଉତ୍ପାଦକୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣର ସଂରକ୍ଷଣ ସୁବିଧା ରହିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଚାଷୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉଚିତ୍ ତଥା ସ୍ଥିର ମୂଲ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ବଜାରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା।

ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ କ୍ରମରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ -

୧. କୃଷିର ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ - ସମ୍ଭାବ୍ୟ କୃଷି ଜମିର ଅନୁସନ୍ଧାନ

୨. ଜଳସେଚନ ସମ୍ଭାବନାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

୩. ଉପଯୁକ୍ତ ଫସଲ ଢାଞ୍ଚା ଏବଂ ଫସଲ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରଣାଳୀର ବିକାଶ- ମୃତ୍ତିକା ସଂରକ୍ଷଣ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରହଣ।

୪. କୃଷି ଉତ୍ପାଦ, ଉପଯୋଗ ଏବଂ ଅତିରିକ୍ତ / ଅଭାବର ଆକଳନ, ସହଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକତାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ।

୫. ଋଣ ସୁବିଧା

୬. ସହଯୋଗ କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଋଣ ସଙ୍ଗଠନର ଅବସ୍ଥାନ

୭. ସଂରକ୍ଷଣ ସୁବିଧା ଏବଂ ବିପଣନ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଚୟନ।

- **ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି :** ଏହା ଜଣାଶୁଣା ଯେ, ଏକ ସଠିକ୍ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ବଗିଚା ସମାନ ଜମି ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ଫସଲ ଅପେକ୍ଷା ଭଲ ଫେରସ୍ତ ଆଣିଥାଏ। ଜଣେ କୃଷକ, ଯିଏ କେବଳ ଶସ୍ୟ ଫସଲ ବଢ଼ାଏ, ସେ ନିଜକୁ ଏବଂ ନିଜ ପରିଶ୍ରମକୁ ବର୍ଷସାରା ନିୟୋଜିତ ରଖିପାରିବ ନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ କି ଏକ ଫଳ ଚାଷକାରୀ ବର୍ଷସାରା ନିୟୋଜିତ ରହିଥାନ୍ତି। ସଂରକ୍ଷଣ, ପରିବହନ ଏବଂ ଶୀତଳିକରଣ ଭଳି ଅନେକ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉଦୟାନ କୃଷି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥାଏ। ତଥାପି ସମସ୍ତ ମାଟି ଏବଂ ଜଳବାୟୁ ପରିସ୍ଥିତିର ବିସ୍ତୃତ ଅଧ୍ୟୟନ। ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ କ୍ରମ ନେଇପାରେ।

୧) ଉଦ୍ୟାନ କୃଷିର ସ୍ଥିତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

୨) ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ଚିହ୍ନଟ, ଯାହା ଏହାର ବିକାଶରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରେ, ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି ବିକାଶ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଚିହ୍ନଟ

ଭବିଷ୍ୟତର ଉତ୍ପାଦନର ଆକଳନ :

- **ପଶୁପାଳନ :** ପଶୁପାଳନ ଗ୍ରାମୀଣ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ, ଏପରିକି ସେହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ, ଯେଉଁଠାରେ ଏହା ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବାର ପାଇଁ ଆୟର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉତ୍ସ ଅଟେ, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥାଏ। କ୍ଷୀର ପଶୁମାନେ ଆୟକୁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟ କରୁଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟ ପଶୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ସମବାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଶର କିଛି ପକେଟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି ଏବଂ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁଗ୍ଧ ଉତ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କୁ ଏହା ଏକ ଉତ୍ତମ ବୁଝାମଣା ପ୍ରଦାନ କରିଛି। ତଥାପି ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ହାସଲ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିମ୍ନଲିଖିତକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାକୁ ହେବ।

୧) ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପଶୁମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିମାଣ ଆକଳନ କରନ୍ତୁ।

୨) ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କରନ୍ତୁ, ଯାହାକୁ ସମାଧାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ - ଯଥା ଅଞ୍ଚଳର ପଶୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ରୋଗର ଢାଞ୍ଚା, ଖାଇବାକୁ ଅଭାବ ଇତ୍ୟାଦି।

୩) ପଶୁପାଳନ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

୪) ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପଶୁମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ମିଶ୍ରଣ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରନ୍ତୁ। ଆକଳନ ଫଳାଫଳ ଯାହା ପ୍ରଦତ୍ତ ସ୍ତରର ବିନିଯୋଗ ସହିତ ସମ୍ଭବ।

୫) ପଶୁପାଳନ ଉତ୍ପାଦନର ବିପଣନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପଶୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆୟ କରିବାର କ୍ଷମତାକୁ ଆକଳନ କରେ।

- ବନ ବିଭାଗ : ବନ ବିଭାଗ ପାଇଁ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ନିମ୍ନଲିଖିତ -

୧) ଜଙ୍ଗଲର ପ୍ରକାର ଏବଂ ବଣ୍ଟନ - ଜଙ୍ଗଲର ପ୍ରଶାସନିକ ବର୍ଗୀକରଣ

୨) ଜଙ୍ଗଲ ଉତ୍ସର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଏବଂ ଏହାର ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ୟବହାର, ଜଙ୍ଗଲ ବିକାଶର ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ।

୩) ଜଙ୍ଗଲ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗଠନ

୪) ଭବିଷ୍ୟତର ଅମଳର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

- **ଇଣ୍ଡଷ୍ଟ୍ରିଜ୍ :** ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରର ତ୍ୱରିତ ବିକାଶ, ଯଥା-କୃଷି, ଉଦ୍ୟାନ କୃଷି, ବନବିଭାଗ, ପଶୁପାଳନ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରଦାନ କରିବ। ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସହଯୋଗ ଏବଂ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଦାବି କରିବେ। ଏଥିସହ ଅଞ୍ଚଳର ବର୍ଦ୍ଧିତ ସମୃଦ୍ଧିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଧିକ ଉପଭୋକ୍ତା ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବ। କଞ୍ଚାମାଲ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା, ବଜାର କୁଶଳୀଶ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁକୂଳ କାରଣ ବ୍ୟତୀତ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାବେଳେ ଶିଳ୍ପର ନିଯୁକ୍ତି ସମ୍ଭାବନାକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକୁ ନିଆଯିବା ଉଚିତ୍। ଶିଳ୍ପନୀତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରମ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ।

ଶିଳ୍ପ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ ନିମ୍ନଲିଖିତ ହେବ -

୧) ଅଧ୍ୟୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶର ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତିର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ

୨) କଞ୍ଚାମାଲ ଭିତ୍ତିଭୂମି ତଥା ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକର ଶିଳ୍ପ ସମ୍ଭାବ୍ୟ - ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନର ଏକ ବ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟୟନ, ଯେପରିକି ଜଳ,ଶକ୍ତି, ପରିବହନ, ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଇତ୍ୟାଦି

୩) ଉପରୋକ୍ତ ସୂଚନା ଆଧାରରେ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥାନ ଏବଂ କ୍ଷମତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ।

ଏହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶର ସମ୍ଭାବବାକୁ ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବେକ୍ଷଣ ଉପରେ ଆଧାର କରି ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ। ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଉପଯୋଗ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଏ। ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡ଼ିକର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଉପଯୋଗ ପାଇଁ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଏବଂ ସହଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ମଧ୍ୟ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ ପଡିବ।

ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ପାଇଁ ଯୋଜନା :

ସମ୍ବଳର ବ୍ୟବହାର ରାସ୍ତା ଏବଂ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି କେତେକ ମୌଳିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ଉପଲବ୍ଧତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ଏବଂ ତେଣୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (MNP) ଅଧିନରେ। ଭାରତ ସରକାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କିଛି ସୁବିଧା ତଥା ସେବା ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ କିଛି ଆଦର୍ଶରେ ପହଞ୍ଚିଛି।

୪.୫ ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା

ବ୍ଲକ ଯୋଜନାରେ ଦୁଇଟି ଅଂଶ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା, ଯାହାର ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅଛି । ଏହି ଯୋଜନା ଏକ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ବ୍ୟବସଧାନରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶର ପରିସରକୁ ସୂଚିତ କରେ । ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏହା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶ ପାଇଁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦେଇଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି, ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା, ଯାହା ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ।

- **ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନାର ସୂତ୍ର :** ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ଯୋଜନାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ବିକାଶରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ଆନ୍ତଃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଏବଂ ସ୍ଥିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । ବିଦ୍ୟମାନ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅଭିଜ୍ଞତା ଆଧାରରେ ଏହା ନକ୍ସା ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ଦଶରୁ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ପାଇଁ ସମୟକୁ ଆଗକୁ ଦେଖେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ହେଉଛି, ଯଦି ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଏକାଗ୍ରତାର ବିପଦକୁ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିବ କିମ୍ବା ଅପରପକ୍ଷେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଚାପ ପକାଇବା ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ବ୍ଲକର ଦୃହ୍‌ଟିକୋଣରେଯାଜନା ଜିଲ୍ଲାର ଦଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।
- **ଉତ୍ସ ଭଣ୍ଡାରର ପ୍ରସ୍ତୁତି :** ଏକ ଯୋଜନା ଗଠନରେ ଏହା ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦକ୍ଷେପ । ଯଦି ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ କରାଯାଏ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସଫଳତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ । ଏକ ଉତ୍ସ ଭଣ୍ଡାର ପାଇଁ ନିମ୍ନରେ ସ୍ଥିତି ଆବଶ୍ୟକ –

୧) ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ଯେପରିକି ଜମି, ଜଳ, ଉଦ୍ଭିଦ ଏବଂ ମାନବ ଏବଂ ସମ୍ବଳ, କୃଷି ଏବଂ ସହଯୋଗ କ୍ଷେତ୍ରଶିଳ୍ପର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ।

୨) ସାମାଜିକ ସେବା ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ପରିମଳ ଏବଂ ଜଳ ଯୋଗାଣ, ବ୍ୟାଙ୍କିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ସଂସ୍ଥାଗତ ସୁବିଧା

୩) ରାସ୍ତା ଏବଂ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରି ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ।

ଏହି ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ପାଇଁ ଆମେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୂଚନା ଆବଶ୍ୟକ କରୁ । ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି –

- ପ୍ରକାର
- ଅବସ୍ଥାନ କିମ୍ବା ବଣ୍ଟନ
- ପରିମାଣ / ସଦସ୍ୟ
- ଗୁଣବତ୍ତା
- ବ୍ୟବହାରର ସ୍ତର
- ଭବିଷ୍ୟତର ବିକାଶ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବନା
- ସମସ୍ୟା ଏବଂ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ

ଭୂତଳ ଜଳ ଉତ୍ସର ଶୋଷଣ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବାର ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱାରା ଯୋଜନା ସୂତ୍ରର ପ୍ରକ୍ରିୟା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ ? ଏଭଳି ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଭୂତଳ ଜଳ ସର୍ବେକ୍ଷଣ ତଥ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ପଡିବ । ପକେଟ, ଯେଉଁଠାରେ ଭୂତଳ ଜଳ ଉପଲବ୍ଧ, ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ପଡିବ, ଏହା ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ପଡିବ ଯେ ଏହି ଜଳଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟଥା ଏବଂ କେଉଁ ପରିମାଣ ଉପଲବ୍ଧ । ଅଧିକନ୍ତୁ ବୋର ଏବଂ ଖୋଲା କୂଅ ମାଧ୍ୟମରେ କେତେ ଜଳ ଟ୍ୟାପ୍ ହୋଇସାରିଛି ତାହା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଆମକୁ ଅନାବଶ୍ୟକ ଜଳ ସମ୍ଭାବ୍ୟତାର ଆକଳନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବ । ବିଦ୍ୟମାନ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିକାଶର କାରଣଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଗଠନମୂଳକ ସମସ୍ୟା, ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରସ୍ତାବ କିମ୍ବା ଇନ୍‌ପୁଟର ଅଭାବ କିମ୍ବା ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ କିପରି ହୋଇଥିଲା ? ଏହି ଉତ୍ତରଗୁଡିକ ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟା ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ କରିବା ।

ଥରେ ଆମର ଏହି ଦିଗଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପାଇଲେ, ଆମେ ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡିକର ଉପଯୋଗରେ ଥିବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଭବିଷ୍ୟତର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ସମୁଦାୟ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଆକଳନ କରିପାରିବ ଏବଂ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବ୍ୟବଧାନ ହୋଇପାରିବ, ଏହି ଆଧାରରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସଂଖ୍ୟ, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଉତ୍ସଗୁଡିକର ଗୁଣବତ୍ତା ବ୍ୟବହାରକୁ ସୁପାରିଶ କରିବ ଯେଉଁଥିରେ ଉତ୍ସଗୁଡିକ ରଖାଯାଇପାରିବ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ପ୍ରକାର, ଯାହା ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରବ । ଅବସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସୂଚନା ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ସୂଚିତ କରିବ, ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ତଥାପି, ଯୋଜନାଗୁଡିକର ତାଲିକା ଚୂଡାନ୍ତ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯାହା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ, ଉତ୍ସଗୁଡିକର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡିବ । ଗୋଟିଏ ଦିଗ, ଯାହାକୁ ବିଚାର କରାଯିବା ଉଚିତ୍, ଯୋଜନାଗୁଡିଜ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅଭିଜ୍ଞତା, ଯାହା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଛି ଏବଂ ତେଣୁ ଆମକୁ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାଲିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ/ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ ସମୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡିପାରେ ।

ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଉପାୟ :

ଯେକୌଣସି ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ, ଚାଲୁଥିବା ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସମୀକ୍ଷା ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରଥମତଃ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଏବଂ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଯୋଜନାର ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅନୁଭୂତିରୁ ଶିଖିବା ପରାମର୍ଶଦାୟକ । ଏହା ସମ୍ଭବ ଯେ କିନ୍ତୁ ଯୋଜନା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫଳତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରେ, ଫଳସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହୋଇପାରେ ? ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ହୋଇପାରେ ଯେଉଁଠାରେ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ-ଧନର ଅଭାବ, କଞ୍ଚାମାଲର ଅଭାବ ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗର ଅନୁପସ୍ଥିତି, ଲୋକଙ୍କ ଖରାପ ଅବନତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯୋଗୁଁ

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଏକ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୋଇପାରେ । ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏବଂ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଏହା ଉପଯୋଗୀ ହେବ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଥିବା ଯେକୌଣସି ନୂତନ ଯୋଜନା ଏହି ପାଣ୍ଠି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଏହି ଚାଲୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସହିତ ସଂଯୋଗ ହୋଇପାରିବ । ଏହିପରି ପ୍ରୟାସର ନକଲକୁ ଏଡାଇ ଦିଆଯାଏ ।

ବିଦ୍ୟମାନ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସମୀକ୍ଷା ହେବା ପରେ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡିକ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ପଡିବ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ, ଉତ୍ସ ତାଲିକା ଏବଂ ଚାଲୁଥିବା ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସମୀକ୍ଷା ଆଧାରରେ, ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହେବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ସୂଚିତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଯଦିଓ ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ଆମେ ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଲିଙ୍କେଜ୍ ଗୁଡିକର ଯତ୍ନ ନେଲେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।

ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଲିଙ୍କେଜ୍ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ :

ପଛୁଆ ଲିଙ୍କେଜ୍ ହେଉଛି ସେହି ସୁବିଧା ଏବଂ ଇନପୁଟ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦନକୁ ସହଜ କରିଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବା ପଛଆ ସଂଯୋଗଗୁଡିକ, ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ ପରେ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ବିଷୟକୁ ଅଧିକ ସ୍ୱଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ସହଯୋଗ ବଣ୍ଟନ କେନ୍ଦ୍ର, ଜଳସେଚନ ସୁବିଧା ଇତ୍ୟାଦି ପଛୁଆ ଲିଙ୍କେଜ୍ କୁହାଯାଇପାରେ । ସଂରକ୍ଷଣ ସୁବିଧା ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ ସୁବିଧାକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଯେକୌଣସି ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ପଛୁଆ ସଂଯୋଗ ନାହିଁ, ଯୋଜନା ସଠିକ ଭାବରେ ବନ୍ଦ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଭାବିତ ହେବ । ଯେହେତୁ, ଯଦି ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗ ଉପଲବ୍ଧ ନାହିଁ, ଉତ୍ପାଦଗୁଡିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇପାରେ । ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗ ସହିତ ଜଡିତ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଧାରରେ ଆମେ ସେହି ଯୋଜନାଗୁଡିକର ତାଲିକା ଚୂଡାନ୍ତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବା, ଯାହା କେବଳ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏବଂ ସଫଳତାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ସଫଳତାର ସକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ସଂଯୋଗଗୁଡିକ ସଫଳତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ପଡିବ ଯେ ଆଗକୁ ଏବଂ ପଛୁଆ ସଂଯୋଗଗୁଡିକରେ ଫାଟଗୁଡିକ ସେଗୁଡିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ଲଗ ହୋଇଛି । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହିପରି ସଂଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବ ।

ବାର୍ଷିକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା :

ବାର୍ଷିକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବାର୍ଷିକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ କ୍ଷେତ୍ର, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଥିବା ଯୋଜନାଗୁଡିକ (ଉଭୟ ନୂତନ ଏବଂ ଚାଲୁଥିବାଯୋଜନା) ବାହ୍ୟରେଖା ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ସୂଚିତ କରେ । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପରି, ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନର ବର୍ଷ ପାଇଁ ବ୍ଲକ ସ୍ତରରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର ଭୂସମାନ୍ତର ଏବଂ ଭୂଲମ୍ବ ଲିଙ୍କେଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅଣ-ଅଧିକାରୀ, ଅଣ-ସରକାରୀ ସଂଗଠନ, ବୃତ୍ତିଗତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏବଂ ଲୋକପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଜଡିତ ହେବା ଉଚିତ୍ । ବ୍ଲକରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟତା, ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମ୍ଭାବନା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଯଦି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ, ତେବେ ସେ ଏହା ଖୋଜିବା ଉଚିତ୍ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ସୂତ୍ର :

ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଚିହ୍ନିତ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ ନେଇ ଏକ ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ଗଠିତ । ତଥାପି କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି, ଯାହାକି ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସମୟରେ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବାକୁ ପଡିବ ।

ସ୍କିମ୍ ବା ଯୋଜନା ଚୟନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନ :

ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ହେଉଛି କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଏକ ବିଭାଗ । କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାନଦଣ୍ଡ ଅଛି, ଯାହାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଯେହେତୁ ସେମାନେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଯୋଜନାରୁ ମନୋନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତଥାପି, ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମତାକୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମତା ବ୍ୟତୀତଆମକୁ କିଛି ଯୋଜନାକୁ ପ୍ରାଥମିକତା ଦେବାକୁ ପଡିପାରେ, ଯାହା ଲୋକମାଙ୍କର ଅନୁଭବ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ତେଣୁ ଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଯେହେତୁ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକ ମାନବ ଶକ୍ତିର ଉପଲବ୍ଧତାକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଞ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ସେହି ଅନୁଯାୟୀ, ଯୋଜନା ପ୍ରକାର ଏବଂ ଏକକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ସଜାଡିବା ଉଚିତ୍ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ସାମଗ୍ରୀର ଉପଲବ୍ଧତା ଯେପରିକି ସିମେଣ୍ଟ, ଷ୍ଟିଲ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଏହି ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ସ୍ଥିର କରିପାରେ ଯାହାକୁ ନିଆଯାଇପାରେ ।

ଆର୍ଥିକ ଉପାଦାନ :

ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଭାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ପଡିବ, ସରକାରୀ ବିଭାଗ, ଆର୍ଥିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାହ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ପରି ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ ଉପରେ ଏହା ଆଧାରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୪.୬ ସାରାଂଶ

୧୯୫୦ ଦଶକରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜନଜାତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ (ସିଡିପିଏସ)ରେ ଭାରତରେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୂଳ ରହିଛି । ବିକାଶ ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ଏକକରେ ଯୋଜନା-ବ୍ଲକ-ଦେଶରେ ସଠିକ୍ ଏବଂ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ, ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନେକ ସଂକଳ୍ପବଦ୍ଧ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଯଦିଓ ବିଭିନ୍ନ କମିଟି ଏହାର ଭୂମିକା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଥିଲେ, ତଥାପି ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ୧୯୭୦ ଦଶକରେ ହିତାଧିକାରୀ ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର ଆଗମନ ସହିତ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଆମେ ଦେଖିଲୁ କିପରି ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ବିଭିନ୍ନ ପାରାମିଟରକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ପଡିବ- ଶାରୀରିକ, ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ । ଏହା ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ପଡିବ ଯେ ଯୋଜନାର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ସଂଜ୍ଞା ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଛୋଟ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଯାହା ସ୍ଥୂଳ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ହରାଇବାକୁ ଲାଗେ । ବ୍ଲକ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଛୁଆ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସଂଯୋଗ ପାଇଁ ଉଭା ଦେବା ଉଚିତ୍ । ଅନ୍ୟଥା, ସେମାନେ ପ୍ରଭାବହୀନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିପାରିବେ ।

ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛୁ ଯେ, ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ସୂତ୍ର ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ସଠିକ୍ ଉତ୍ସ ତାଲିକା ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଚାଲୁଥିବା ଯୋଜନାଗୁଡିକର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ସମୀକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଫଳତା ଏବଂ ବିଫଳତା ବ୍ୟତୀତ ଭବିଷ୍ୟତର ଆବଶ୍ୟକତାର ସଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବାକୁ ଯୋଜନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସକ୍ଷମ କରିବ । ଥରେ ଏହା ହୋଇଗଲେ ଯୋଜନା ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରାଯିବା ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ଏବଂ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି, ଯାହାଫଳରେ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ ।

ବ୍ଲକ ଯୋଜନା ସମଗ୍ର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ । ଏହି ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା କରିବା ସମଗ୍ର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରେ ।

୪.୭ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧) ଯୋଜନାକୁ ଅବରୋଧ କରିବା ପାଇଁ "ସମନ୍ୱିତ କ୍ଷେତ୍ର ଆଭିମୁଖ୍ୟ" ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଆପଣ କ'ଣ ବୁଝନ୍ତି ?

୨) ବ୍ଲକ୍ ଯୋଜନା କାହିଁକି ଅଧିକ ଅଗ୍ରଗତି କରି ନାହିଁ ?

୩) ଏକ ବିସ୍ତୃତ ବିକାଶ ଯୋଜନାକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୪) ଏକ ବ୍ଲକରେ ଉଚ୍ଚ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବାକୁ ଆପଣ କିପରି ଯିବେ ? (ସୂଚନା - ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ବିଭାଗ (୫.୪) କୁ ଭଲଭାବେ ପଢନ୍ତୁ ।)

୫) ଏହି ବ୍ଲକ ଯୋଜନାର ଉପାଦାନଗୁଡିକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।

୬) ନିଜ ଶବ୍ଦରେ ଏକ ବ୍ଲକ ଯୋଜନା କିପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।

୪.୮ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୭୮), Report of the working group on block level planning, Planning Commission, New Delhi.
- AVARD (1980), Block Level Planning, AVARD Publication, Hyderabad.

ପଞ୍ଚମ ଏକକ : ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

ବିଷୟ ଗଠନ :

୫.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
୫.୧ ଉପକ୍ରମ
୫.୨ ଏକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା
୫.୩ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ
୫.୪ ଭାରତରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ସମୀକ୍ଷା
୫.୫ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା
୫.୬ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା
୫.୭ ବାର୍ଷିକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା
୫.୮ ସାରାଂଶ
୫.୯ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ
୫.୧୦ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ
୫.୧୧ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

୫.୦ ପଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଏକକ ଭାରତୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ବିଶେଷ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସହିତ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଧାରଣ ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଛି ।

- ଏହି ଏକକ ଶେଷରେ ଆପଣମାନେ ସକ୍ଷମ ହେବେ
- ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ପୂର୍ବ ସର୍ତ୍ତ ଏବଂ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତୁ, ଭାରତରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକୁ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରନ୍ତୁ ।
- ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ।

୫.୧ ଉପକ୍ରମ

ପୂର୍ବ ତିନୋଟି ଏକକରେ ଆପଣ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା କରିବାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଶିଖିଛନ୍ତି । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଆମେ ସେଠାରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛୁ । ଐତିହାସିକ ଭାବେ, ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରୁ ଜିଲ୍ଲା ଏକ ପ୍ରଶାସନିକ ଏକକ ଅଟେ । ସାମଗ୍ରିକ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ, ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରେ । ଏହି

ଏକକରେ, ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ଧାରଣା କରାଯିବ। ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ଭାରତୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଚିତ୍ର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ। ଏହା ଭାରତରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ କରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇଛି।

୫.୨ ଏକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

ଏକ ବିକ୍ରେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ଷେତ୍ର ଭିତ୍ତିକ ଯୋଜନା ଅଟେ। ଆମେ ପ୍ରଥମେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ଧାରଣା ବୁଝିବା।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକତା :

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତା ଜାତୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଠାରୁ ଆସିଥାଏ, ଯାହାକି ପ୍ରଶାସନର ମଧ୍ୟ ଏକକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜିଲ୍ଲାର ସମ୍ଭାବନାର ବିସ୍ତୃତ ପରୀକ୍ଷଣ ସହିତ। ଏହିପରି ଯୋଜନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ବିନିଯୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା, ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ଷେତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ଉପଲବ୍ଧ ବଜେଟ ଆବଣ୍ଟନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସନ୍ତୁଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିବ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ ୧୯୮୪ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା, ଆମ ଦୃଷ୍ଟିରେ, ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ଷେତ୍ର ଭିତ୍ତିକ ଉପରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଅଟେ ଏବଂ ଏହାର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ପରୀକ୍ଷଣ ସହିତ ଜାତୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଉଠିଛି। ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ସ, ସମସ୍ୟା ଏବଂ ସମ୍ଭାବନା (ଅର୍ଥାତ୍ ଜିଲ୍ଲା), ଯାହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ବିନିଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ବିକଶିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ। ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସ୍ତରରେ ଏକ ବିକାଶମୂଳକ ଦୃଶ୍ୟର ବିକାଶକୁ ବୁଝାଏ। ଲୋକମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ବଜେଟ୍ ଆବଣ୍ଟନ ସହିତ ସୁସଂଗତ। ଏହିପରି ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପ୍ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣକରାଯାଇଥିବା ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂକଳ୍ପ ସମନ୍ୱିତ କ୍ଷେତ୍ର ଯେଜନା ସହିତ ସମାନ ଅଟେ। ଏହା ଅନୁମାନ କରେ ଯେ ଜିଲ୍ଲା ହେଉଛି ଏକ ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପରାଜ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ ୟୁନିଟ ଜାତୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ତୁଳନାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଭିନ୍ନ ମଲ୍ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବ। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କ୍ଷେତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିନିଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଏବଂ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ର ବା ବିବିଧ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ୟାକେଜ ଥାଏ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଧାରଣା ଏବଂ ପରିସର :

ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା କିମ୍ବା ବ୍ଲକ ଯୋଜନାଠାରୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକୁ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ଦେଖାଇଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ନିମ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ସ୍ତରରେ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଭିତ୍ତିକ ଯୋଜନା ଅଟେ। ମୁଖ୍ୟତଃ ସେଟ୍ ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏକ ସୃଜନଶୀଳ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେବା ଉଚିତ୍। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ନମନୀୟତା ରହିବା

ଉଚିତ୍ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଧାରଣା ଢାଞ୍ଚାରେ ସଂଶୋଧନ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରିବ । ଜିଲ୍ଲା କେବଳ ବହୁସ୍ତରୀୟ ବା ବିବିଧ ଲେଭଲ ପ୍ଲାନିଂ ବା ଯୋଜନାର ଏକ ଉପ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ତେଣୁ ଭୂଲମ୍ବ ଏକୀକରଣ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଜିଲ୍ଲା ବାହାରେ ଉପଲବ୍ଧ ଲିଙ୍କେଜ୍ ମାନ୍ୟତା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ପରିସର ଖୋଲା ହେବା ଉଚିତ୍ । ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ, ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ସମସ୍ତ ଯୋଜନା ଏକକ ଯୋଜନା ଏଜେନ୍ସି ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଉଚିତ୍ । ତଥାପି ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା କ୍ଷେତ୍ର ବିଭାଗଗୁଡିକର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରୟାସକୁ ଏକ ସ୍ଥିର ଢାଞ୍ଚାରେ ସମନ୍ୱୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସଂଯୋଗ ଏବଂ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସହାୟତା ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡିକ ଏତେ 'ବସା' ହେବା ଉଚିତ୍ ।

ଜିଲ୍ଲ ଯୋଜନା ତିନୋଟି ଦିଗ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ -

୧) ଏକରୁ ଅଧିକ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରୁଥିବା ପ୍ରାକୃତିକ ଭୌଗୋଳିକ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

୨) ଏକ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଉପ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଉପାଦାନଗୁଡିକର ସ୍ୱୀକୃତି ।

୩) ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡକରେ ଦକ୍ଷତା, ପ୍ରାଧିକରଣ ଏବଂ ଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଜାତୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିବା ଉଚିତ୍ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡିକ ଏକ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ୟାପକ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଧାରଣା କରାଯାଇପାରିବ ।

- ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ
- ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ ଏବଂ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ ବିକାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ।
- ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ପାଦନ
- ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଜଗାର ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ।
- ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ।
- ସର୍ବଭାରତୀୟ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁବିଧା ଉପଲବ୍ଧ ।

ସପ୍ତମ ଯୋଜନା ସମୟରେ, ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ କିଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରାଥମିକତା ହାସଲ କଲା । ଏଗୁଡିକ ହେଲା -

କ) ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବା ।

ଖ) ଖାଦ୍ୟ-ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ।

ଗ) ରୋଜଗାରର ସୁଯୋଗ ବୃଦ୍ଧି ।

ଘ) ଉତ୍ପାଦକତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା

ସପ୍ତମ ଯୋଜନାର ଉଦାହରଣ ଦର୍ଶାଇଲା ଯେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଏହା ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ସହିତ ସମାନ ଅଟେ। ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଆନୁପାତିକ ବଣ୍ଟନକୁ ସୂଚାଇବା ପାଇଁ ଆପଣ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ।

୫.୩ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା, ଆମେ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛୁ, ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ଉକୀକରଣ ଆବଶ୍ୟକ କରେ। ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁଚ୍ଛେଦଗୁଡ଼ିକରେ ଆମେ ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବୁ।

ସ୍ଥାନିକ ଉପାଦାନ :

ଯେହେତୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ହେଉଛି କ୍ଷେତ୍ରଭିତ୍ତିକ ଯୋଜନା, ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ବିଶେଷ ଉପାଦାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ ୧୯୮୪ ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, "ସ୍ଥାନୀୟ ଯୋଜନା"(ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ) ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ମାନବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନିକ ପ୍ରକାଶନକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ। ଏକ ବିସ୍ତୃତ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୋଜନାରେ ଛୋଟ ବସ୍ତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଅଞ୍ଚଳର ଭୌତିକ ସମ୍ବଳ, ଜମି ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ସମସ୍ତ ମାନବ ବସତି ବିଷୟରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡିବ। ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ସ୍ଥାନୀୟ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଯେପରିକି ଏକ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ଲୁପ୍ରିଣ୍ଟ ମାଧ୍ୟମରେ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିବା। ବଣ୍ଟନକାରୀ ନ୍ୟାୟ ନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଏବଂ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ-ସହରୀ ଏକୀକରଣ ଏବଂ ନିରନ୍ତରତା ଆଣିବା।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ଜିଲ୍ଲାର ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକର ଅସନ୍ତୁଳନକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଏବଂ ସଂଶୋଧନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଆମଦାନୀ ଢାଞ୍ଚା ପରି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାର କରି ଏହା ଉପ-ଆଞ୍ଚଳିକକରଣର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ଉପ-ଆଞ୍ଚଳିକକରଣ ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ, ବସ୍ତିବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ, ପାରସ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଉପରେ ଆଧାରିତ, ଯଥା - ବଜାର, ବାଣିଜ୍ୟ, କେନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବିଚାର କରିବା ଉଚିତ୍। ଭିତ୍ତିଭୂମି ଏବଂ ସେବା ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକର ଭୌତିକ ବିତରଣର ନମୁନା ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବ। ଏହିପରି ସୁବିଧା ସବୁବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ ବସ୍ତିଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହେବ ଯୋ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ କିମ୍ବା ଏକ ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ବ୍ଲକ / ଗ୍ରାମରେ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ। ଯୋଜନା କରିବାବେଳେ ଏହା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ସ୍ଥାନିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ବିବେଚନା କରାଯାଏ।

ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭାବରେ, ଆସନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷାକୁ ଏକ ସୁବିଧା ଭାବରେ ବିଚାର କରିବା। ନିଃସନ୍ଦେହ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲା ଏହା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିବା ଉଚିତ୍, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ରହିବା ଜରୁରୀ

ନୁହେଁ। ଏକ ସୁବିଧାର ଫଳପ୍ରଦ ଉପଯୋଗ ପାଇଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସର୍ବନିମ୍ନ ସଂଖ୍ୟକ ଉପଭୋକ୍ତା ଏବଂ ଦୂରତା ଯାହାକି ଏହି ସୁବିଧା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତାହା ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଅନେକ ଜିଲ୍ଲା ଏକତ୍ର ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଥାଇପାରେ। ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ଦୁଇ କିମ୍ବା ତିନୋଟି ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଅନେକ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ମଧ୍ୟମ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ। ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ, ଏକ ଜିଲ୍ଲାରେ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମର ଉଚ୍ଚନୀଚକ୍ରମ ଅବଶ୍ୟକ।

ତେଣୁ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ଆବଶୟକ କରୁଥିବା ସ୍ତରକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବାବରେ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକାରୀ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧାଗୁଡିକର ବିଦ୍ୟମାନ ତଥା ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସ୍ତର ଖୋଜିବା ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପାଦାନ :

ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନା ପାରମ୍ପରିକ ବାବରେ ଯୋଜନାର ମୂଳ ହୋଇଆସୁଛି, ଯେହେତୁ ବିକାଶ ଯୋଜନାର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ଆୟ ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରିବା।

ଉନ୍ନତ ଉତ୍ସ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ। ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନାର ଆବଶୟକୀୟ ସର୍ତ୍ତଗୁଡିକ ହେଉଛି ଜିଲ୍ଲାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ।

ଉତ୍ସ - ୧) ଜନସଂଖ୍ୟା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

୨) କୃଷି ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

୩) ସାମାଜିକ - ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ

୪) ଭିତ୍ତିଭୂମି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

୫) କ୍ଷେତ୍ର ନଥି

ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନା, ଏହା ସହିତ ଭୂବିଜ୍ଞାନ, ଭୂତଳ ଜଳ, ଜଙ୍ଗଲ, ମୃତ୍ତିକା, ମାନବ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ବଳ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆବଶ୍ୟକ କରେ। ଏହି ସୂଚନା ଏକ ଜିଲ୍ଲାର ନଥି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ ଏବଂ ସଂପୃକ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ଯୋଜନା ରଣନୀତି ମଧ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦେବ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ଖରାପ ସଂଯୋଗ, ଅବ୍ୟବହୃତ ବିପଣନ ନେଟୱାର୍କ ଏବଂ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁତ କମ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ଏକ ମରୁଭୂମି ପ୍ରବଣ ଜିଲ୍ଲା, ଏକ ସୁବିଧାଜନକ ଜିଲ୍ଲା ତୁଳନାରେ ଏକ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନା ରଣନୀତି ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ପଡିପାରେ। ଉପଲବ୍ଧ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବ ଆବଶ୍ୟକ। ଏହି ଉତ୍ସଗୁଡିକ ହେଉଛି -

କ) ଜିଲ୍ଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକଳ୍ପ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ (ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର) ରେ ଉପଲବ୍ଧ ଉତ୍ସ।

ଖ) ସାଧାରଣ ପ୍ରକୃତିର ଯୋଜନା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ (ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର) ରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଉତ୍ସ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକଳ୍ପ ସହିତ ବନ୍ଧା ନୁହେଁ।

ଗ) ଉତ୍ସରୁ ଅଣସରକାରୀ ଏବଂ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡିକ।

ସାମାଜିକ ଉପାଦାନ :

ଏକ "ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା", ଯୋଜନାର ସାମାଜିକ ଉପାଦାନକୁ ଅଣଦେଖା କରିପାରିବ ନାହିଁ। ଏକ ସାମାଜିକ ଯୋଜନାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ସାମାଜିକ ଅସମାନତା ହ୍ରାସ କରିବା, ସାମାଜିକ ସେବା ଯୋଗାଇବା ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା। ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଉଭୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ ଏବଂ ବିକାଶ ପାଇଁ ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଯେହେତୁ ଯୋଜନା ହେଉଛି ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ମାଧ୍ୟମ ଏବଂ ସରକାର ଏବଂ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ ଦୂର କରିବାର ମାଧ୍ୟମ।

ପ୍ରଥମ ଯୋଜନାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ନିଜ ପାଇଁ ଉନ୍ନତି ଜିନିଷର ଆଶା ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ଥାନୀୟ ଆଗ୍ରହ କେବଳ ସଫଳତାର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିବା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସ୍ଥାନୀୟ ଆଗ୍ରହ କେବଳ ସଫଳତାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବଞ୍ଚିପାରିବ, ଯଦିଓ ମଧ୍ୟମ ଏବଂ ଏଥିରେ ଏକ ଅଂଶର ଚେତନା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ। ଯୋଜନାରେ ଲୋକଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଆବଶ୍ୟକ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଶକ୍ତିର ଅସମାନ ବଣ୍ଟନକୁ ହ୍ରାସ କରିବା। ସାମାଜିକ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ହ୍ରାସ କରିବା ଏବଂ ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଯୋଜନା ଫଳର ଅର୍ଥନୈତିକ ବଣ୍ଟନ ମାଧ୍ୟମରେ ସାମାଜିକ ସମାନତା ହାସଲ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜନସାଧାରଣ ଖୋଲା ଫୋରମରେ ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି।

ପ୍ରଶାସନିକ ଉପାଦାନ :

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ସଫଳତା କିମ୍ବା ବିଫଳତା ଶେଷରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରର ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ। ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ, ଜିଲ୍ଲା ଏକ ଆଞ୍ଚଳିକ ବାବରେ ପରିକଳ୍ପିତ ଏକକ ଅଟେ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା ଏବଂ ଜମି ରାଜସ୍ୱ ସହିତ ଜଡିତ। ବିକାଶ ପ୍ରଶାସନର ଏକ ଅଂଶ ଭାବରେ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରଶାସନର ଭୂମିକା ଭାରତରେ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭରୁ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଇଥିଲା।

କଲେକ୍ଟର ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଶାସନିକ ସ୍ତରରେ ଅଛି। ତାଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବୋର୍ଡ କମିଟି ସମର୍ଥନ କରିଛି। ନିମ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ସାରଣୀ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଦର୍ଶାଏ।

ସାରଣୀ - ୪.୧

ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରରେ ମୁଖ୍ୟ ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥା	ଏହିପ୍ରକାର ଶରୀରଥିବା ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ
୧) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜାନା ବୋର୍ଡ	ଗୁଜୁରାଡ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ମେଘାଳୟ, ନାଗାଲାଣ୍ଡ, ପଞ୍ଜାବ
୨) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କମିଟି	ମଣିପୁର, ରାଜସ୍ଥାନ, ସିକିମ୍
୩) ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦ	କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ
୪) ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ବୋର୍ଡ	ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ
୫) ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ କମିଟି	ଆସାମ୍, ହିମାଚଳପ୍ରଦେଶ
୬) ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ କମିଟି	ଜାମ୍ମୁ କାଶ୍ମୀର, ଓଡିଶା
୭) ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ପରିଷଦ	କେରଳ, ତାମିଲନାଡୁ
୮) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏବଂ ବିକାଶ ପରିଷଦ	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ବିହାର
୯) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏବଂ ନିରୀକ୍ଷଣ କମିଟି	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ

ଯୋଜନା କମିଟିର ସଭାପତି ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ସଂସଦର ସଦସ୍ୟ, ବିଧାନସଭା କିମ୍ବା ଜିଲ୍ଲାପାଳ ହୋଇପାରନ୍ତି। ଏହା ରାଜ୍ୟରେ ପାଳନ କରାଯାଉଥିବା ଅଭ୍ୟାସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ, ଯଦିଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଭାବେ, ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନ ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ଦାୟୀ।

ବିକାଶ ଯୋଜନା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ର ଏକ ଅଂଶ ଭାବରେ ବିକାଶ ପ୍ରଶାସନ ଆରମ୍ଭରୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏବଂ ବିକାଶ ପ୍ରଶାସନର ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚର୍ଚ୍ଚାର ବିଷୟ ପାଲଟିଛି। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପ୍, ଏହାର ୧୯୮୪ ରିପୋର୍ଟରେ, ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସୁଗମ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚାରୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶାସନିକ ଦିଗ ବିବେଚନା କରିଥିଲା। ଏଗୁଡିକ ହେଉଛି।

୧) ଯୋଜନାର ସମନ୍ୱୟ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳ ସ୍ଥାପନ।

୨) ପାଣ୍ଠି ମୁକ୍ତ କରିବା, ପ୍ରଶାସନିକ ଏବଂ ବୈଷୟିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ପୁନଃଆବଣ୍ଟନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବଂ ଆନ୍ତଃବିଭାଗୀୟ ଏବଂ ଅନ୍ତଃ ବିଭାଗୀୟ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ପାଇଁ ପ୍ରକ୍ରିୟାଗୁଡିକର ଅଭିନବ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ।

୩) ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ବିଭାଗୀୟ ବାହ୍ୟରେଖା ସହିତ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା।

୪) ଯୋଜନାଗୁଡିକର ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା।

ଯୋଜନା ସ୍ତରରେ ସଫଳତା ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଉପଲବ୍ଧ ବୈଷୟିକ ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରକାର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭର କରିବ। ତେଣୁ, ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରଶାସନିକ ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥାରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବୈଷୟିକ କର୍ମଚାରୀ ଯୋଗାଇବା ଉଚିତ୍। ଏହା ସୀମିତତାକୁ ଦୂର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ଯାହା କେବଳ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନା ଏକତ୍ର କରିବା ଦ୍ୱାରା ପରିଣତ ହେବ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀ ସୁପାରିଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର "ମୁଖ୍ୟ ସଂଯୋଜକ" ହେବା ଉଚିତ୍। ତେବେ ୧୯୮୫ରେ ଦାଖଲ ହୋଇଥିବା ରିପୋର୍ଟର, ଜିଲ୍ଲା ବିକାଶ କମିଶନର (DDC) ରଏକ ପଦବୀ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟର ତଦାରଖ ତଥା ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି।

୫.୪ ଭାରତରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ସମୀକ୍ଷା

ଯଦିଓ ପୂର୍ବ ଯୋଜନାରେ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନାର ଭୂମିକା ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ। ୧୯୬୯ ମସିହାରେ ଯୋଜନା କମିଶନରାଜ୍ୟକୁ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଜାରି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ହାସଲ ହୋଇପାରି ନ ଥିଲା। "ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା" ଯୋଜନା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀ (୧୯୮୪) ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରିଛି -

୧) ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାରେ ଅସୁବିଧା ଏବଂ ସାମଗ୍ରିକ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଏକୀକରଣରେ ଅସୁବିଧା।

୨) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ନୂତନ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପାଇଁ ସୀମିତ ପରିସର ଯେହେତୁ ଚାଲୁଥିବା ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପାଇଁ ବାହ୍ୟରେଖା ବହୁଳ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।

୩) ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନୂତନ ଯୋଜନା ଯୋଡିବା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣ ତଥା ରାଜନେତାଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ, ଫଳସ୍ୱରୂପ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଟୋକନ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଉତ୍ସଗୁଡିକର ସ୍ୱଳ୍ପ ବିସ୍ତାର।

୪) ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଜିଲ୍ଲା ମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଧିକରଣ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ।

୫) ବିଭାଗଗୁଡିକର ବିରୋଧ କାରଣରୁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାରେ ସମସ୍ୟା (ଯଥା - କେରଳ)

୬) ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ଯୋଜନା ଆୟୋଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତାବ ଚୂଡାନ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାଖଲ କରିବାକୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସମୟ ଉପଲବ୍ଧ ନାହିଁ।

୭) ଏହିପରି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ପାଇଁ ପୃଥକ ଉପ-ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ପଛୁଆ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ଦାବି।

୮) କେତେକ ଦିଗ ଉପରେ ଦୁର୍ବଳ ତଥ ଆଧାର (ଯଥା - ରୋଜଗାର, ଆୟ, ବଣ୍ଟନ)

୯) ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପାଣ୍ଠିକୁ ପୃଥକ୍ କରିବାରେ ଅସୁବିଧା।

୧୦) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକର ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱର ଅନୁପସ୍ଥିତି।

୧୧) ଯୋଜନାଗୁଡକର ମଞ୍ଜୁର କରିବାରେ ବିଳମ୍ବ।

ଭାରତରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ନୁହେଁ। ତଥାପି ଏହା ମନେରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଗୋଟିଏ ପଟେ ସମସ୍ତ ପରିଶୋଧନ ଏବଂ ଯୋଜନା କୌଶଳର ଅତ୍ୟାଧୁନିକତା ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ ମୋଟ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହିତ ଏହା ଗୋଟିଏ ଥରରେ ପରିଚିତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ସ୍ତର ଅନୁଯାୟୀ, ମହାରଷ୍ଟ୍ର, ଗୁଜୁରାଟ, ଜାମ୍ମୁକାଶ୍ମୀର, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର କେବଳ ୬ଟି ରାଜ୍ୟ କିଛି ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିବା କୁହାଯାଇପାରେ। କିନ୍ତୁ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ମଧ ପ୍ରକୃତ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚି ନାହିଁ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବା ପାଇଁ, ଜିଲ୍ଲା କ୍ଷେତ୍ର ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଚିହ୍ନଟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସର୍ତ୍ତ। ଗୁଜରାଟ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଏବଂ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ - ଏଭଳି ଯୋଜନା ଚିହ୍ନଟ କରିଛନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ କେତେକ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ ନିମ୍ନ ଯୋଜନା ସ୍ତରର କେତେକ ପାରମ୍ପରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ନାରାଜ, ସେତେବେଳେ ଅସୁବିଧା ଉପୁଜେ। କେରଳରେ ଏହା ଘଟିଛି, ଯେଉଁଠାରେ ବିଷୟଗୁଡିକ ଜିଲ୍ଲାକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରାଯାଇଥିଲା। ରାଜ୍ୟରୁ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଜନା ପାଣ୍ଠିର ଏକୀକରଣର ଢାଞ୍ଚା ମଧ ସମାନ ନୁହେଁ। ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ପ୍ରାୟ ୩୦ ରୁ ୪୫ ପ୍ରତିଶତ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି। ୬ଟି ରାଜ୍ୟରେ ଆନ୍ତଃ-ଜିଲ୍ଲା ଆବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ପଦ୍ଧତି ମଧ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶ ସୂଚକକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଓଜନ ଆଶା କରାଯାଉଥିବା ପରି ଭିନ୍ନ ଅଟେ। ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଅଧକ୍ଷ କର୍ଣ୍ଣାଟକ, କେରଳ, ମଣିପୁର, ରାଜସ୍ଥାନ, ସିକିମ, ତାମିଲନାଡୁ, ତ୍ରିପୁରା ଏବଂ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର ପିସିଏସ୍‌ର ଅଧକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି। ବିଭାଗୀୟ କମିଶନର ହରିୟାଣା ରାଜ୍ୟର ଡିପିସିଉସ୍ ଅଧକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି।

ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟରେ ବୈଷୟିକ ଯୋଜନା ମନ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଆଜିବି ଜିଲ୍ଲାଗୁଡିକରେ ଉପଲବ୍ଧ ବୈଷୟିକ କର୍ମଚାରୀମାନେ ୨-୬ଜଣ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ମଧରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ନୁହଁନ୍ତି।

ଅଧିକାଂଶ ରାଜ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା, ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସମାନ ଢାଞ୍ଚା ଅନୁସରଣ କରେ। ରାଜ୍ୟ ବଜେଟ ଭୋଟ ହେବା ପରେ ବିଭାଗଗୁଡିକ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ସଂପର୍କ ବିଚ୍ଛେଦ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟକରନ୍ତି ଏବଂ ତାପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା "ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା" ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଏକୀକରଣ ଅଟେ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରହଣୀୟ ଅର୍ଥରେ ଏକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନୁସରଣ କରି ନାହିଁ।

ତେବେ ମହାରଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ଗୁଜୁରାଟରେ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କିଛି ପରିମାଣର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, ଯେହେତୁ ମହାରଷ୍ଟ୍ର ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ବୋର୍ଡକୁ ରାଜ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଛି ଏବଂ ଗୁଜୁରାଟରେ "ଖୋଲା ଯାଇଥିବା ପାଣ୍ଠି" ତାଲୁକାକୁ ପୃଥକ କରାଯାଇଛି। ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଭାରତରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇସାରିଛି ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ସୁଦୃଢ ସ୍ଥାନ ଉପରେ ରଖିବା ପାଇଁ ସଚେତନ ପ୍ରୟାସ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ। ଏହି ପ୍ରୟାସଗୁଡିକର ନିର୍ମାଣ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ।

୧) ରାଜନୈତିକ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା।

୨) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥା ଗଠନ।

୩) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସ୍ଥାପନ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକର ସ୍ୱଚ୍ଛ ବିଭାଜନ।

୪) ଯୋଜନା ପାଣ୍ଠିର ବିଭେଦ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳର ବିଲୋପ ଆନ୍ତଃ ଜିଲ୍ଲା ବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ମାନଦଣ୍ଡ ବାହାର କରିବା।

୫) ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷମତାର ପ୍ରତିନିଧି

୬) କାର୍ଯ୍ୟର ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ଢାଞ୍ଚାର ନୂତନ ଢାଞ୍ଚାର ବିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସମସ୍ତପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅଂଶଗ୍ରହଣକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା।

୭) କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତାଲିମ।

୫.୫ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଚାରୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ଯଥା -

କ) ପୂର୍ବ ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟ।

ଖ) ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟ

ଗ) କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ

ଘ) ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ।

<u>**ଯୋଜନାକରଣ**</u> **:**

ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ, ଯୋଜନା, ଯୋଜନାରେ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଟେ -

୧) ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ପରିସର ଏବଂ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା।

୨) ଉପଯୁକ୍ତ ମାନଦଣ୍ଡରେ ରାଜ୍ୟରୁ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଜନା ପାଣ୍ଠିର ବିଭାଜନ।

୩) ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ସାଂଗଠନିକ ଢାଞ୍ଚା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କେତେକ ପ୍ରଶାସନିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପଦକ୍ଷେପକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା।

୪) ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏକକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା। ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା।

୫) କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତାଲିମ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା।

ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଯୋଜନା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରସାରଣ ସହିତ ଏକ ବୃହତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ। ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଏବଂ ଏକରୁ ଅଧିକ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ପ୍ରଯୟଜ୍ୟ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବ୍ୟାପକ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ୍। ପୂର୍ବଟି ହେଉଛି ଏକ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଶେଷଟି ହେଉଛି ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ। ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ତର ସହିତ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭିନ୍ନ କରିବାର ନୀତି ଏଠାରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ବହୁସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ପରିସର ଏବଂ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ପରିଭାଷିତ କରିବା ପରେ, ରାଜ୍ୟରୁ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୋଜନା ପାଣ୍ଠିର ବିଭାଜନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମାନଦଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏଭଳି ମତଭେଦ ପାଇଁ କୌଣସି ସୂତ୍ର ନାହିଁ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାନଦଣ୍ଡ (ଅନୁସୂଚିତ ଜାତି, ଅନୁସୂଚିତ ଜନଜାତି, ଭୂମିହୀନ ଶ୍ରମିକ ଇତ୍ୟାଦି) ଭୌଗୋଳିକ କ୍ଷେତ୍ର ତଥା ଜିଲ୍ଲାର ବିକାଶ ସ୍ତର ଉପରେ ଆଧାର କରି ଏହି ମାନଦଣ୍ଡ ବିକାଶ କରିବାକୁ ପଡିବ। ବିକାଶର ସ୍ତର ଉଭୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଏବଂ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ସୂଚନାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଓଜନ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କାଟିବା।

ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ସାଂଗଠନିକ ଢାଞ୍ଚା ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ବିକାଶର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଏହାକୁ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇପାରିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଜିଲ୍ଲା, ପ୍ରଶାସନିକ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ଏକୀକରଣ ପ୍ରଦାନ କରିବା ଉଚିତ୍। ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଶାସନିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଏକ ସଂସ୍ଥାର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସମନ୍ୱୟ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଆଣିବା ଏବଂ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀ ଏଜେନ୍ସି ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ସଂସ୍ଥା, ଅଣ-ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଉଚିତ୍। ଏହା ପୂର୍ବ-ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପ୍ରଶାସନିକ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା କ୍ଷେତ୍ର ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରର ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପାଇଁ ଉଭୟ କ୍ଷମତା ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ସେମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବହୁ-ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି -

୧) ପ୍ରଦତ୍ତ ଜାତୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରିବା।

୨) ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରାକୃତିକ ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ବଳ ଏବଂ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାସଲ ହୋଇଥିବା ବିକାଶର ସ୍ତର ଉପ-ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ତରରେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର।

୩) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା।

୪) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ସମନ୍ୱିତ କରିବା।

୫) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଉପରେ ନଜର ରଖିବା ଏବଂ ସମୀକ୍ଷା କରିବା।

ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲାରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଗଠନ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏକକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ହୋଇପାରେ। ଏହିପରି ଏକ ଏକକ ଆନ୍ତଃଜିଲ୍ଲା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ। ଜିଲ୍ଲାକୁ ଅର୍ଥ ବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମାନଦଣ୍ଡ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକୁ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ସହିତ ଏକୀକୃତ କରିବ।

ଶେଷରେଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କ ଚାକିରି ତାଲିମ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଏକାଡେମିକ ତାଲିମଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଉପରେ ୱାର୍କିଂ ଗ୍ରୁପ ଦେଖିଲେ ଯେ, ବୈଷୟିକ ସ୍ତରରେ ବିକାଶ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନର ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରର ସମସ୍ୟାକୁ ଯଥାର୍ଥ ବୁଝିବା ସହିତ ଯୋଜନାର ସ୍ଥାନୀୟ ତଥା ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଆକାରର ଖୁସିର ମିଶ୍ରଣ ହେବା ଉଚିତ୍।

ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟ :

ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ଜଡିତ -

୧) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗଠନ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପାଇଁ ତଥ୍ୟ ସଂକଳନ।

୨) ମୌଳିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ ଜିଲ୍ଲାର ନଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ମୁଖ୍ୟ ରଣନୀତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

୩) ବର୍ଣ୍ଣିତ ରଣନୀତି ସହିତ ବିଦ୍ୟମାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପର ବିଶ୍ଳେଷଣ।

ଏହା ସୂଚିତ କରେ -

କ) ଚାଲୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକର ପରିବର୍ତ୍ତନ।

ଖ) ଆନ୍ତଃ-ବ୍ଲକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହଟାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ।

ଗ) ବେକାରୀ / ବେକାରୀର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଏବଂ ମାନବ ଯୋଜନା ଏବଂ ବଜେଟ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ।

ଘ) ନୂତନ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ।

ଙ) ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତଃ ସଂଯୋଗ।

ଚ) ସଂଗଠନ ଏବଂ ପରିଚାଳନା ନିଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ବ୍ୟବଧାନ ନାହିଁ।

ଛ) ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ ପାଇଁ ଆବଣ୍ଟନ ପାଇଁ ଉତ୍ସଗୁଡିକର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ।

ଜ) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଶାରୀରିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଉପାଦାନଗୁଡିକର ଏକ ବିବୃତ୍ତି ।

ଝ) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସ୍ଥାନୀୟ ଆକାରର ବିବରଣୀ ।

ଞ) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ବିକାଶ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ସଂଯୋଗର ସୂଚକ ।

ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିସାରିଛି ଯେ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନା ଏବଂ ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସହିତ ଅନୁରୂପ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ, ଉତ୍ସଗୁଡିକ ଉପରେ ତଥ୍ୟ, ଜନସଂଖ୍ୟା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, କୃଷି-ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ, ଭିତ୍ତିଭୂମି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ବିକାଶ, ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ମିଳୀଥିବା ଆନ୍ତରିକତା ଜିଲ୍ଲାର ନଥି ପ୍ରଦାନ କରିବ ।

ବିକାଶ ପାଇଁ ରଣନୀତି ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ସ୍ଥାନିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ନଥି ଏବଂ ରଣନୀତି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ, ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଅପରେସନ୍ ବନ୍ୟା ଏବଂ ଏକୀକୃତ ଗ୍ରାମୀଣ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଏହାକୁ ବିଚାର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟ ଏବଂ ସଂପନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କ ପାଖରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅଧିକାର ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣତା ରହିବା ଉଚିତ୍ ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପାଦାନ ଉପରେ ବିଭାଗ, ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିସାରିଛୁ, ଯାହା ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ । ଯୋଜନାକାରୀ ହାତରେ ଥିବା ସମ୍ବଳର ପରିମାଣ ନେବା ପରେ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲାରେ ମାନବ ଶକ୍ତି ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଉପଲବ୍ଧ ତଥ୍ୟ ଚିହ୍ନଟ କରିବ ।

ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଞ୍ଜି ବିନିଯୋଗ ପାଇଁ ମାନବ ଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି । କ୍ଷେତ୍ର ଯେଉଁଥିରେ ଉତ୍ସ(ବିନିଯୋଗ) ଏବଂ ଶକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧତା ସମାନ ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ସମ୍ବଳର ଉପଲବ୍ଧତା ମାନବ ଶକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧତାଠାରୁ କମ୍ ଅଟେ । ତାପରେ ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ପଡିବ । ଯଥା ଯୋଜନାର ଶାରୀରିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଉପାଦାନଗୁଡିକର ଏକ ବିବୃତ୍ତି । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜାନଗୁଡିକର ସ୍ଥାନିକ ପରିମାଣ, ଯଥା-ଅଭିବୃଦ୍ଧି କେନ୍ଦ୍ରମାଧ୍ୟମରେ ପାଇଲଟ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଥରେ ପ୍ରାଥମିକତା ଯୋଜନା ସହିତ ଏକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ, ଏହାକୁ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଏବଂ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ବଣ୍ଟନ କରି ବିଭାଗୀୟ ଢାଞ୍ଚା ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ଥିର କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ପ୍ରାଥମିକତା ଏବଂ ସମୟସୂଚୀ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍ । ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭାବକୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବା ପାଇଁ ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରକୃତିର ଗତିଶୀଳ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ - ସମ୍ପ୍ରଦାୟର କୂଅ ସ୍ଥାପନ କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମଦାନୀ ଢାଞ୍ଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିପାରେ । ପ୍ରକଳ୍ପ / ଯୋଜନାଗୁଡିକ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ମନୋନୀତ

ହେବା ପରେ, ଯୋଜନାଟି ଆନ୍ତଃ ବିଭାଗୀୟ ଭାବରେ ସନ୍ତୁଳିତ ଭାବରେ ଦେଖାଯିବ । ଉଚିତ୍ ଏବଂ ଆନ୍ତବିଭାଗୀୟ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହେବା ଉଚିତ୍ । ଏହି ଯୋଜନାକୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂସ୍ଥା ସମ୍ମୁଖରେ ରଖାଯିବ, ଆଲୋଚନା ହେବ ଏବଂ ପରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟମରେ ଚୂଡାନ୍ତ କରାଯିବ । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ଷେତ୍ର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ଉପଲବ୍ଧ ବଜେଟ୍ ଆବଣ୍ଟନ ସହିତ ସମାନ ହେବ । ରାଜ୍ୟ ଯୋଜନାରେ ଏହି ଯୋଜନାକୁ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ :

ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ହେଉଛି ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏବଂ ଯୋଜନା ପାଇଁ ବିଭାଗୀୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସରେ ଅନୁଦିତ ହୁଏ । ସଫଳ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିବା ଯୋଜନାର ସଠିକତା ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପ୍ରାୟତଃ ନୁହେଁ, ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାନ ସଂସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା କଠିନ ଉପାୟ ହେତୁ, ପାଣ୍ଠିଗୁଡିକ ସମାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଥକ ଭାବରେ । ତେଣୁ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଆର୍ଥିକ ଏକୀକରଣ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଗମ୍ଭୀର ସମସ୍ୟା ଅଟେ । ସମନ୍ୱୟରେ ଆଉ ଏକ ସମସ୍ୟା ଉପୁଜେ କାରଣ କାରଣ ସଂସ୍ଥାଗୁଡିକ ଯାହା ଲିଙ୍କେଜ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି, ଉତ୍ସ ଆବଣ୍ଟନକୁ ପ୍ରବାବିତ କରିବା, ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଏବଂ ନୂତନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଜାରି କରିବାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ ।

ମନିଟରିଂ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଚରଣ :

ଯୋଜନା କରିବାର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ହେଉଛି ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ । ଯେହେତୁ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ଥିବା ପ୍ରକଳ୍ପ / ଯୋଜନାଗୁଡିକ ସେହି ରେଖା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଏହାର ଅଗ୍ରଗତି ଉପରେ ନିଜର ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନିରୀକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ଉପରେ ଏକ ନଜର ରଖେ ଏବଂ ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କୁ ପାଇବ । ସେହିଭଳି ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଉପରେ ଅଧିକ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ । ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଫଳ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ଏହାର ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରିବ କି ନାହିଁ ଏବଂ ଧାରଣା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନରେ ସମସ୍ୟା ଚିହ୍ନଟ ହେବ । ଉଭୟ ନିରୀକ୍ଷଣ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ବଢାଇବାରେ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

୫.୬ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାଗୁଡିକ ପାଇଁ ଏକ ସାମୟିକ ଢାଞ୍ଚା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦିଓ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ, ଯଦି ଏହିପରି ଯୋଜନା ପାଇଁ ଏକ ସମୟସୀମା ସୂଚିତ ନ ହୁଏ ତେବେ ଯୋଜନା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ଜିଲ୍ଲାର ଦୀର୍ଘମିଆଦି ବିକାଶ ତଥା ବିକାଶରେ

ଆଞ୍ଚଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାର ୧୦ରୁ ୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଆଦର୍ଶରେ, ଏହା ଉଭୟ ଶାରୀରିକ ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ବଳକୁ ଭିନ୍ନକ୍ଷମକ ଉପରେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ୍। ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ଜିଲ୍ଲାର ଦୀର୍ଘମିଆଦି ବିକାଶ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍।

ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ, ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବ୍ଲକ ଯୋଜନାକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବ, ଯାହା ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ସମନ୍ୱିତ। ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା ନିମ୍ନଲିଖିତ କାରଣଗୁଡିକ ଉପରେ ଆଧାରିତ ହେବା ଉଚିତ୍।

୧) ଜନସଂଖ୍ୟା ପ୍ରବୃତ୍ତି, ମାନବସମ୍ବଳ, କ୍ଷେତ୍ର ଏବଂ ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୌତିକ ସମ୍ବଳ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନିୟୋଜିତ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ବିବରଣୀ ସହିତ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ସାମାଜିକ ତଥା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପଲବ୍ଧ ଥିବାସମ୍ବଳର ଏକ ତାଲିକା।

୨) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ସଂଯୋଗ ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ଭାବନାର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସହିତ ଚାଲିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଉଭୟ ଯୋଜନା ଏବଂ ଅଣ-ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ସୂଚନା।

୩) ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ସମ୍ଭାବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ।

୪) ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନାର ବ୍ୟାପକ ଢାଞ୍ଚାରେ ଜିଲ୍ଲାର ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଯୋଜନା (ଜାତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ସହିତ ସମନ୍ୱିତ) ଗଠନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍। ଏହିପରି ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଦୀର୍ଘମିଆଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ଧ୍ୟାନରେ ରଖିବ, କିନ୍ତୁ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳର ଉପଲବ୍ଧତା ଉପରେ ଆଧାରିତ ହେବ ଏବଂ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଥମିକତା ଉପରେ ପ୍ରାଥମିକତାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକ୍ରମ।

୫.୭ ବାର୍ଷିକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା

ବାର୍ଷିକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ହେଉଛି ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଏବଂ ବଜେଟ ସହିତ ଜଡିତ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ। କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ, କେବେ, କେଉଁଠାରେ, କାହା ଦ୍ୱାରା ଏବଂ କେଉଁ ମୂଲ୍ୟରେ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ପ୍ରଶ୍ନର ବର୍ଷ ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲସ୍ତରରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର ଭୂସମାନ୍ତର ଏବଂ ଭୂଲମ୍ବ ଲିଙ୍କେଜ୍ ସହିତ ଏହା ବିଶେଷ ଦିଗ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍।

ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ଯାହା ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଯୋଜନା ଅନୁସରଣ କରିବା ଉଚିତ୍ ଏବଂ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧାରଣା କରିବା ଉଚିତ୍ -

୧) ବ୍ଲକ / ଜିଲ୍ଲାର ଅର୍ଥନୈତିକ ନଥି, ପ୍ରାଥମିକ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ବଦନ କରିବା ଏବଂ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବା।

୨) ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଧୀନରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହିତାଧିକାରୀ ପରିବାରର ନଥି, ହିତାଧିକାରୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟାପକ ବର୍ଗ ସେମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମତା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଉଚିତ୍।

୩) ହିତାଧିକାରୀ ଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ହିତାଧିକାରୀଙ୍କ ସ୍ଥାନୀୟ ବଣ୍ଟନ ଏବଂ ସମୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ।

୪) କ୍ଷେତ୍ର-ଆଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡିକର ସ୍ଥାନିକ ଏବଂ ସାମୟିକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ।

୫) ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବିକାଶ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଲିଙ୍କେଜ୍।

ଯୋଜନା ଚୟନ ସୂତ୍ର :

ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଉପରେ ଆଧାର କରି ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯୀବା ଆବଶ୍ୟକ। ସାଧାରଣତଃ, ଜିଲ୍ଲାର ସ୍ଥାନୀୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ସମ୍ଭାବନା ଆଧାରରେ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଥିବା ଛୋଟ ଯୋଜନା ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରକଳ୍ପ ସୂତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକତା କରେ ନାହିଁ। ତଥାପି ଯୋଜନାକାରୀ ଅନେକ ପ୍ରକଳ୍ପ ଯୋଜନା / ଧାରଣା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଥମିକତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି। ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ପସନ୍ଦ ପରିମାଣିତ ଦକ୍ଷତା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ବ୍ୟତୀତ ଲୋକଙ୍କ ଅନୁଭବ ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ। ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ - ଯୋଜନାଗୁଡିକ ଉପରେ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦିଆଯାଇପାରେ, ଯାହା ଏକ ବୃହତ ପରିମାଣର ରୋଜଗାର ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ସମ୍ଭାବନା କିମ୍ବା ଅତୀତର ପୁଞ୍ଜି ବିନିଯୋଗର ଅମଳ ସମ୍ଭାବନାକୁ ବଢାଇବାର ସମ୍ଭାବନା, ଶ୍ରମ ଉପଲବ୍ଧତା ସହିତ ପ୍ରକଳ୍ପର ଅବସ୍ଥାନ ଇତ୍ୟାଦି ନୂତନ ଯୋଜନା / ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ କରିବା ଉଚିତ୍। ଏକ "କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ୟାକେଜ୍" ଭାବରେ ଗର୍ଭଧାରଣ କରେ। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନାରେ, ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଆଶା କରାଯାଏ ନାହିଁ।

ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା :

ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ହେଉଛି ବର୍ଷ ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର। ଏହା ସୂଚିତ କରୁଥିବା ଏକ ବିସ୍ତୃତ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ହେବା ଉଚିତ୍। ଚାଳିଶ ଦିନ / ମାସିକ / ତ୍ରୟୋମାସିକ ଭିତ୍ତିରେ, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗ୍ରହଣ ଏବଂ ସମାପ୍ତ ହେବ। କାର୍ଯ୍ୟ ଉପାୟ ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଏବଂ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପାଇଁ ମନୋନୀତ ଯୋଜନା ସହିତ ଜଡିତ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ବର୍ଷରେ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ୧୦୦୦ ମେଟ୍ରିକ୍ ଟନ୍ ବୃଦ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ସୂଚାଇପାରେ। ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ କରିବାକୁ ମନୋନିତ ଯୋଜନାଗୁଡିକ ହୋଇପାରେ -

୧) ୫୦୦ କୃଷକଙ୍କୁ ମିନିକିଟ୍ ବଣ୍ଟନ

୨) ୬୦୦ କୃଷକଙ୍କ ପାଇଁ ଅସ୍ଥାୟୀ ନଳକୂପ ନିର୍ମାଣ।

ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଜନା ଏଗୁଡିକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଅନୁବାଦ କରିବ।

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ - ଅବଧି ଯେଉଁଥିରେ ଏହା ସମାପ୍ତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ।

୧) ୫୦୦ କୃଷକଙ୍କୁ ମିନିକିଟ ବଣ୍ଟନ - ମେ ମାସ ସୁଦ୍ଧା (ମୌସୁମୀ ପୂର୍ବରୁ)

୨) ଅସ୍ଥାୟୀ ନଳକୂଅଗୁଡିକର ନିର୍ମାଣ ଛଅ ମାସ ପାଇଁ ମାସକୁ ୧୦୦ଟି କୂଅ- ଡିସେମ୍ବର ସୁଦ୍ଧା (ଜଳ ସାରଣୀ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି)

୫.୮ ସାରାଂଶ

ବହୁ ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ଢାଞ୍ଚାରେ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ସଂକଳ୍ପକୁ ଏକକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛି। ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଯୋଜନା ହେଉଛି ଏକ ନମନୀୟ ଯୋଜନା ପ୍ରଣାଳୀ ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ ବଛିନ୍ନ ଏବଂ ଏକୀକୃତ ହୋଇଛି। ତଥାପି ଏହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍ ଯେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟକରଣ ଏବଂ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣର ଏକ ମିଶ୍ରଣ ଜରୁରୀ ଅଟେ। ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, କେତେକ କ୍ଷେତ୍ର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଅଧିକ ସୁବିଧାଜନକ ଏବଂ କେତେକ ନୁହେଁ। ସଠିକ ବିକାଶ ଯୋଜନା ପାଇଁ ଏହି ସନ୍ତୁଳନ ବଜାୟ ରଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଭାରତରେ, ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା, ଯଦିଓ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ।

ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାହେଉଛି ଏକ କ୍ଷେତ୍ର ଭିତ୍ତିକ ଯୋଜନା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଯାହା ସର୍ବନିମ୍ନ ସ୍ତରର ଯୋଜନା ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ତଥା ଜାତୀୟ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୋଗ ଭାବରେ ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ସ୍ଥାନିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନିକ ଉପାଦାନ ରହିଛି। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାରୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅତିକ୍ରମ କରେ - ପୂର୍ବଯୋଜନା, ଯୋଜନା, ଯୋଜନା, କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ଏବଂ ମିନିଟରିଂ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ସାମୟିକ ପରିମାଣ ଅଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଯୋଜନା, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଯୋଜନା କିମ୍ବା ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଯୋଜନା ହୋଇପାରେ। ଆଦର୍ଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏସବୁ ରହିବା ଉଚିତ୍।

ଭାରତରେ, କେବଳ କେତେକ ରାଜ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଏବଂ କିଛି ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନା, ଯୋଜନାରେ ସୀମିତ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛନ୍ତି। ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ, ଏହା ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ବିଭାଗୀୟ ଯୋଜନାଗୁଡିକର ମିଶ୍ରଣ ଅଟେ। ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାରେ ସଚେତନ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ଏହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ ଏକ ଯୋଜନା ଯନ୍ତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସରେ ଏହା ମୁଖ୍ୟ ବିଫଳ ହୋଇଛି।

୫.୯ ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦାବଳୀ

- ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ - ଶକ୍ତି, ପ୍ରାଧିକରଣ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡିକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟରୁ ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର।
- ସଂଯୋଗ - ସଂଯୋଗ, ଯାହା ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଏକତା କିମ୍ବା ନିରନ୍ତରତା ପ୍ରଦାନ କରେ।

୫.୧୦ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ନିଜ ଭାଷାରେ ବୁଝାଇ ଲେଖନ୍ତୁ।

୨) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ସ୍ଥାନିକ ଉପାଦାନକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାରେ କେଉଁ ଦିଗଗୁଡିକ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ?

୩) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଦିଗ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର।

୪) ଜିଲ୍ଲା ଯୋଜନାର ପୂର୍ବଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର।

୫) ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଦକ୍ଷେପଗୁଡିକ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କର।

୫.୧୧ ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ

- ଦେଶାଇ, ବସନ୍ତ (୧୯୮୮), Rural Development Programmes & Strategies, Vol.II, Himalaya Publishing House, Bombay
- ଦେଶାଇ, ବସନ୍ତ (୧୯୮୮), Rural Development, Organisation & Management, Vol.III, Himalaya Publishing House, Bombay
- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୬୯), Guidelines For the Formulation of District Plans, Planning Commission, New Delhi.
- ଦୟାଲ, ଈଶ୍ୱର ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ (୧୯୭୬), District Administration: A Survey of Reorganazation, Macmillion, New Delhi.
- ଶର୍ମା, ଏ.ଏନ୍. (୧୯୮୧), Special Approach for District Planning, Concept, New Delhi.
- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୮୪), Report of the Working Group of District Planning, Vol. I & II, Planning Commission, New Delhi.
- ଭାରତ ସରକାର (୧୯୮୫), Report of the Committee to Review the Existing Administrative Arrangement For Rural Development & Poverty Alleniation Programme, Department of Rural Development, Ministry of Agriculture, New Delhi.

❑❑❑